

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 2

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

**Strengthening Community Potential for
Community Based Tourism Management**

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ

สิงหาคม 2556

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 2

โครงการการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

**Strengthening Community Potential for
Community Based Tourism Management**

คณะผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพงศ์ พวงงามชื่น

ดร. อุดมลักษณ์ ดวงลกดก

สังกัด

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

โรงเรียนสารภีวิทยาคม

ชุดโครงการ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น
เครื่องมือ กรณีศึกษา อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นการศึกษาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษาอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2555 (งบเร่งด่วน) โดยพื้นที่ในการปฏิบัติการวิจัย ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ บ้านดงสามหมื่น และบ้านเสาแดง อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยและจัดทำรายงานผลการดำเนินการวิจัย รวมถึงเจ้าหน้าที่ของสำนักประสานงานโครงการวิจัยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งส่งรายงานฉบับสมบูรณ์

ขอขอบคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ทุกระดับทั้งในส่วนกลางและเขตพื้นที่ภาคพายัพ เชียงใหม่ ที่มีนโยบายส่งเสริมให้บุคลากรทำการวิจัย สนับสนุนให้สร้างเครือข่ายนักวิจัย และแหล่งทุนจากภายนอกมหาวิทยาลัย และเอื้อให้บุคลากรทำงานวิจัยได้อย่างเสรีและมีความสุข ซึ่งทำให้เกิดการสร้างสรรผลงานวิจัยและสามารถดำเนินการวิจัยได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอบคุณผู้ร่วมวิจัยในชุมชนและตัวแทนประชาชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ บ้านเสาแดง และบ้านดงสามหมื่น อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ ที่ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติการ ในกิจกรรมต่างๆ ตามแผนการดำเนินการของโครงการวิจัย

ขอบคุณคณะผู้บริหารหน่วยงานราชการในพื้นที่ ระดับอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ให้ความร่วมมือ สนับสนุน การทำงานวิจัย ในครั้งนี้ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ ที่อำนวยความสะดวกในการทำการวิจัยอย่างดียิ่ง และยังมีอีกหลายท่าน อีกหลายหน่วยงานที่มิได้กล่าวถึง คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน)

หัวหน้าโครงการ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

(Executive Summary)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน โดยการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถจัดการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างสมดุลระหว่างคุณค่า และมูลค่า รวมทั้งสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

อำเภอภักดีชุมพลเป็นอำเภอที่เกิดขึ้นใหม่ลำดับที่ 25 ของจังหวัดเชียงใหม่ และลำดับที่ 878 ของประเทศไทย ซึ่งกำหนดให้มียุทธศาสตร์ที่เน้นด้านการท่องเที่ยว การขยายตัวด้านการท่องเที่ยวทั้งจากยุทธศาสตร์ของอำเภอ และศักยภาพของพื้นที่ ทำให้กระทบต่อคนในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรม จากผลการศึกษาเบื้องต้นพบว่าประชาชนในชุมชนของอำเภอภักดีชุมพล ยังขาดความมั่นใจในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสัญญาณบ่งบอกว่าหากพัฒนาให้อำเภอภักดีชุมพลเป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยวโดยปราศจากการให้ความสำคัญกับประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความล้มเหลวในการพัฒนาการท่องเที่ยว โครงการวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาแนวทางที่จะเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้มีแกนนำที่เข้มแข็งในการนำพาชุมชนไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีระบบ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของอำเภอภักดีชุมพล

โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย จึงได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. การสำรวจข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานของอำเภอกัลยาณิวัฒนา เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอ และการจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนเป้าหมายในแต่ละชุมชนเพื่อค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่แดด ตำบลแจ่มหลวง และตำบลบ้านจันทร์

2. การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA: Participatory Rural Appraisal) จำนวน 3 กลุ่มชุมชน ใน 3 ตำบล ในประเด็น จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา เพื่อนำผลจากกิจกรรมมาออกแบบกิจกรรมเลือกเครื่องมือ และจัดกิจกรรมเพื่อสร้างพลังกลุ่มและการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์

3. การนำแนวทางจากการจัดเวทีวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA : Participatory Rural Appraisal) ในขั้นตอนที่ 2 มาเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยคณะผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมระหว่างแกนนำ คณะผู้วิจัย และประชาชนในชุมชนที่สนใจ ประเด็นเป้าหมายหลักที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการกลุ่มจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

4. กิจกรรมการทดลองเป็นนักท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน ที่กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา ซึ่งเป็นชนเผ่าปกากะญอที่รวมกลุ่มกันจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาแล้วระยะหนึ่ง เพื่อให้เรียนรู้กิจกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ผ่านการเป็นนักท่องเที่ยวจริง

5. จัดการอบรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มในด้านต่างๆ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม โครงสร้างองค์กร บทบาทหน้าที่ของตำแหน่งต่างๆ และการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมมาเป็นคณะกรรมการตำแหน่งต่างๆ เอกสารและการบันทึกเอกสารที่สำคัญต่างๆ การมีส่วนร่วมของแกนนำในการออกกฎ ระเบียบ กติกาต่างๆ ของกลุ่มเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดจากการท่องเที่ยว

6. การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่ม และถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงาน เพื่อสรุป ประเมินผล และหาแนวทางนำบทเรียนที่ได้มาเตรียมความพร้อมกลุ่มจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เหมาะสม

7. การกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus group) ระหว่างกลุ่มแกนนำ ตัวแทนคนในชุมชน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เห็นแนวทางในการปรับปรุง เพิ่ม เสริมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

8. กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็นที่โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง (Treatment Group) คือ แกนนำจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการพัฒนาตามประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็นของคณะผู้วิจัย จำนวน 21 ราย และกลุ่มควบคุม (Control Group) คือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการใน 3 ตำบล ที่มีข้อมูลปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมภายในและภายนอกใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง จำนวน 26 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติทดสอบค่าเฉลี่ยสำหรับสองกลุ่มประชากรที่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Independent Samples) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ (SPSS) จากนั้นทำการสรุปผลเพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ได้อย่างแท้จริง

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการที่ทุกกิจกรรมได้ให้แกนนำ ผู้นำในชุมชน และคนในชุมชน ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรม สร้างความรู้ความเข้าใจและการพัฒนา โดยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. เกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 กลุ่ม ใน 3 ตำบล โดยมีแกนนำประกอบด้วย คณะกรรมการและสมาชิกร่วมในการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ ชนเผ่าปกาเกอะญอ มีแกนนำจำนวน 8 คน และที่ปรึกษาจำนวน 2 คน 2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด ชนเผ่าม้ง มีแกนนำจำนวน 8 คน และที่ปรึกษาจำนวน 2 คน และ 3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง ชนเผ่าลีซู มีแกนนำจำนวน 5 โดยแกนนำมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และทราบหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้

2. เกิดระบบการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม โดยแกนนำสามารถทำงานเป็นทีมและทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนได้ มีโครงสร้างกลุ่มและคัดเลือกคณะกรรมการตามโครงสร้างที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน มีกฎกติกาต่างๆ ของกลุ่ม ได้แก่ กฎของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม กฎสำหรับนักท่องเที่ยว กติกาเกี่ยวกับอัตราค่าบริการ และกติกาการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็น มีการจัดทำและบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็น ได้แก่ บันทึกใบเสร็จรับเงิน

บันทึกการประชุม บันทึกการรับ-รายจ่าย บันทึกทะเบียนสมาชิก บันทึกผู้นำเที่ยว บันทึกคิวรถนำเที่ยว กิจกรรมเหล่านี้ทำให้แกนนำมีความตระหนักถึงส่วนรวมมากกว่าคนเฉพาะกลุ่ม มีหลักการที่ชัดเจนในการกระจายผลประโยชน์ที่กลุ่มได้รับจากกิจกรรมท่องเที่ยวไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

ชื่อโครงการ : การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ชื่อผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพงศ์ พวงงามชื่น²

ดร. อุคมลักษณ์ ดวงลกดก³

ระยะเวลาทำการวิจัย: 1 พฤษภาคม 2555 ถึง 30 เมษายน 2556

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยว วิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่ และเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นความสำคัญต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และใช้กระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ CBT (Community-Based Tourism) เป็นแนวคิดหลักในการปฏิบัติการวิจัย เน้นความสำคัญไปที่การพัฒนาคนในชุมชนผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ประเด็น การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ แกนนำจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการพัฒนาตามประเด็นเป้าหมาย จำนวน 21 ราย และกลุ่มแกนนำใน 3 ตำบล ที่มีข้อมูลปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง จำนวน 26 ราย ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้สถิติ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติทดสอบค่าเฉลี่ยสำหรับสองกลุ่มประชากรที่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Independent Samples) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ (SPSS) ผลการค้นหาก็ค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้ใช้เครื่องมือเวทีชุมชนหาผู้ที่สนใจที่จะเป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง โดยได้แกนนำจากหมู่บ้าน

¹คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กรุงเทพมหานคร

²คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

³โรงเรียนสารภีพิทยาคม

เป้าหมาย ทั้ง 3 หมู่บ้านจำนวน 21 คน โดยแบ่งเป็น บ้านวัดจันทร์ จำนวน 8 คน บ้านดงสามหมื่น จำนวน 8 คน และบ้านเสาแดง 5 คน

ผลการวิจัยพบว่าจากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผลการวิเคราะห์ศักยภาพของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผลไปยังการออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผลจากกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มทำให้กลุ่มแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการการทำงานเป็นทีม มีศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มเพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชน และมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยสังเกตได้จากหลังจากมีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมีการจัดโครงสร้างกลุ่มและคัดเลือกคณะกรรมการตามโครงสร้างที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน มีการสร้างกฎกติกาต่างๆ ของกลุ่ม การกำหนดอัตราค่าบริการและการจัดสรรรายได้สู่ชุมชนและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็น เช่น บันทึกการประชุม บันทึกการรับ-รายจ่าย บันทึกทะเบียนสมาชิก บันทึกครัวผู้นำเที่ยว เป็นต้นผลจากการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ประเด็น การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน พบว่ากลุ่มทดลอง (Treatment Group) ได้คะแนนเฉลี่ย 26.24 คะแนน ซึ่งสูงกว่า กลุ่มควบคุม (Control Group) ที่ได้คะแนนเฉลี่ย 19.56 แสดงว่ากลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

ข้อเสนอแนะที่ได้จากกระบวนการวิจัย คือ ควรมี การขยายผลความรู้ไปยังพื้นที่ใกล้เคียงเพิ่มเติม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักให้คนในชุมชนเพื่อเสริมพลังในการอนุรักษ์และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ขยายวงกว้างออกไป

คำสำคัญ : การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน, จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน, แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Project Name: Development of Community Potential for Community-based Tourism Management

Researchers' Names: Assistant Professor Duangporn Ornwarn¹
Assistant Professor Dr. Jakrapong Puang-ngarmchuen²
Dr. Udomlak Duanglokdok³

Project Fund: Emergency Budget as of Year 2012, Amounted Baht 984,000

Research Duration: May 1, 2012 – April 30, 2013

Abstract

The objectives of this research are to make analysis on community-based tourism development stakeholders, find its leaders, have their potentials analyzed, define strengths, weaknesses, opportunities and threats on tourism development for the local leaders as well as develop community potential so that they can be strong in community-based tourism management. Regarding this, Qualitative Research has been conducted with a focus on Participatory Action Research, using community-based tourism learning process as a main concept. The research paid more attention in the area of community people development through community potential development process for the management of community-based tourism. For Quantitative Research, it was aimed to evaluate and examine community people's knowledge and understanding in 2 major subjects, including community-based tourism management and community participation promotion by collecting data from 2 sampling groups, i.e. the Treatment Group, covering the total of 21 people, being the leaders in tourism management through the targeted development process and the Control Group, covering the total of 26 people, being both the official and non-official leaders in the 3 sub-districts with the major factors, internal and external environments similar to those in the Treatment Group.

In this research, quantitative analysis has been applied, using statistics, amount, percentage, mean, standard deviation and t-test for independent samples through SPSS program.

¹Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna

²Faculty of Agriculture Product, Maejo University

³Sarapeepittayakom School

The result of the research shows that, as from an analysis on community-based tourism development stakeholders and the search, through community's activities, for those who are interested to be ones' own community-based tourism development leaders; 21 leaders have been found from all the 3 targeted villages, i.e. 8 from Baan Wat Jan, 8 from Baan Dong Sam Muen and 5 from Baan Sao Dang. And the result obtained from the analysis on community-based tourism management leader potential reveals that there are factors that affect community-based tourism management. These enabled the appropriate designs of contents and activities for the development of community-based tourism management leader potential. The arrangement of activities that are related to group management potential development caused the community-based tourism development leaders to gain more knowledge and understanding about community-based tourism, teamwork and possess more group management potential. Some of the related examples include a formation of community-based tourism group in each community, the setup of group structure with committee selected based on the structure that matched with one's capability, an enforcement of rules and regulations within the group, fixing of service fees, appropriation of income for the community and making of necessary records, such as minutes of meeting, cash flow statement, members registration, tourist guide's job queue, etc.

An evaluation and examination made on the sampling groups' knowledge and understanding regarding the 2 major subjects, i.e. community-based tourism group management and the community participation promotion revealed that from the total of 30, the Treatment Group got the average of 26.24 marks which were higher than the Control Group who obtained the average of merely 19.56. And from the t-test for independent samples, it was found that the Treatment Group obtained the knowledge and understanding on the 2 major subjects, with statistically significant difference at 0.01, in comparison with the Control Group.

The suggestions that can be drawn from the research process are that the extension of knowledge and understanding in community-based tourism and the development of community-based tourism management leader potential should be carried out to the nearby areas in order to promote further the conservations of natural resources and environment, tribal ways of living, traditions, cultures and local wisdoms in the long run.

Keywords : *Community Potential Development, Community-based Tourism Management, Community-based Tourism Management Leaders*

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อ	ฉ
Abstract	ช
สารบัญ	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
สารบัญตาราง	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
ปัญหานำการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	8
แนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน	8
แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน	11
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกระบวนการจัดตั้งกลุ่มจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	13
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	17
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	34
การเก็บรวบรวมข้อมูล	35
ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	36
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	38
การตรวจสอบข้อมูล	41
การวิเคราะห์ข้อมูล	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	43
ตอนที่ 1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่	43
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอถ้ำรงค์พัฒนา	67
ตอนที่ 3 กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	76
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	110
สรุปผลการวิจัย	110
การอภิปรายผลการวิจัย	116
ข้อเสนอแนะ	119
บรรณานุกรม	122
ภาคผนวก	128
ภาคผนวก ก เนื้อหาในการอบรมให้ความรู้	129
ภาคผนวก ข วัตถุประสงค์ ระเบียบ และการจัดสรรรายได้ที่กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่มกำหนดขึ้น	151
ภาคผนวก ค แบบประเมินความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	160
ภาคผนวก ง ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ	169
ภาคผนวก จ ประวัติคณะผู้วิจัย	172

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้านเป้าหมายในอำเภอภักดีชุมพล	5
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรในการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	35
ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรในการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	36
ตารางที่ 4 แสดงจำนวน ร้อยละ ของครัวเรือน และประชากรแบ่งตามตำบล	50
ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อ พื้นฐานอาชีพ และประสบการณ์หรือความสามารถ ของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านวัดจันทร์	54
ตารางที่ 6 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านวัดจันทร์	56
ตารางที่ 7 แสดงรายชื่อ พื้นฐานอาชีพ และประสบการณ์หรือความสามารถ ของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านดงสามหมื่น	57
ตารางที่ 8 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านดงสามหมื่น	59
ตารางที่ 9 แสดงรายชื่อ พื้นฐานอาชีพ และประสบการณ์หรือความสามารถ ของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านเสาแดง	60
ตารางที่ 10 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านเสาแดง	62
ตารางที่ 11 ผลการถอดบทเรียนจากกิจกรรมการศึกษาดูงาน	93
ตารางที่ 12 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างควบคุม	107
ตารางที่ 13 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนสูงสุด ต่ำสุด และค่าเฉลี่ย ของผลการประเมินความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างกลุ่มตัวอย่างควบคุม และกลุ่มแกนนำทั้ง 3 ชุมชน	109
ตารางที่ 14 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มควบคุมและกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	109

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย	32
ภาพที่ 2 ธุรกิจการค้าในอำเภอกลายาณพัฒนา	45
ภาพที่ 3 ศูนย์ราชการอำเภอกลายาณพัฒนา	46
ภาพที่ 4 ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวบริเวณโครงการหลวงวัดจันทร์องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	47
ภาพที่ 5 ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวบริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์	48
ภาพที่ 6 สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านเสาแดง	49
ภาพที่ 7 การเปิดเวทีชุมชนเพื่อค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านวัดจันทร์	54
ภาพที่ 8 การเปิดเวทีชุมชนเพื่อค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านดงสามหมื่น	58
ภาพที่ 9 การเปิดเวทีชุมชนเพื่อค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านเสาแดง	61
ภาพที่ 10 แสดงตัวอย่างสื่อประกอบการนำเสนอความหมายและกิจกรรมของ CBT	76
ภาพที่ 11 แสดงตัวอย่างสื่อประกอบการนำเสนอการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดี	77
ภาพที่ 12 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ให้กับชุมชนเป้าหมาย	78
ภาพที่ 13 การเล่นเกมหักไม้ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญการรวมกลุ่มและการทำงานเป็นทีม	79
ภาพที่ 14 ตัวอย่างกิจกรรมการระดมความคิดเห็นและนำเสนอในที่ประชุม	80
ภาพที่ 15 แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ทดลองเป็นนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวที่บ้านวัดจันทร์ และกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ	82
ภาพที่ 16 แสดงตัวอย่างสื่อประกอบการอบรมให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ และโครงสร้างของกลุ่ม	84
ภาพที่ 17 การอบรมให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ และโครงสร้างของกลุ่ม	84
ภาพที่ 18 แผนภาพแสดงโครงสร้างกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์	86
ภาพที่ 29 แผนภาพแสดงโครงสร้างกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น	87
ภาพที่ 20 แผนภาพแสดงโครงสร้างกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง	88
ภาพที่ 21 การสอบถามความคาดหวังของแกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อนศึกษาดูงาน	90

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 22 กิจกรรมศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนบ้านจำโบ	91
ภาพที่ 23 กิจกรรมศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแม่ละนา	92
ภาพที่ 24 การให้ความรู้เรื่องการคิดราคาและการจัดสรรรายได้และการระดมความคิดเพื่อ คิดราคาและการจัดสรรรายได้	98
ภาพที่ 25 แสดงกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะเรื่องการบันทึกเอกสารสำคัญต่างๆ	99
ภาพที่ 26 การระดมความคิดเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว และสร้างกติกาของกลุ่ม	101
ภาพที่ 27 แผนภูมิสรุปกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพแกนนำกลุ่มจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชน	105

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ธุรกิจภาคบริการ โดยเฉพาะธุรกิจการท่องเที่ยวนั้นทำรายได้ให้กับประเทศมากมายมหาศาลในแต่ละปี โดยในปัจจุบันนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมในทิวภูมิภาคของประเทศไทย เพราะนอกจากจะได้พักผ่อนแล้วยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี ที่ไม่เคยได้สัมผัสอีกด้วย แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ เหล่านี้ก็ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมสภาพลงอย่างรวดเร็วจากการเข้าไปรบกวนธรรมชาติและการท่องเที่ยวอย่างผิดวิธี รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความเสื่อมกระทบต่อของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของประเทศให้เสื่อมสภาพลง

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นจึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี ซึ่งสามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการคือ 1) ความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และ 3) ความต้องการในการพัฒนาคนและการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น(สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน:ระบบออนไลน์) ดังนั้นทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับจากนี้ไป จึงต้องให้ความสำคัญกับการวางแผนการจัดการที่ดี มุ่งสู่การท่องเที่ยวแบบเน้นอุปทาน (Supply-Based Tourism) กล่าวคือ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งให้ความสำคัญกับการดูแลฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมากกว่าการลงทุนจากภายนอก และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง แล้วมีผลพลอยได้คือรายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว(เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552) ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ได้ มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนฐานคิดสำคัญ สองประการ ได้แก่ ฐานคิดเชิงอุดมการณ์ โดยให้ความสำคัญกับการหวนกลับคืนสู่การท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น กับการรักษาความสมดุลระหว่างมูลค่าและคุณค่าทางการท่องเที่ยว และฐานคิดเชิงการบริหาร

จัดการ ที่คนในท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง (บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข, 2546) ซึ่งเรียกรูปแบบการท่องเที่ยวแบบนี้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป เป็นทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2546)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในระดับประเทศด้วยทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของคนเมือง รวมถึงชนเผ่าต่างๆ อีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่ยังมีจุดเด่นในเรื่องของความสะดวกในการเดินทางทั้งทางอากาศ และทางบก มีผลิตภัณฑ์ทั้งภาคบริการด้านการท่องเที่ยวและแหล่งซื้อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมากมาย ตลอดจนมีที่พักเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว สามารถเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวไปยังจังหวัดต่างๆ ได้ง่าย โดยแหล่งท่องเที่ยวจะแบ่งออกเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเชิงวัฒนธรรม ประเพณีและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (คณะกรรมการการอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว, 2552) ศักยภาพและความพร้อมด้านการท่องเที่ยวดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่หลากหลายอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ด้วยเหตุที่อำเภอเหล่านั้นเป็นที่ตั้งของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง อาทิ อำเภอเมืองเป็นที่ตั้งของวัดสำคัญๆ จำนวนมาก อำเภอแมริมเป็นที่รู้จักด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัย อำเภอจอมทองเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ เป็นต้น

อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอที่เกิดขึ้นใหม่ลำดับที่ 25 ของจังหวัดเชียงใหม่ และลำดับที่ 878 ของประเทศไทยจัดตั้งขึ้นเป็นกรณีพิเศษตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2551 จากการรวมพื้นที่ 3 ตำบล คือตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวง และตำบลแม่แดด ซึ่งเดิมอยู่ในเขตพื้นที่ปกครองของอำเภอแม่แจ่ม โดยกำหนดให้เป็นอำเภอเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และจังหวัดเชียงใหม่ยังมิได้มีนโยบายให้อำเภอ

กัลยาณิวัฒนา เป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเหมาะสำหรับการท่องเที่ยว นอกจากนี้อำเภอกัลยาณิวัฒนา ยังถูกกำหนดให้มียุทธศาสตร์ที่เน้นด้านการท่องเที่ยว แต่สิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วงคือความเจริญด้านต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนจากการยกระดับให้เป็นอำเภอ รวมถึงการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวทั้งจากยุทธศาสตร์ของอำเภอและศักยภาพของพื้นที่เองจะส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งผลจากการศึกษาในเบื้องต้นก็ยังคงพบว่าประชาชนในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนายังขาดความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวที่กำลังจะเคลื่อนย้ายเข้าสู่ชุมชนอย่างปฏิเสธไม่ได้ (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2552)

ดังนั้นการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน โดยการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถจัดการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างสมดุลระหว่างคุณค่าและมูลค่า รวมทั้งสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง อันเป็นกระบวนการทางสังคมที่จะนำไปสู่ปฏิบัติการที่มีฐานการพัฒนาที่แท้จริงที่ต้องมาจากชุมชน และประชากรในชุมชนจากฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นปัจจัยสำคัญให้ประชาชนในท้องถิ่นประกอบอาชีพที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีรายได้อย่างพอเพียง และพึ่งตนเองได้ในระยะยาว (สินธุ์ สโรบล, 2546) แนวทางหนึ่งที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จคือการเข้าถึงผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียที่อยู่ในชุมชน และสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้นนำศักยภาพ ที่เป็นจุดแข็งมาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม (Erick T. Byrd, 2007) ซึ่งจะนำไปสู่การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง แล้วมีผลพลอยได้คือรายได้เสริมจากกิจกรรม การท่องเที่ยว โดยไม่ให้ชุมชนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตน สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยชุมชนเองอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ปัญหานำการวิจัย

1. ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีอะไรบ้าง แต่ละส่วนได้รับผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไร และจะค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างไร

2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอะไรบ้าง

3. แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อดำเนินการด้วยชุมชนเองได้หรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

3. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในอำเภอภักดีชุมพลเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. มีแกนนำที่เข้มแข็งในการนำพาชุมชนไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีระบบซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

2. ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปพร้อมๆ กันและยังเป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในอำเภอภักดีชุมพลมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน รักใคร่ปรองดอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน

3. ประชาชนในชุมชนได้รับรู้และเข้าใจถึงขอบเขตของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไม่เบียดเบียนหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี แต่จะเกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของตน ซึ่งจะนำไปสู่การก่อเกิดองค์กรชุมชนที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการสอดส่องดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีอีกด้วย

4. เป็นการสร้างกำลังคนที่จะต่อยอดงานด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาระบบการตลาดท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนต่อไปในอนาคต
5. เป็นแนวทางในการต่อยอดงานวิจัยในลักษณะเดียวกันในครั้งต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) ที่ประยุกต์รูปแบบการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นระเบียบวิธีในการศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายของการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยได้แก่ ประชาชนใน 3 หมู่บ้าน จาก 3 ตำบล ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ บ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ โดยมีจำนวนประชากรรวม 1,134 คน

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้านเป้าหมายในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

หมู่บ้าน	ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขา	ตำบล	ประชากร(คน)
บ้านเสาแดง	เผ่าลีซอ	แจ่มหลวง	309
บ้านดงสามหมื่น	เผ่าม้ง	แม่แดด	331
บ้านวัดจันทร์	เผ่ากะเหรี่ยง(ปกากะญอ)	บ้านจันทร์	494
รวม			1,134

2. ด้านเนื้อหา หรือตัวแปรที่ศึกษา

2.1 วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอำเภอกัลยาณิวัฒนา ทั้งในส่วนของหน่วยงาน ผู้ประกอบการในพื้นที่ และคนในชุมชน โดยการพิจารณาถึงระดับการมีส่วนได้เสียทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว และวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องของแต่ละภาคส่วนรวมถึงการศึกษาปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการมีภาวะผู้นำของแกนนำใน

การจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วยตัวแปร เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ การทำงานเพื่อชุมชน ตลอดจนศึกษาถึงปัจจัยเสริมภายในชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สิ่งแวดล้อม และด้านจิตวิทยา และปัจจัยเสริมภายนอกชุมชนในด้านองค์กรภายนอก รวมถึงสถานะเศรษฐกิจและสังคม

2.2 สร้างกระบวนการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศักยภาพในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค พร้อมกับวางแผนและเป็นแกนนำในการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามความสนใจ

2.3 สร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพตามความต้องการของแกนนำที่มาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน 2 ประเด็นหลัก คือ

2.3.1 การบริหารจัดการกลุ่ม เช่น การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน การฝึกทักษะภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารในชุมชน เป็นต้น

2.3.2 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแกนนำกับคนในชุมชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการเตรียมความพร้อมทั้ง 2 ประเด็นนี้จะใช้หลักการมีส่วนร่วมระหว่างแกนนำกับคนในชุมชน และประเมินผลกระทบของการเตรียมความพร้อมเพื่อปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมเพื่อให้ได้มาซึ่งแกนนำที่เข้มแข็งและชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. ด้านพื้นที่

ดำเนินการศึกษาในเขตพื้นที่ 3 ชุมชนใน 3 ตำบล อำเภอถ้ำยาฉิมพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ได้แก่ ตำบลแม่แดด ตำบลแจ่มหลวง และตำบลบ้านจันทร์

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการจัดกระบวนการที่สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถ ของคนในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการเสริมสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของพื้นที่ มีการกำหนดหลักเกณฑ์ ในระดับพื้นที่ โดยใช้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน มีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอา

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้ทรัพยากรหลักในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และมีการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการจัดสรรให้กับกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นนั้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและบำรุงรักษาไว้ให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด

แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เป็นผู้นำในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและพัฒนากการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีส่วนในการปรึกษาหารือการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงเป็นผู้จัดการกิจกรรมหลักๆ ที่อำนวยความสะดวกให้กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ เช่น การประสานงานกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ การจัดการเรื่องรายรับ รายจ่าย การดำเนินการประชุมและบันทึกหลักฐานการประชุมของกลุ่ม เป็นต้น และยังหมายถึงเป็นประธานคณะกรรมการของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยในโครงการ“การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” นี้ มุ่งเน้นที่จะศึกษาศักยภาพและเตรียมความพร้อมของชุมชน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ชุมชนบ้านดงสามหมื่น และชุมชนบ้านเสาแดง ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกระบวนการวิจัยซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับงานวิจัย งานเขียนที่ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญได้เรียบเรียงไว้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญที่จะเป็นประโยชน์ ต่อกระบวนการดำเนินงานวิจัยและการตอบคำถามเพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น จากการศึกษาวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุม เนื้อหา ได้แก่ 1) แนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน 2) แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน 3) แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกระบวนการจัดตั้งกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4) แนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

แนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน

ความหมายและโครงสร้างของชุมชน

ชุมชนตามความหมาย หมายถึงการที่คนมาอยู่ร่วมกันหรือมาชุมนุมกัน ในอาณาบริเวณใด บริเวณหนึ่งที่แน่นอนและสามารถดำรงชีวิตทางสังคมร่วมกัน” เดวิสคิงสลีย์ (David Kingsly) กล่าวคือ คนกลุ่มหนึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน มีภาษาพูดจาริตประเพณี และทัศนคติ เป็นแบบ เดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ โรเบิร์ต แมคคีย์เวอร์ (Robert M. Mac Iver) ที่ให้ความหมายว่า “กลุ่มคน ซึ่ง อยู่ร่วมกัน มีความรู้สึกเป็น พวกเดียวกัน มีความสนใจ ในเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตเป็นอยู่ร่วมกัน มีตั้งแต่ กลุ่มขนาดเล็กคือหมู่บ้านไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่” จึงอาจสรุปได้ว่า ชุมชนหมายถึงการที่คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันในระยะเวลาที่ยาวนาน ระยะเวลาหนึ่ง จนเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันเป็น ส่วนของชุมชน มีอาณาเขตที่แน่นอน มีความสนใจและปฏิบัติตนในวิถีชีวิตประจำวันที่คล้ายคลึงกัน และมีความสัมพันธ์กันภายใต้ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน

โครงสร้างของชุมชนหมายถึง ส่วนประกอบที่และมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกันเป็นโครงสร้าง ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) **กลุ่มคน** หมายถึงการที่คน 2 คนหรือมากกว่านั้นเข้ามาติดต่อกันเกี่ยวข้องกัน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคมในช่วงเวลาหนึ่งด้วยความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ความ มุ่ง

หมายนั้นอาจเป็นการร่วมมือช่วยเหลือกันหรือเป็นศัตรูต่อกันก็ได้ และในการมารวมกลุ่มนี้จะมี การคาดคะเนพฤติกรรมซึ่งกันและกัน และจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมให้เป็นไปในลักษณะที่คนในกลุ่มต้องการ 2) สถาบันทางสังคม (Social Institutions) เมื่อคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มแล้ว และมีวิวัฒนาการไปถึงขั้นตั้งองค์กรทางสังคมแล้ว ก็จะมีการกำหนดแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อสามารถดำเนินการตามภารกิจกลุ่มได้ ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.ประสาธต์ หลักศิลา อธิบายว่าเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติไปในลักษณะที่สังคมต้องการเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า สถาบันสังคม หมายถึง วิถีทางปฏิบัติซึ่งจัดขึ้น เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบแบบแผน เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ สถาบันเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน เป็นแต่เพียงแนวทางการปฏิบัติซึ่งทำซ้ำซากจนเกิดเป็นแบบแผน โดยมีองค์กรเป็นเครื่องรองรับ

การพัฒนาชุมชนและเป้าหมายการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้อำนาจของเครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็น 1) ทางด้านร่างกาย : บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะ 2) ทางด้านจิตใจ : ก็จะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 3) ด้านสังคม : บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุข

การพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายสำคัญที่จะต้องพัฒนา ดังนี้ 1) การพัฒนาคน คือการทำให้คนในชุมชนนั้นมีคุณภาพดีขึ้น ทั้งกายใจและสติปัญญา ซึ่งในแต่ละแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่างก็มีจุดมุ่งเน้นที่จะพัฒนาคนต่าง ๆ กันไป 2) การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุได้แก่อาคารสถานที่ สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เป้าหมายสำคัญคือ จะต้องพัฒนาให้สภาพแวดล้อมไม่ถูกทำลาย มีวิสัยที่จะรับภาระ (Carrying Capacity) ให้ประโยชน์แก่ชุมชน ในปัจจุบันสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้ถูกทำลายลงไปมากทั้งใน

เชิงคุณภาพ (อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย ขยะ ฯลฯ) และในเชิงปริมาณ (ความหลากหลายทางชีวภาพ แร่ธาตุ ทรัพยากรธรรมชาติบางชนิด ภาวะขาดแคลนน้ำ ฯลฯ) ซึ่งสภาพการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

หลักการพัฒนาชุมชน

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น มีหลักการสำคัญที่เป็นรากฐานในการดำเนินงานอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ

1. **ความคิดริเริ่มมาจากประชาชน** กิจกรรมทุกกิจกรรมและทุกขั้นตอนจะต้องเกิดจากการคิดตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการโดยประชาชน นักพัฒนาต้องไม่เป็นผู้กำหนดกิจกรรม แผนงาน หรือโครงการไว้ล่วงหน้า แต่นักพัฒนามีหน้าที่กระตุ้นให้ชาวบ้าน กล้าคิด สามารถค้นหาปัญหาและความต้องการ และตัดสินใจริเริ่มโครงการ ต่าง ๆ ได้เอง ซึ่งการที่นักพัฒนาจะทำได้จำเป็นต้องเข้าไปหาประชาชน กระตุ้นช่วยเหลือโดยใช้มาตรการต่าง ๆ (การฝึกอบรม ประชุมกลุ่ม อภิปราย กลุ่มสัมพันธ์ การแสดงบทบาท ฯลฯ) ให้ชาวบ้านกล้าคิดกล้าแสดงออก โดยนักพัฒนาอาจให้ข้อมูลหรือการชี้แนะที่จำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของชาวบ้าน

2. **หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม** การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความรักผูกพันต่อโครงการนั้น ๆ จะช่วยเน้นย้ำให้เกิดความรู้สึกว่าโครงการนั้นเป็นความรับผิดชอบ และเกิดจากน้ำพักน้ำแรงของพวกเขาเอง ซึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นประชาชนจะมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) มีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาและศึกษาสาเหตุของปัญหา, 2) มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม, 3) มีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ, 4) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

3. **หลักการช่วยตัวเอง** การพัฒนาชุมชนนั้นหลักสำคัญที่สุดและเป็นเป้าหมายสูงสุดด้วยก็คือการที่จะให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีสามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามการส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยตัวเองได้นั้น ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของชาวบ้านเองด้วย โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ การดำเนินงานพัฒนาควรเริ่มจากโครงการที่ไม่ใหญ่จนเกินกำลังชาวบ้าน ชาวบ้านมีศักยภาพพอที่จะดำเนินโครงการนั้นจนประสบความสำเร็จ

ปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาที่จะประสบความสำเร็จได้ จำต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาอันได้แก่

1) **ลักษณะทางกายภาพ** ได้แก่ สภาพแวดล้อมด้านวัตถุ อันได้แก่ สิ่งก่อสร้างพื้นฐาน : ถนน สะพาน

คลองส่งน้ำ และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ 2) **ลักษณะทางเศรษฐกิจ** หมายถึงภาวะการณ์ถือครองที่ดิน ระบบการขาย-ซื้อผลผลิต ระบบราคาภาวะหนี้สิน ระบบการกู้ยืมและแหล่งสินเชื่อ ความยากจนของประชาชนในพื้นที่ จะส่งผลต่อการลงทุนในการผลิต และนำไปสู่ภาวะการณ์สูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งเป็นผลให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อการพัฒนา 3) **สภาพแวดล้อมทางการเมือง** ได้แก่ นโยบายการพัฒนาของรัฐบาล ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามยุคสมัย 4) **สภาพแวดล้อมทางสังคม** เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การรวมกลุ่ม และอิทธิพลของกลุ่ม ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต พฤติกรรมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน 5) **สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี** เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ปรุงแต่งของมนุษย์ ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความสะดวกสบายขึ้น สิ่งสำคัญคือต้องเลือก และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate technology) ไปใช้ โดยไม่ให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชน และความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ซึ่งในสังคมไทยเรามีเทคโนโลยีเหมาะสมมากมาย อันได้แก่ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ที่นักพัฒนาจะต้องรู้จักนำมาใช้และผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 6) **สภาพแวดล้อมที่ควรเป็น** การพัฒนาต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง และเกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนนั้นเป็นส่วนใหญ่ อันเกิดจากการผสมผสานระหว่างสภาพแวดล้อมทั้ง 5 ข้อที่กล่าวมาแล้ว ในขณะที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมและสิ่งแวดล้อมก็ต้องไม่เสื่อมโทรม ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

ผู้นำ (Leader) คือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำ มีการชี้แนะ สั่งการ และช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้มีการเขียนชื่อผู้นำแตกต่างกันออกไปตามลักษณะงานและองค์การที่อยู่ ความสามารถในการนำ (The American Heritage Dictionary, 1985 : 719) จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจและมีการศึกษามาเป็นเวลานานแล้ว เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

สำหรับความหมายของภาวะผู้นำเกือบทั้งหมดจะเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพล ซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้นำ (Leader) พยายามจะมีอิทธิพลต่อผู้ตาม (Followers) ในกลุ่มหรือบุคคลอื่นๆ เพื่อให้มีทัศนคติ

พฤติกรรม และอื่นๆ ไปในทิศทางที่ทำให้จุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือองค์การประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) คือกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดัน ให้บุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น มีความเต็มใจ และกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่างๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย

คุณลักษณะของผู้นำที่ดี

ผู้นำจึงต้องมีทักษะ (Skill) เป็นความชำนาญของบุคคลในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ 1) ความสามารถพื้นฐานเกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะ และทักษะเฉพาะพฤติกรรม เพื่อสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ที่ผู้นำต้องเผชิญ ประกอบด้วย 1.1) การรู้จักตนและการประเมินตนเอง (Self awareness and self evaluation skills) ได้แก่ ความกระตือรือร้น การไม่หยุดนิ่ง การมีทิศทางของตนเอง วิสัยทัศน์ ความยืดหยุ่น การคิดสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบในงานของตนเอง 1.2) การพูดและการสื่อสาร (Communication) 1.3) พฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม (Assertiveness) 4) เทคนิคการบริหารเวลา (Time management) 2) ความสามารถในการประยุกต์ความสามารถส่วนบุคคลในการเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ได้แก่ 2.1) การบริหารจัดการ (P (Planning) การวางแผน การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดนโยบายและระเบียบวิธีปฏิบัติงาน, O (Organization) การจัดองค์การ และการจัดการในหน่วย, S (Staffing) การบริหารงานบุคคล, D(Directing) การอำนวยการ, Co (Cooperating) การร่วมมือ, R (Report) การรายงาน, B (Budgeting) การจัดการการเงิน 2.2) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การจูงใจ การแก้ไขความขัดแย้ง การจัดการความเครียด การใช้อำนาจและการให้อำนาจ การให้อิสระและการสั่งงาน การพัฒนาการศึกษา การฝึกอบรม และการดิชม 2.3) การประสานความร่วมมือ (Collaboration) 2.4) การใช้กระบวนการวิจัย 2.5) การเผยแพร่ข้อมูล 2.6) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ 2.7) การเปลี่ยนแปลง 2.8) การเป็นตัวแทน (Representation) 2.9) การเป็นแบบอย่าง (Role model)

ปัจจัยในการสร้างความเป็นผู้นำ

ปัจจัยในการสร้างความเป็นผู้นำ ขึ้นอยู่กับ 5 ปัจจัยหลัก คือ 1) ภูมิหลังและประสบการณ์ (Background and Experience) พื้นฐานครอบครัวและมวลประสบการณ์เดิมที่ผ่านมาในช่วงชีวิต 2) สติปัญญาและคุณภาพสมอง (Intellectual and mental quality) มีทักษะทางภาษา การติดต่อสื่อสาร/ความสามารถด้านการมีเหตุผล /ความจำ/ความรอบรู้ 3) คุณลักษณะทางร่างกาย (Physical attributes) ผู้นำที่ร่างกายแข็งแรง จะมีจิตใจที่ดี 4) บุคลิกภาพและความสนใจ (Personality and Interests) ความ

สนใจ กระตือรือร้นและความเต็มใจในการปฏิบัติงาน 5) ความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self-Confidence) ผู้นำต้องสร้างความเชื่อมั่น/มั่นใจในตัว

ประสิทธิภาพของภาวะผู้นำ

ประสิทธิภาพของภาวะผู้นำแตกต่างกันไปตามความสนใจ และขอบเขตการศึกษาของนักวิจัย นอกจากนั้นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เกณฑ์ (Criteria) ที่จะใช้วัดหรือประเมินประสิทธิภาพของภาวะผู้นำจากการศึกษางานวิจัยพบว่า เกณฑ์ (Criteria) ที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพผู้นำพอแยกได้เป็น 3 ลักษณะคือ 1) **ผลที่เกิดขึ้นของกลุ่ม (Outcome)** คือผลที่เกิดขึ้นของกลุ่มเนื่องจากความสามารถในการนำ หรือภายใต้การนำของผู้นำ เช่น ผลสำเร็จของการปฏิบัติงานของกลุ่ม การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การอยู่รอดของกลุ่ม ความก้าวหน้าของกลุ่ม ความพร้อมของกลุ่ม ความสามารถในการแก้ปัญหาของกลุ่ม 2) **ทัศนคติของผู้ตาม (Attitude of Followers)** ทัศนคติของผู้ตามหรือผู้ได้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้นำ นิยมใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินประสิทธิภาพของผู้นำอีกเกณฑ์หนึ่ง ส่วนใหญ่จะทราบได้โดยการใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ผู้ตาม 3) **คุณภาพของกระบวนการกลุ่ม (Quality of Group Process)** คุณภาพของกระบวนการกลุ่มก็เป็นเกณฑ์ที่ใช้ประเมินประสิทธิภาพของผู้นำ โดยประเมินจากการสนับสนุนด้านต่าง ๆ และความตั้งใจที่จะทำให้คุณภาพของกระบวนการกลุ่มของกลุ่มมีคุณภาพดีขึ้นในด้านความสามัคคี ความร่วมมือ แรงจูงใจ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การแก้ไขความขัดแย้ง ประสิทธิภาพ ของงานเฉพาะด้าน กิจกรรมขององค์กร การมีทรัพยากรอย่างพอเพียง และความพร้อมของกลุ่มที่จะรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง และเหตุการณ์วิกฤตต่าง ๆ รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของการทำงาน การสร้างความมั่นใจให้สมาชิก การเพิ่มพูนทักษะในงาน และการพัฒนาสุขภาพจิตของสมาชิกให้ดีขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT หรือ Host Management) เป็นแนวคิดของการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) (Weaver, 2001 อ้างใน อุมพร มุณีแนม และ พูนทรัพย์ ศรีชู, 2552) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความคาดหวังว่าจะนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งให้ความสำคัญกับดุลยภาพ และเน้นการจัดการอุปทานหรือ

ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว(Host Management) เพื่อลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และมีหัวใจสำคัญที่สุดคือการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็นความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นนั้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมีการบำรุงรักษาอย่างดีที่สุด เพื่อให้สามารถใช้ได้อย่างยั่งยืน ไปถึงคนรุ่นลูกหลาน (สินธุ์สโรบล,2546)

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากเอกสารทั้งในและต่างประเทศนั้น ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งยกตัวอย่างพอสังเขปได้ดังนี้

The Responsible, Ecological, Social Tours Project หรือ REST (1997) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่คนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ และดำเนินการจัดการเพื่อให้การท่องเที่ยวนั้นเกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงวิถีท้องถิ่นอย่างแท้จริง (Peter Richards, 2009)

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วยในการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการสร้างงาน และกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน (สายรุ้ง ดินโคกสูง, 2549)

นอกจากนี้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้นิยามเชิงปฏิบัติการในงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์

วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิต ของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่เจ้าบ้าน(Hosts)คือ ประชาชนในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดทิศทางนำทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชนด้านต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน มากำหนดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่เน้นการเรียนรู้ ให้แก่นักท่องเที่ยวและ ผู้มาเยือน ซึ่งจะช่วยสร้างเสริมความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนด้วย ความเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม พร้อมกับเกิดการกระจายรายได้ หมุนเวียนอยู่ในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวที่เน้นการฟื้นฟู บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่นำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้สามารถใช้ได้อย่างยาวนานจนถึงรุ่นลูกหลาน

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนมาจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยสมาชิกชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของและจัดการการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น ทั้งนี้เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตลอดจนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้ว นับได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นคุณภาพใหม่ทางการท่องเที่ยวที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า ความสนุกสนาน และความบันเทิงซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งให้การท่องเที่ยวเป็น การท่องเที่ยวที่ไร้ความเร่งรีบ กล่าวก็เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีวันพักอาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นโดยนำฐานทุนเดิมในชุมชนมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยวที่

เพิ่มมากขึ้น ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างคุณค่าและมูลค่าทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับหลักการที่เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สรุปจากบทเรียนและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ(สินธุ์สโรบล, 2546) ได้ว่า เป็นทักษะในการจัดการทรัพยากรที่เป็นฐานทุนเดิมของชุมชน เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์และมีการจัดการให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยาวนาน กล่าวคือ จะต้องมีการปกป้อง ฟื้นฟูและบำรุงรักษาให้ทรัพยากรเหล่านั้นเพียงพอกับการใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ทักษะในการปฏิบัตินั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) ต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอันจะส่งผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวในการดำเนินการท่องเที่ยว รวมทั้งยังเป็นตัวแปรที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย ตั้งแต่เริ่มต้นร่วมกันเป็นเจ้าของ มีการแบ่งงาน แบ่งกิจกรรม และความรับผิดชอบไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการที่มีการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว 2) การศึกษาฐานทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการผลิตของชุมชน เพื่อนำมาเป็นปัจจัยต้นทุนในการกำหนดเป็นกิจกรรมหรือรายการการท่องเที่ยว 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกิจกรรมที่เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งที่พบส่วนใหญ่ในสังคมไทยแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ทั้งนี้กิจกรรมท่องเที่ยวดังกล่าวมานี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันกำหนดทิศทางว่าชุมชนจะดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใดที่สอดคล้องกับสภาพบริบท ทุนทรัพยากรและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้มากที่สุด และ 4) การจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งจัดการความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เข้าบ้านกับผู้มาเยือน มุ่งเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่มีคุณภาพ พร้อมกับความพยายามที่จะต้องลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวในด้านการใช้ทรัพยากร พื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยว การตลาด ขยะของเสีย ตลอดจนจะต้องกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวเกิดพลังเป็นเครื่องมือการพัฒนาท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

กระบวนการจัดตั้งกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน ประเวศ วะสี (2535:17) สรุปว่าองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากรูปแบบการรวมกลุ่มทางสังคมก่อให้เกิดอำนาจและปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างรัฐบาล ระบบตลาด และองค์กรชุมชน โดยการพัฒนาจะเกิดความยั่งยืนได้หากทั้งสามองค์ประกอบมีความสมดุลและสอดคล้องกัน เช่นเดียวกับข้อสรุปในชุดวิชาการชุมชน (2545,82) เกี่ยวกับองค์กรชาวบ้านว่าเกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญร่วมกัน ซึ่งจะมีทั้งการจัดตั้งอย่างเป็นทางการโดยรัฐสนับสนุน หรือจัดตั้งตามระบบความสัมพันธ์ทางสังคม โดยองค์กรที่สามารถพึ่งตนเอง (self-reliant) ได้จะต้องมีกระบวนการจัดการที่เอื้ออำนวยให้สมาชิกสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (self fulfillment) ด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม รวมทั้งมีอิสระในการจัดการในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การตัดสินใจแก้ไขปัญหา สถานการณ์ การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย หรือการปรับปรุงพัฒนาองค์กร โดยกิจกรรมของกลุ่มต้องสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญได้สำเร็จ (กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2530)

นอกจากนี้ยังอธิบายความสามารถในการพึ่งพาตนเองขององค์กรชุมชนว่าจำเป็นต้อง

1. มีกิจกรรมที่สนองความต้องการของชุมชน
2. กลุ่มจะต้องมีอิสระในการบริหารจัดการ
3. กลุ่มต้องมีพัฒนาการและปรับตัวตามสถานการณ์ในสังคมเพื่อความอยู่รอด
4. มีการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม
5. กิจกรรมในของกลุ่มต้องก่อให้เกิดผลประโยชน์และผลกำไร
6. มีอำนาจการต่อรองกับระบบตลาดภายนอก

กระบวนการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้นั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมภายในองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดพลังในการทำงาน

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ คือ กลไกที่สำคัญที่สุดซึ่งมนุษย์ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสังคมระดับต่างๆ ไม่ว่าครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน ประเทศและระบบนิเวศการที่มนุษย์มีศักยภาพ

ความสามารถทางสมองมากกว่าสัตว์โลกทั่วไปการปรับตัวโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพตามสัญชาตญาณ ทางธรรมชาติ คือการกินอยู่สืบเผ่าพันธุ์และเอาตัวรอดจากภัยคุกคามต่างๆ เท่านั้นหากครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดจิตใจอุดมคติ ฯลฯ ของสังคมระดับต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยสติปัญญา ความสามารถและจินตนาการที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

สารทิ ศิลา (2545) ได้กล่าวอ้างว่า กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถป้องกันการเสื่อมโทรมด้านวัฒนธรรมได้จำเป็นต้องให้โอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการที่นำไปสู่ความร่วมมือ ดังนี้

1. การเตรียมชุมชน
2. การเตรียมบุคลากร
3. การเตรียมงานและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งในส่วนของกิจกรรม บริการ จุดสนใจ สถานที่ และเจ้าหน้าที่ในการบริการแต่ละกิจกรรม
4. การจัดเสวนาเวทีชาวบ้านเพื่อขอความคิดเห็นกลุ่มอาวุโสในชุมชน
5. การดำเนินงาน
6. การประเมินผลการดำเนินงาน

องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญ

1) **ศักยภาพของคน**ต้องเริ่มที่คนในชุมชนต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้

2) **ศักยภาพของพื้นที่** หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จักต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตนสามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้ว ชุมชนต้องมีความพร้อมในด้านการเรียนรู้ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิด พื้นฐานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

3) **การจัดการ** เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเกิดความยั่งยืนสมดุลในคนกลุ่มมาก ดังนั้น ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน “Community based Tourism : CBT” ได้ ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำเป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการ

พูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่า พื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างไร ยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจายจัดสรรรายได้ได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือ การมีส่วนร่วมอันหมายรวมถึงรวมในทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

4) **มีส่วนร่วมนี้ได้อย่างไร** การสื่อสารพูดคุยเป็นการสื่อความคิดแก้ไขปัญหาดกปัญหา รวมถึงการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการระดมความคิดจากประสบการณ์จากนักวิจัยท้องถิ่น พบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุยร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันสร้างกฎระเบียบของชุมชนด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

5) **ผลกระทบจากการการท่องเที่ยวโดยชุมชน“Community based Tourism :CBT”** ทุกอย่างที่ได้ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้นซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วีระพล ทองมา, 2547:17-22) ได้แก่

ผลกระทบทางด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเองคิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนาเกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ 1.) ด้านเศรษฐกิจ 2.)ด้านสังคมวัฒนธรรม 3.)สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชนและเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันมากที่สุด

ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็วเกิดกระแสการเลียนแบบมีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยวที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

สำหรับกระบวนการสร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจให้ชาวบ้านมีความตระหนักที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดๆ ในชุมชน นเรศ สงเคราะห์สุข (2547, อ้างในชุดวิทยานิพนธ์สังคม118-1197) ได้สรุปไว้ 2 แนวทาง คือ

1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) ที่ทำได้โดย

- การจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจการเรียนรู้และร่วมกันค้นหาข้อมูลในประเด็นต่างๆ
- จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆภายในชุมชนและระหว่างชุมชน
- ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ
- ลงมือปฏิบัติจริง
- ถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่เพื่อการปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2) การพัฒนาผู้นำเครือข่าย

- เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้และความสามารถของผู้นำที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ ที่จะช่วยให้สามารถริเริ่มแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมการพัฒนาได้โดยทำได้ ดังนี้
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผู้นำภายในและภายนอกชุมชน
 - สนับสนุนเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง
 - แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานในรูปของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่กระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว จำเป็นต้องอาศัยเทคนิคการจัดกิจกรรมต่างๆซึ่งจากการศึกษาเอกสารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านสรุปได้ ดังนี้

1) การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น ทักษะความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองมีความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะเป็นปัจจัยที่เอื้อและการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควรแต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปรายซึ่งมีประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ

ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและสภาพปัญหาชุมชน ตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาก็ได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือ กิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทางการแก้ไขปัญหาโดยภาพรวมของชุมชนได้แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิด ไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใดใครบ้างที่เกี่ยวข้อง โดยมีบทบาทจัดการอย่างไรและภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ในชุมชน

ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กร ภายในชุมชนเพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือ ผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งของ องค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้ การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใสเพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยว สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

ความพร้อมของผู้ที่สนใจ จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวจะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น ก็จะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบ กระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อ สามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน การลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ต้องบูรณาการความต้องการความ เพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นรายการและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละ พื้นที่

2) การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง การท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากการผลิตเดิมในภาคการเกษตร ผู้ธุรกิจด้านบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด สินค้า และ บริการ ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรวบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะให้หมู่บ้านดำเนินการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้องมีความรู้เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชนซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนา สวนศรี (2546 : 189-190) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดีได้แก่ การสำรวจทางกายภาพ ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชนซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ- ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยงในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ทั้งนี้เพื่อจะได้แก้ปัญหาของชุมชนตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศ ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป
- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น
- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ
- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์การที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาจัดสรรผลประโยชน์ ผู้ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผล และสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนางค์กร ได้แก่ การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย และการศึกษาดูงาน เป็นต้น สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อ

เสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

3) เทคนิค SWOT

กระบวนการวิเคราะห์ SWOT เป็นวิธีวิเคราะห์สถานการณ์หรือวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในชุมชน ที่ทำให้ทราบจุดอ่อน จุดแข็ง ของชุมชนเพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการวางแผนพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา จึงสามารถนำมาใช้เชิงกลยุทธ์ได้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพการณ์ของชุมชน (ทวีป ศิริศรีสมบัติ , 2554)

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats โดย (อ้างใน <http://www.moac.go.th/builder/kmops/images/5swot.pdf>)

Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี

Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกและภายใน ที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร

บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้ และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

4) การจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย หรือ กิจกรรมความเห็นกลุ่ม (Focus group)

การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปที่นำไปสู่การวางแผนการพัฒนาที่เหมาะสม โดยการอภิปรายต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นอย่างอิสระ ซึ่งการพูดคุยต้องเป็นไปอย่างธรรมชาติ และกลุ่มคนที่เข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนกำหนดไว้ระหว่าง 6-12 คน นอกจากนั้นควรกำหนดช่วงเวลา สถานที่ หัวข้อ / ประเด็นที่จะอภิปรายให้มีความชัดเจน รวมทั้งสร้างบรรยากาศการอภิปรายให้เป็นกันเองมากที่สุด

5) กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ หมายถึง การคิดในเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) คิดให้กว้างและสร้างสรรค์ (Creative Thinking) โดยคิดในภาพรวมทั้งระบบ (Systems Thinking)

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่จะส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาใดๆ ในชุมชน จำเป็นต้องเป็นการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (Interaction leaning through action) หรือเป็นการเรียนรู้โดยการลงมือทำจริง (Learning by doing) ที่เป็นการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติหรือการทำกิจกรรมต่างๆ

โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ ได้แก่ การศึกษาดูงานเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลใหม่ ที่จะก่อให้เกิดภูมิปัญญาในการพัฒนาต่อไปการจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ เพื่อระดมสมอง (Brainstorming) ของชาวบ้านในการวิเคราะห์ข้อมูลใหม่ร่วมกัน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกันและกัน ทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน

6) การระดมสมอง (Brain Storming)

สายสอวงค์ แก้วเกษมตรกรณ์ (2535) อธิบายว่า การระดมสมองเป็นวิธีการกระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) หรือเป็นการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใช้ความคิดหาคำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเสรีในเวลาที่กำหนด โดยมุ่งให้ได้จำนวนความคิดจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด แต่ไม่มีการประเมินค่าถูกผิด หากจะทำการวิเคราะห์ความคิดทั้งหมดเพื่อเลือกความคิดที่เหมาะสมและดีที่สุดเป็นแนวทางในการให้คำตอบในเรื่องนั้นๆ การระดมสมองจึงสามารถสร้างการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม และยังส่งผลให้เกิดความคิดที่หลากหลายจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตามการรวบรวมความคิดเห็นที่ได้จากการระดมสมอง จำเป็นต้องมีการเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ ขยายความหัวข้อที่ยังคลุมเครือให้ชัดเจน เพื่อนำไปวิเคราะห์และสรุปยอดความคิดเห็นทั้งหมดให้เป็นความคิดเห็นที่เหมาะสมและดีที่สุด ที่จะ

นำไปใช้ในการแก้ไขและตอบคำถามในหัวข้อที่ตั้งไว้ โดยอาศัยหลักการนำไปปฏิบัติ ความเหมาะสมกับสถานการณ์จริงและคุณประโยชน์เมื่อนำไปใช้

7) การมีส่วนร่วม (Participation)

สำนักงานมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย(2545) ได้สรุปว่าเป็นกระบวนการที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับโครงการได้ร่วมกันศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการโครงการของตน ตั้งแต่เริ่มทำโครงการ กระบวนการดำเนินงาน การสรุปผลโครงการ และแนวโน้มทิศทางความเป็นไปได้ในอนาคตของโครงการ โดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้ร่วมโครงการสามารถพัฒนาตนเองและพลังอำนาจในตนเองได้

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการ (Means) สำคัญที่จัดว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และเป็นสาระสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วมนั้นสามารถพิจารณาได้จากทัศนะของ ทวีทอง (2527, หน้า 2) ซึ่งมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผนเพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจน ได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย

ในเชิงทฤษฎีแล้ว การมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น มีหลากหลายมิติ สามารถจำแนกออกได้เป็นมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย

มิติแรก ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา ชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย

มิติที่สอง ร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหาเรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

มิติที่สาม ร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

มิติที่สี่ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียม เสมอภาคกัน

มิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไปการเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้น นับได้ว่าเป็นคุณค่าโดยแท้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบนี้ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

ไพโรจน์ (2548, หน้า 20-21)อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

(1) **ขั้นการศึกษาบริบท** ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีนักพัฒนา ทำการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมและชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

(2) **ขั้นกำหนดปัญหา** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกันส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาและมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน ครอบคลุมในส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ มีชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นหรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้านในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง จึงจะเริ่มดำเนินงานในขั้นตอนอื่น

(3) **ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัย โดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่ เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผน และตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

(4) **ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง** รวมทั้งการแก้ไขระหว่างการปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้ นักวิจัยที่ส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

(5) **ขั้นการสรุปผลการวิจัย** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วม การรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจ และได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และแสดงความคิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

โดยสรุปแล้ว การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) นับเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผน หรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ และมีนักวิจัยภายนอก ทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้กระบวนการวิจัยบังเกิดผลสอดคล้องกับเป้าหมายอันนับได้ว่าการวิจัยได้ช่วยสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับก่อให้เกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึก และความตระหนักในปัญหานั้นที่ และร่วมกันแก้ปัญหาทาง

เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนของชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมนั้นนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการวิจัยที่เป็นขบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มีโอกาสได้ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันวางแผน โดยขั้นตอนแรกจำเป็นที่จะต้องเข้าถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่แท้จริงในชุมชนเพื่อค้นหาและส่งเสริมให้เกิดแกนนำที่จะมาร่วมกันกำหนดและตัดสินใจพัฒนาการท่องเที่ยวตามศักยภาพของกลุ่มแกนนำที่เกิดขึ้น จากนั้นคณะผู้วิจัย และแกนนำร่วมมือกันพิจารณาว่าจะมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) การบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน การฝึกภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารในชุมชน 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแกนนำกับคนในชุมชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2552) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาศักยภาพของอำเภอกัลยาณิวัฒนาในการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยวิธีการทั้งในเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ร่วมกับวิธีเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชนและคนในชุมชน ซึ่งพบผลวิจัยที่สัมพันธ์กันทั้ง 2 วิธีการว่า ในด้านพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา ตำบลบ้านจันทร์และตำบลแจ่มหลวง เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรมได้ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่เป็นป่าสนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และยังเป็นผืนป่าที่มีประชากรชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่มาอย่างยาวนาน ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของคนกับป่าที่น่าสนใจเรียนรู้ แต่ในด้านความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวนั้นพบว่า คนในชุมชนไม่สามารถเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองเพราะขาดความมั่นใจ จากการสอบถามถึงความต้องการในการพัฒนาศักยภาพพบว่า ชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับมากที่สุด คือให้มีการส่งเสริมความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความโปร่งใส รองลงมาคือ ต้องการให้มีการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้ง

ต้องการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากหน่วยงานภายนอกพื้นที่ตามลำดับ

สินธุ์โรบล (2546) ได้สรุปบทเรียนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ และได้มีข้อเสนอถึงกรณีการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนท้องถิ่นให้เป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับที่กำลังเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพลว่า การดำเนินโครงการขนาดใหญ่ในด้านการท่องเที่ยว หรือผนวกกิจกรรมที่มุ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ ควรคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบด้านสังคม – วัฒนธรรมเป็นอันดับต้น ที่สำคัญควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านและชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินโครงการ การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลอันเป็นการบริหารจัดการภายใต้กรอบแห่งแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการในแนวระนาบ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการบริหารงบประมาณที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรมีสิทธิในการร่วมจัดการทรัพยากร บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งมีสิทธิในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

ผลการวิจัยทั้ง 2 เรื่องในข้างต้นสะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญว่า 1) ประชาชนในอำเภอภักดีชุมพลยังขาดความมั่นใจในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง แต่ก็ต้องการให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกลุ่มบริหารจัดการท่องเที่ยวที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ 2) ภาครัฐรวมทั้งหน่วยงานจากภายนอกที่จะพัฒนาให้อำเภอภักดีชุมพลเป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านและชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินโครงการ การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลอันเป็นการบริหารจัดการภายใต้กรอบแห่งแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance)

จากผลการวิจัยของดวงใจ หล่อธนวณิชย์ (2550) ที่ได้วิจัยเรื่อง รัฐ ทุน ชุมชน กับการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไทยกับญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การพัฒนาและจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวยั่งยืนได้ในระดับรัฐ ท้องถิ่น หมู่บ้าน และระดับปัจเจก รวมทั้งเพื่อค้นหาสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ศึกษาภาคสนามในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เปรียบเทียบกับการสำรวจระยะสั้นในหมู่บ้าน โยมิดัน จังหวัดโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งค้นพบว่า

1) ภาพปัจจุบันของปายและโยมตัน ตรงกันข้ามกัน กล่าวคือ ปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ปาย ท้องถิ่นจัดการได้แค่ควบคุมไม่ได้ และอยู่ในมือของธุรกิจขนาดใหญ่จำนวนหนึ่ง ในขณะที่โยมตันเป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบในอดีตเหมือนปาย แต่การท่องเที่ยวท้องถิ่นโยมตันอยู่ในมือของชุมชนที่ยั่งยืนแข็ง ที่มีการควบคุมได้ มีแนวโน้มจะไปได้ดี ซึ่งผู้วิจัยได้อภิปรายเพิ่มเติมต่อกรณีนี้ว่าการพัฒนาของรัฐส่วนกลางของญี่ปุ่นเข้าแทรกแซงการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นแต่ไม่เน้นการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบกับรัฐท้องถิ่นแข็งแกร่งพอที่จะตอบโต้ต่ออำนาจศูนย์กลาง และใช้แนวคิดท้องถิ่นนิยมในการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับหมู่บ้านสูงทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในความเป็นชุมชนและจึงเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมขึ้นมารักษาสมบัติร่วมของชุมชน ในขณะที่รัฐบาลไทยที่แม้จะได้มีนโยบายการกระจายอำนาจมากกว่า 10 ปีแล้ว แต่รัฐท้องถิ่นไทยมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย และใช้ตรรกะการพัฒนาเช่นเดียวกับรัฐศูนย์กลาง จึงทำให้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการวางแผนพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในปายเป็นไปได้ยาก

2) การเข้ามาของทุน ขนาดของกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวที่เข้ามาลงทุนในแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นในญี่ปุ่นกับไทยมีความแตกต่างกันมาก โดยในประเทศญี่ปุ่นจะเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีเครือข่ายทางธุรกิจที่แข็งแกร่ง ขณะที่ประเทศไทยเป็นกลุ่มทุนขนาดเล็ก หมู่บ้านโยมตันในญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จในการเชื่อมทุนขนาดใหญ่ต่างถิ่นเข้ากับทุนท้องถิ่นตามที่สอดคล้องกับการวางแผนชุมชน ในทางตรงกันข้ามการเข้ามาของกลุ่มทุนในปายเป็นนักลงทุนต่างถิ่นที่มองหาโอกาสทางธุรกิจที่เบียดขับทุนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

3) ความเป็นชุมชน ซึ่งพบว่า ชุมชนโยมตันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ชนชาติเดียวมีวัฒนธรรมเดียว ทำให้มีการบูรณาการภายในชุมชนสูง ทำให้การท่องเที่ยวสร้างผลประโยชน์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจต่อคนท้องถิ่น ขณะที่ชุมชนปายมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ชนชาติและความเชื่อ มีอคติระหว่างชาติพันธุ์ จนไม่ทำให้เกิดสำนึกร่วมกันของความเป็นท้องถิ่น

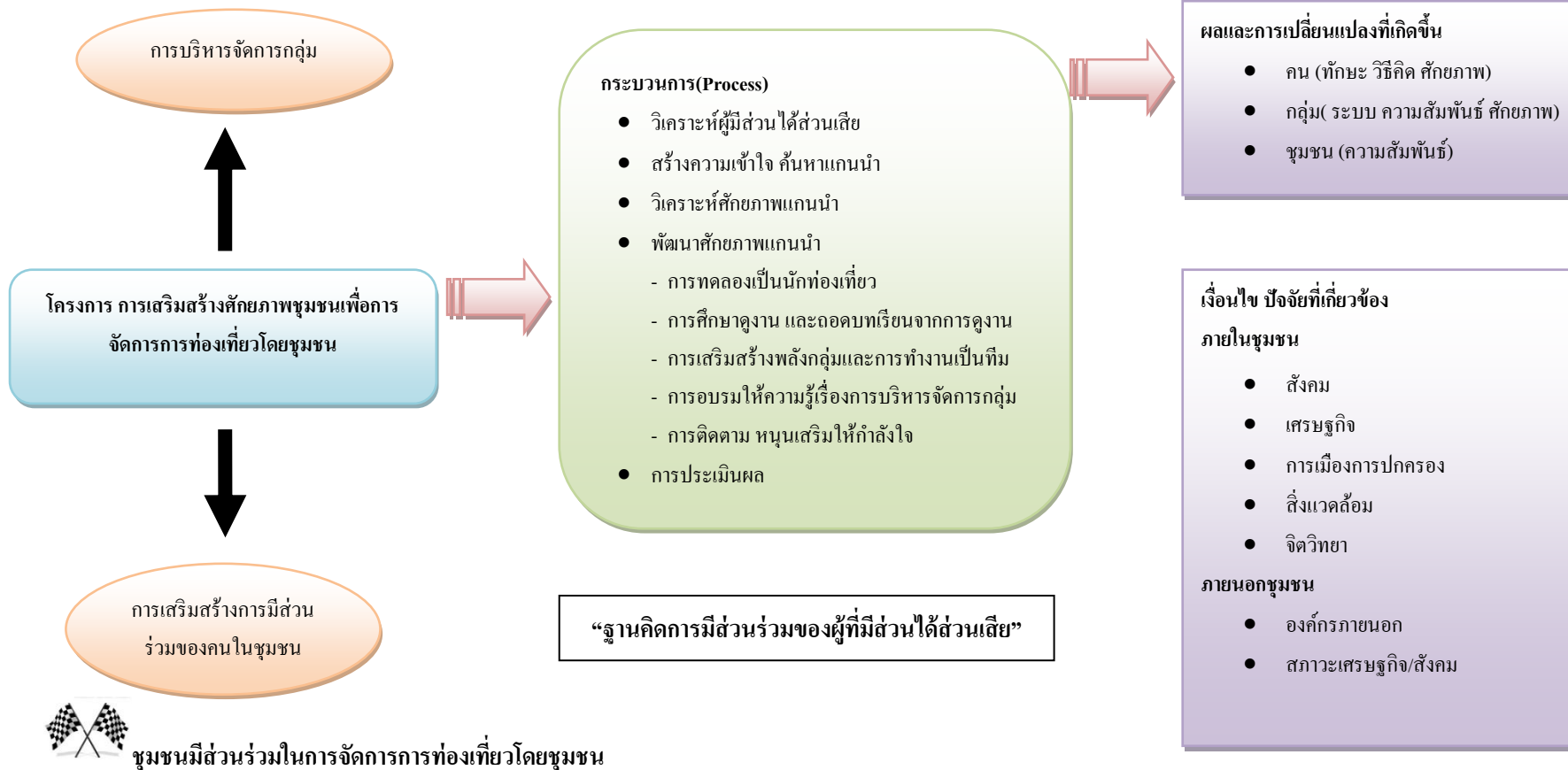
สรุปได้ว่า ระบบคิดและวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมถึงกลไกทางสังคมวัฒนธรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน แนวทางสำหรับรัฐท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนให้ประสบผลสำเร็จนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปกป้องรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม และคนในท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกระดับ ความเข้มแข็งของสังคมเกิดขึ้นจากการที่คนหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกันมีสำนึกร่วมกันโดยผ่านกระบวนการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และคงรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังกล่าวว่าปายเป็นกรณีตัวอย่างของความล้มเหลวของรัฐ ท้องถิ่นในเรื่องการ

บูรณาการชุมชนและสร้างสำนึกท้องถิ่นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายทำให้ปายอ่อนแอ โดยการเชิญชวนนักลงทุนต่างถิ่นเข้ามาทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยว ในขณะที่ในโยมัตนรัฐท้องถิ่น ญี่ปุ่นสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในท้องถิ่นและบูรณาการภายในชุมชนได้สำเร็จจึงสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

ประชาชนในชุมชนของอำเภอภักดีวัฒนา ยังขาดความมั่นใจในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสัญญาณบ่งบอกว่าหากพัฒนาให้อำเภอภักดีวัฒนาเป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยวโดยปราศจากการให้ความสำคัญกับประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความล้มเหลวในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังที่เกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงคืออำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้จากการค้นหาเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การพัฒนาและจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ในระดับรัฐ ท้องถิ่น หมู่บ้าน และระดับปัจเจก รวมทั้งสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว โดยเปรียบเทียบระหว่างอำเภอปายกับหมู่บ้านโยมัตนในประเทศญี่ปุ่นนั้นพบว่า ระบบคิดและวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมถึงกลไกทางสังคมวัฒนธรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทยว่าต้องให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรมีสิทธิในการร่วมจัดการทรัพยากร บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งมีสิทธิในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นคำถามสำคัญของการวิจัยในครั้งนี้ว่า จะทำอย่างไรที่จะสร้างกลไกให้คนในท้องถิ่นที่ไม่จำกัดอยู่แค่ผู้นำทางการ แต่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการท่องเที่ยวทุกกลุ่ม เข้ามามีส่วนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกระดับตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เกิดกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีกลไกการจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวในอัตราค่อนข้างสูง มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดปีละหลายล้านคนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ โดยพื้นที่วิจัยครั้งนี้กำหนดคือ บ้านเสาดัง ตำบลแจ่มหลวง บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ ลักษณะภูมิศาสตร์ ของพื้นที่วิจัยเป็นพื้นที่บนภูเขาสูง ปกคลุมด้วยป่าไม้ซึ่งเป็นป่าสนสองใบ สนสามใบ และป่าเบญจพรรณ มีลำห้วยไหลผ่าน สภาพภูมิอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ทำให้พื้นที่แห่งนี้ใช้เป็นแหล่งปลูกสตอเบอร์รี่ขนาดใหญ่ส่งให้กับอำเภอเสเมิง จังหวัดชัยภูมิ นอกจากนี้ประชากรยังมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน 3 ชนเผ่า คือ ชนเผ่ากะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ชนเผ่าลีซอ และชนเผ่าม้ง จากสภาพของพื้นที่ที่กล่าวข้างต้น จึงเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

เหตุผลอีกประการหนึ่งคือประชาชนในอำเภอภักดีชุมพล ต้องการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และต้องการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนในด้านจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากหน่วยงานภายนอก เนื่องจากคนในชุมชนไม่สามารถเริ่มดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเองได้ เพราะขาดความมั่นใจ (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2552) ด้วยเหตุผลดังกล่าว การวิจัยเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการบรรลุเป้าหมายของชุมชน

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยว วิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนา การท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่ และเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ควบคู่กันไป โดยมีกระบวนการวิจัยเพื่อหาคำตอบของวัตถุประสงค์ทั้งของการวิจัย โดยมีกระบวนการวิจัยดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเภทของแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้อาจจากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และแกนนำของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม เป็นต้น รวมถึงการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ ข้อมูลจากทีมวิจัย นักวิชาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอภักดีชุมพล

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารวิชาการ หนังสือ ตำรา รวมถึงเอกสารที่ได้มีการรวบรวม และแสดงข้อมูลในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรจาก 3 หมู่บ้านใน 3 ตำบล ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง โดยจำนวนประชากรสามารถแสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรในการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หมู่บ้าน	ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขา	ตำบล	ประชากร(คน)
บ้านเสาแดง	เผ่าลีซอ	แจ่มหลวง	309
บ้านวัดจันทร์	เผ่ากะเหรี่ยง(ปกากะญอ)	บ้านจันทร์	494
บ้านดงสามหมื่น	เผ่าม้ง	แม่แดด	331
		รวม	1,134

การสุ่มตัวอย่งนั้นจะเลือกกลุ่มตัวอย่างจากทั้ง 3 หมู่บ้านโดยจะใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) เพื่อเลือกเอาผู้ที่สนใจจัดการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 หมู่บ้าน เพื่อเป็นแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการเปิดเวทีชุมชน เพื่อค้นหาผู้ที่สนใจเป็นแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แล้วจึงทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ สามารถแสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หมู่บ้าน	ตำบล	กลุ่มตัวอย่าง (คน)	สถานภาพและลักษณะอาชีพ
บ้านเสาแดง	แจ่มหลวง	5	ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
บ้านวัดจันทร์	บ้านจันทร์	8	อดีตผู้ใหญ่บ้าน กรรมการ
บ้านดงสามหมื่น	แม่แดด	8	หมู่บ้าน ประชาชนทั่วไป
	รวม	24	ค้าขาย และเกษตรกร

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. **สำรวจข้อมูลพื้นฐานของประชากรในพื้นที่** ที่เป็นปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมภายในชุมชน และปัจจัยเสริมภายนอกชุมชน ที่จะส่งผลต่อการมีภาวะผู้นำในการเป็นแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่แดด ตำบลแจ่มหลวง และตำบลบ้านจันทร์

2. **การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA: Participatory Rural Appraisal)** จำนวน 3 กลุ่มชุมชน ใน 3 ตำบล ด้วยเครื่องมือหลากหลายตามเนื้อหาหลักและสถานการณ์ เช่น วิธีคิดแบบแตกองค์ประกอบ เป็นต้น เพื่อนำผลจากกิจกรรมมาออกแบบกิจกรรม เลือกเครื่องมือ และจัดกิจกรรมเพื่อสร้างพลังกลุ่มและการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์

3. **กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน** จากกิจกรรมการจัดเวทีวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA : Participatory Rural Appraisal) แล้ว คณะผู้วิจัยและกลุ่มแกนนำจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ตำบล ทราบปัญหาที่ต้องการพัฒนา เสริม เพิ่ม แก้ไข ในกลุ่มแกนนำ จึงนำมาเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง โดยคณะผู้วิจัยออกแบบกิจกรรม เลือกเครื่องมือ และจัดกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่กำหนดใช้หลักการมีส่วนร่วมระหว่าง คณะผู้วิจัย และกลุ่มแกนนำจัดการ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ตำบล ประเด็นเป้าหมายหลักที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน การฝึกภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารในชุมชน เป็นต้น และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้วยการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแกนนำกับคนในชุมชน โดยเสริมสร้างทักษะการฟังและการจับประเด็นจากการฟัง วิชิตคิด การประเมินกลุ่ม และการปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มและภายในชุมชน

4. การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยคณะผู้วิจัยขอคำแนะนำรายชื่อกลุ่มชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย และพิจารณาเพื่อคัดเลือกใจคัดเลือกกลุ่มชุมชนตัวอย่าง โดยใช้ความใกล้เคียงในบริบทต่างๆ เพื่อให้การศึกษาดูงานสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำมาใช้พัฒนากลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง

5. จัดกิจกรรมถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงาน เพื่อสรุป ประเมินผล และหาแนวทางนำบทเรียนที่ได้มาเตรียมความพร้อมกลุ่มจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เหมาะสมเพื่อให้ได้มาซึ่งแกนนำที่เข้มแข็งและชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

6. จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus group) ระหว่าง กลุ่มแกนนำ ตัวแทนคนในชุมชน ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน 15-18 คน ในแต่ละตำบลทั้ง 3 ตำบล สรุปบทเรียนจากกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 – 3 เพื่อให้เห็นแนวทางในการปรับปรุง เพิ่ม เสริมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ตำบล คณะผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็นที่ได้จัดกระบวนการกับกลุ่มแกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 กลุ่มชุมชน ของ 3 ตำบล

7. การประเมินความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่าง ในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็น การบริหารจัดการกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลักทั้ง 2 ประเด็น ระหว่างกลุ่มทดลอง (Treatment Group) คือ แกนนำจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการพัฒนาตามประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็นของคณะผู้วิจัย และกลุ่มควบคุม (Control Group) คือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการใน 3 ตำบล ที่มีข้อมูลปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมภายในและภายนอกใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง

8. จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มชุมชน ของ 3 ตำบล ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน รับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแนวทางการนำไปปรับใช้ในชุมชนจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นของอำเภอกัลยาณิวัฒนาต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 การจัดเวทีชุมชน เป็นการจัดเวทีเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลของข้อมูลชุมชนในด้านต่างๆ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นสิ่งๆ ที่เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ การปรับตัว เป็นต้น และใช้กระบวนการเวทีชุมชนในการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ และจัดเวทีเพื่อตกผลึกความคิดเห็นต่อประเด็นการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ และสามารถพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ที่ตรงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

1.2 เทคนิคถอดบทเรียน(Lesson Learned) จากกระบวนการจัดเวทีชุมชนต่างที่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพชุมชนทั้งด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เทคนิคการถอดบทเรียนจะเป็นการประเมินผลกิจกรรมเวทีต่างๆ ที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่ นอกจากนี้ยังเป็นทบทวนองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกิดจากกิจกรรมที่จัดขึ้นแต่ละครั้ง สำหรับวิธีการถอดบทเรียนนั้นจะแตกต่างกันไปแล้วแต่กิจกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละครั้ง ได้แก่ การถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงาน การถอดบทเรียนจากเกม การถอดบทเรียนจากกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม และการถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ตลอดระยะเวลาที่ร่วมกิจกรรม การถอดบทเรียนจะใช้การตั้งคำถาม และให้ผู้ร่วมกิจกรรมช่วยกันคิด หรือตั้งคำถามแล้วให้เขียนลงบนกระดาษรายบุคคล หรือการเปรียบเทียบกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเทคนิคถอดบทเรียนนี้ช่วยให้สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ร่วมกิจกรรมมากขึ้น

1.3 เครื่องมือ SWOT เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ที่นำมาใช้กับกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวสำหรับการวิเคราะห์สถานการณ์ของกลุ่มร่วมกันโดยการค้นหาจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ภายในกลุ่มและวิเคราะห์โอกาสพร้อมทั้งอุปสรรคจาก

สภาพแวดล้อมปัจจัยภายนอกกลุ่มตลอดจนร่วมกันตระหนักถึงผลกระทบจากปัจจัยต่างๆที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนในการดำเนินงานและกิจกรรมของกลุ่มในโอกาสต่อไป

1.4 การจดบันทึก เป็นการบันทึกข้อมูลรายละเอียดขั้นตอนต่างๆตามสถานการณ์จริงในช่วงของการลงพื้นที่เพื่อร่วมกิจกรรมรวมถึงเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่มหรือการสังเกตการณ์ทั่วไปที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยโดยผู้วิจัยจะจดบันทึกอย่างสั้นๆตามความเข้าใจและสามารถนำไปขยายความได้เพื่อเป็นประโยชน์ในการตรวจสอบข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนในการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป

1.5 การบันทึกภาพ โดยใช้กล้องถ่ายรูปกล้องวิดีโอเพื่อเก็บรายละเอียดบรรยากาศในการประชุมหรือทำกิจกรรมต่างๆเพื่อนำมาประกอบเป็นหลักฐานการวิจัยและถือเป็นการบันทึกช่วยจำเหตุการณ์ต่างๆที่ได้ดำเนินมาตลอดโครงการ

1.6 การบันทึกเสียง เพื่อบันทึกเนื้อหารายละเอียดของการประชุมการสนทนาซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อทำการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ประเด็น การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มทดลอง (Treatment Group) คือ แกนนำจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการพัฒนาตามประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็นของคณะผู้วิจัย

2) กลุ่มควบคุม (Control Group) คือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการใน 3 ตำบลที่มีข้อมูลปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมภายในและภายนอกใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง

จากนั้นทำการสรุปผลและวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ได้อย่างแท้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบประเมินที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนววัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ประกอบด้วยคำถามทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิดทั้งหมด 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ที่เป็นปัจจัยหลักและปัจจัยเสริมทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่จะมีผลต่อการเป็นแกนนำในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 2 แบบประเมินผลการพัฒนาศักยภาพในการจัดการกลุ่มท่องเที่ยว ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม โดยเนื้อหาจะครอบคลุม 2 ประเด็นหลักที่กำหนดไว้ในขั้นตอนการวิจัยที่ 6 ข้อคำถามในส่วนนี้เป็นคำถามเพื่อทดสอบความรู้ และความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 30 ข้อ แบ่งเป็น ประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวน 20 ข้อ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้เลือกว่าข้อความในแบบประเมินว่ากล่าวถูกหรือผิด ถ้าคิดว่าถูกให้ทำเครื่องหมายในช่องถูก และถ้าคิดว่าผิดให้ทำเครื่องหมายในช่องผิด จากนั้นตรวจคำตอบถ้าตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดไม่มีคะแนน

ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือแบบประเมินความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังต่อไปนี้

การสร้างแบบประเมิน

คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือแบบประเมิน มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วนำไปสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ 2 นำแบบประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และทางด้านสถิติ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยมีรายนามผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้แก่

1) อาจารย์ ดร. จูติ จูติจำเริญพร อาจารย์ประจำสาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรัชย์ อุดมอ่าง อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาควิชาฯ จังหวัดเชียงใหม่

3) คุณสุภาวณี ทรงพรพาณิชย์ หัวหน้าฝ่ายวิจัย มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบประเมินที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะใกล้เคียงซึ่งไม่ใช่พื้นที่ที่ทำการวิจัยจำนวน 30 ชุด นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาคำนวณหาความเที่ยงตรง (Reliability) โดยวิธี Cornbrash's Alpha Coefficient ได้รับความเชื่อมั่นดังนี้ 1) แบบประเมินการพัฒนาศักยภาพในการจัดการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีค่าความเชื่อมั่น (r) เท่ากับ 0.8216 และ 2) แบบประเมินการพัฒนาศักยภาพในการจัดการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีค่าความเชื่อมั่น (r) เท่ากับ 0.8014

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบประเมินที่มีค่าความเชื่อมั่นตามที่กำหนดจัดเก็บรวบรวมข้อมูล ตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ โดยคณะผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลเอง

การตรวจสอบข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการพิจารณาจากเวลา สถานที่ และบุคคล กระบวนการการตรวจสอบข้อมูลได้ดำเนินการระหว่างเก็บข้อมูล ทำให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้นั้นเป็นความจริงจนแน่ใจว่าข้อมูลนั้นเป็นความจริงมากที่สุดทั้งนี้ในโครงการวิจัยนี้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่ต่างกัน สถานที่ต่างกัน และเวลาต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละครั้งนั้นเป็นการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเท่านั้นซึ่งเป็นการทำร่วมกันเพียงกลุ่มเล็กๆ ข้อมูลอาจคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบอีกครั้งโดยการจัดประชุมกับคนในชุมชน หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในส่วนต่างๆ ข้อมูลที่ได้จึงเป็นข้อมูลที่ถูกตรวจสอบและมาจากข้อมูลที่ได้จากการอภิปรายแลกเปลี่ยนระหว่างผู้วิจัยและทีมวิจัยหลัก เพื่อตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะๆ เพื่อทบทวนการดำเนินงานและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อให้สามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยนำข้อมูลที่ได้อาจจัดให้เป็นระบบของการวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเนื้อหา ให้สามารถเชื่อมโยงกับแนวความคิดและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยอาศัยวิธีการตีความ สรุปความจากการจัดเวทีประชุม รวบรวมวิธีการประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้พบประสบจากการดำเนินการวิจัย ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเป็นระยะจากการอภิปรายแลกเปลี่ยนระหว่างผู้วิจัย ทีมวิจัย และที่ปรึกษาของงานวิจัยในระดับพื้นที่ รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความจริงที่พบเห็นจากการดำเนินงานวิจัยของทีมวิจัยในด้านบทบาทการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถแบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้ดำเนินการวิจัยร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทำการวิเคราะห์ร่วมกันทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่

การสร้างความร่วมมือ การกำหนดกิจกรรม การวางแผน และการดำเนินงานต่อไปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดบทเรียน และสรุปบทเรียน โดยผู้วิจัยร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันวิเคราะห์บทสรุปที่ได้ทั้งหมดเพื่อการปรับปรุง ร่วมกันแก้ไขเพื่อเป็นสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติ จำนวน (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และใช้สถิติทดสอบค่าเฉลี่ยสำหรับสองกลุ่มประชากรที่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Independent Samples)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือการศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยผลการวิจัยนั้นได้แบ่งเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ได้แก่ 1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 2) ศักยภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนาและผลการค้นหาแกนนำและ 3) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

1.1 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอภักดีพัฒนา

จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา พบว่า ผู้มีส่วนได้เสียสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจในพื้นที่หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ และตัวชุมชนเอง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1.1.1 ผู้ประกอบธุรกิจในพื้นที่ พบว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งถือว่าเป็นประจักษ์อำเภอกัลยาณิวัฒนาจะเป็นที่ตั้งของธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่หลายธุรกิจ เช่น ร้านอุปโภคบริโภคขนาดใหญ่ สถานีบริการน้ำมัน เป็นต้น ส่วนภาพรวมของผู้ประกอบธุรกิจในอำเภอภักดีพัฒนา จำแนกได้ดังนี้

1) **ร้านขายของชำ** พบว่า ร้านขายของชำนั้นมีอยู่ทั่วไปในทุกหมู่บ้านของทั้ง 3 ตำบล ส่วนมากมีเจ้าของร้านเป็นคนในท้องถิ่น โดยจำหน่ายของใช้ต่างๆ อาหารแห้ง และขนม แต่ถ้าเป็นร้านที่ตั้งอยู่ในทำเลที่เป็นศูนย์กลางการจับจ่ายใช้สอยก็จะมีอาหารสดประเภทผัก ผลไม้ จำหน่ายด้วย ส่วนร้านขนาดใหญ่ที่บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ จะมีสินค้าอุปโภคบริโภคครบถ้วนเหมือนในเมืองใหญ่ เช่น อาหารสด ปลายน้ำจืด อาหารทะเล ผัก ผลไม้ต่างๆ ที่ไม่มีในท้องถิ่น เป็นต้น วิธีการนำของมาขายแตกต่างกันไป เช่น เจ้าของร้านเดินทางออกมาซื้อของต่างๆ เอง หรือฝากรถประจำทางซื้อให้ จากอำเภอป่าขี จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ความถี่ในการซื้อสินค้าก็ขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของประชากรในชุมชนนั้น แต่โดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

2) **ธุรกิจร้านค้า** ตำบลบ้านจันทร์ ประจวบคีรีขันธ์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา ถือว่าเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของอำเภอ และยังเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลประจำอำเภอ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เป็นต้น หมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ บ้านเด่น และบ้านหนองเจ็ดหน่วย จึงมีการประกอบธุรกิจร้านค้าต่างๆ ได้แก่ ร้านบริการอาหารและเครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายอุปกรณ์และสารเคมีทางการเกษตร ร้านซ่อมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ ร้านจำหน่ายรถจักรยานยนต์ ร้านจำหน่ายรถยนต์มือสอง ร้านจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้าและเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งบ้าน รวมถึงร้านจำหน่ายอุปกรณ์การก่อสร้าง ซึ่งผู้ประกอบการมีทั้งคนในพื้นที่และคนจากนอกพื้นที่

3) **ธุรกิจตลาดนัด** พบว่า มีการเปิดพื้นที่ให้เป็นตลาดนัดในตำบลบ้านจันทร์ 1 แห่ง มีร้านจำหน่ายสินค้าประมาณ 5 – 6 ร้าน จำหน่ายเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ อาหารสด และอาหารแห้ง โดยเปิดตลาดนัดทุกวันพุธ

4) **ธนาคารและบริการสินเชื่อ** พบว่าอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) ซึ่งเป็นสาขาย่อยของ ธกส.สาขาอำเภอสะเมิง ให้บริการทางธุรกรรมแก่คนในพื้นที่ มีตู้กดเงินสด (ATM) บริการบริเวณหน้าธนาคาร และยังมีตู้กดเงินสดอีก 1 ตู้ ของธนาคารกรุงไทย สาขาอำเภอปาย ตั้งอยู่หน้าโรงพยาบาลวัดจันทร์เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา นอกจากนี้ ยังมีสถานบริการสินเชื่อของเอกชนอีกหนึ่งแห่ง คือ บริษัท นิมชีเส็ง ลิสซิ่ง จำกัด ซึ่งให้บริการสินเชื่อแก่ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวถึงตั้งอยู่ในบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์

5) **สถานีบริการน้ำมัน** พบว่า อำเภอกัลยาณิวัฒนา มีสถานีบริการน้ำมันแบบหลอดแก้วมือหมุน(ปั๊มหลอด) กระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน และมี 1 แห่งที่เป็นสถานีบริการแบบตู้จ่ายอัตโนมัติ สำหรับราคาน้ำมันจะมีราคาแพงกว่าราคาน้ำมันทั่วไป เนื่องจากมีต้นทุนในการขนส่งน้ำมันขึ้นไปจำหน่ายในพื้นที่

6) **บ้านพัก และรีสอร์ท (Resort)** พบว่า มีการสร้างบ้านขนาดเล็กสำหรับให้เช่า โดยมีทั้งบ้านขนาดเล็กสำหรับอยู่คนเดียว หรือบ้านขนาดใหญ่สำหรับอยู่ได้หลายคน เนื่องจากกระแสความต้องการที่พักอาศัยจากข้าราชการ และพนักงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่ จึงเป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านสร้างที่พักอาศัยเพิ่มขึ้นเพื่อหารายได้จากการให้เช่าบ้านพัก ประกอบกับอำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นจุดหมายปลายทางหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางไปท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ชอบการท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure) ก็จะมีจุดหมายปลายทางที่อำเภอกัลยาณิวัฒนาแห่งนี้ แต่ยังไม่มีการประกอบธุรกิจโรงแรมขนาดใหญ่ใน

พื้นที่ แต่พบว่ามีการดำเนินธุรกิจเป็นลักษณะของรีสอร์ท ได้แก่ มูเสัคิ อีโคลอคจ์ และ Karen Hill Tribe Lodge โดยนักธุรกิจจากภายนอกพื้นที่และมีสำนักงานอยู่ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ รีสอร์ทดังกล่าวนี้เป็นรีสอร์ทที่มีกลุ่มลูกค้าชาวต่างประเทศที่ต้องการเข้าไปพักผ่อนและสัมผัสวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ นักท่องเที่ยวจะได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น ดำนา ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ทอผ้า ทำอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีที่พักที่ชื่อว่า Wat Chan In Love ที่ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยฮ่อม ตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งเปิดดำเนินการโดยชาวปกากะญอในพื้นที่เอง กลุ่มลูกค้าก็นับว่าชาวต่างประเทศเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 2 ธุรกิจการค้าในอำเภอกัลยาณิวัฒนา

1.1.2 หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ในพื้นที่อำเภอกัลยาณิพัฒนามีหน่วยงานต่างๆ สามารถแยกเป็นหน่วยงานประเภทต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

1) **ศูนย์ราชการอำเภอกัลยาณิวัฒนา** ซึ่งเป็นที่ตั้งของ อาคารที่ว่าการอำเภอ ตั้งอยู่บริเวณบ้านใหม่พัฒนา ตำบลแจ่มหลวง ได้รับการบริจาคที่ดินจากชาวบ้านในอำเภอกัลยาณิวัฒนาจำนวน 82 ไร่ ดำเนินการสร้างเสร็จเมื่อกลางปี พ.ศ. 2554 และมีหน่วยงานย่อยได้แก่ สำนักงานปลัด สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา และสัสดีอำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยงานปกครองให้บริการและสนองนโยบายของระดับจังหวัดและประเทศ เป็นสถานที่สำหรับการทำธุรกรรมต่างๆ เช่น การแจ้งเกิด แจ้งตาย แจ้งย้ายที่อยู่ ทำบัตรประจำตัวประชาชน และให้การสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับราษฎรในพื้นที่

ภาพที่ 3 ศูนย์ราชการอำเภออังกะณณวฒนา

2) สถานนัถำรวณฐรกัณณวฒนา ตั้งอยู่ภายในศูนย์ราชการอำเภออังกะณณวฒนา ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเม่อกลางปี พ.ศ. 2555 มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในพื้นที่ อำเภออังกะณณวฒนาสืบสวนสอบสวนเม่อมีคคัความ หรือเหตุกัพาทเกดขึ้น

3) หน่วยงานทางการศกษา หน่วยงานทางการศกษา หน่วยงานทางการศกษาในพื้นที่ อำเภออังกะณณวฒนา มีอยู่ 10 แห่ง โดยสังกัดสำนักงานเขตพ่นการศกษามัธมศกษาเขต 38 จำนวน 1 แห่ง สังกัดสำนักงานเขตพ่นการศกษาประถมศกษาจังหวดเชยงใหม่ เขต 6 จำนวน 7 แห่ง สำนักงาน คณะกรรมการการศกษาเอกชน จำนวน 1 แห่ง และสำนักงานส่งเสริมการศกษานอกระบบและการศกษาตามอัธยาศั จำนวน 1 แห่ง มีหน้าที่ให้การศกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยมีกิจกรรมของ โรงเรยณและนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทอ่งเทยว คอ ในโรงเรยณสามัคคีสันม่วง และโรงเรยณ บ้านจันทร มีนักเรียนที่ผ่านการอบรมหลักสูตรยุวชนนำเทยวทอ่งถ่น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร และโรงเรยณสหมิตรวิทยาเป็นสถานที่ประวฒศาสตรมีถ่นไทรที่ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับพักพระอรยาบท เม่อคราวเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ตำบล บ้านจันทร เม่อปี พ.ศ. 2522

4) หน่วยงานทางสาธารณสุข ในอำเภออังกะณณวฒนามีหน่วยงานที่ให้บริการทางด้าน สาธารณสุขได้แก่ โรงพยาบาลชุมชน 1 แห่ง คอ โรงพยาบาลวัดจันทรเฉลิมพระเกยรดิ 84 พรรษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 4 แห่ง ที่บ้านแม่แคนน้อย บ้านห้วยบง บ้านแม่ละอุป และบ้านแม่

ตะละ ในโรงพยาบาลวัดจันทร์เฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ยัง มีบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่พักแบบเอเฟรม จำนวน 2 หลังสามารถพักได้ 4 คน และอาคารนอนรวม 1 หลังสามารถพักได้ 10 คน

5) **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ในอำเภอกัลยาณิวัฒนามีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ 3 หน่วยงาน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ และองค์การบริหารส่วนตำบลแจ่มหลวง มีบทบาทในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งด้านสาธารณูปโภค การแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนในตำบลนั้นๆ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 3 แห่งของอำเภอกัลยาณิวัฒนาถูกจัดอยู่ใน อบต.ขนาดเล็ก คือมีการจัดเก็บรายได้ต่อปีต่ำกว่าหกล้านบาท

6) **โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้** เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มแรกมีการก่อตั้งเพื่อเป็นแหล่งแปรรูป อุตสาหกรรมไม้สน และเก็บหาของป่า เพื่อจำหน่ายให้เป็นรายได้ของรัฐบาล และได้เปลี่ยนแปลงภารกิจเป็นการปลูกสวนป่า กลุ่มครองป่า บำรุงป่าไม้ และวิจัยพัฒนาการบำรุงป่าเสื่อมโทรม ในพื้นที่สวนป่าของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ออป. มีบริการที่พัก อาหาร และพื้นที่สำหรับจัดประชุมสัมมนา ซึ่งมีอาคารที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น บ้านเอเฟรม บ้านแบบนางข้าว และอาคารนอนรวม อีก 2 หลัง เป็นต้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถนำเต็นท์มากางนอนในพื้นที่สวนป่าได้ หรือสามารถเช่าเต็นท์จากสำนักงานได้

ภาพที่ 4 ที่พักรักสำหรับนักท่องเที่ยวบริเวณโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

7) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรชาวเขาในเขตหมู่บ้านวัดจันทร์ ทรงทราบถึงความทุกข์ยากของชาวเขาในพื้นที่ ตลอดจนเส้นทางคมนาคมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต ได้ทรงมีพระราชดำริให้มีการพัฒนาบ้านวัดจันทร์และหมู่บ้านใกล้เคียง จัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่ ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมปลูกพืชผักและผลไม้เมืองหนาวศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ มีพื้นที่รับผิดชอบ 245.75 ตารางกิโลเมตร (153,592 ไร่) ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ 19 หมู่บ้าน และพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2 หมู่บ้าน ประชากรในพื้นที่เป็นชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) จำนวน 1,823 ครัวเรือน ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ป่าสนและป่าเต็งรังขนาดใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 960 เมตร นอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงได้สร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบบ้านเดี่ยวจำนวน 1 หลัง สามารถพักได้ 9 คน และเป็นห้องพักอีกจำนวน 6 ห้อง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 20 คน และมีพื้นที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวกางเต็นท์ได้ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งมีพืชเมืองหนาวต่างๆ เช่น พลับบัวชัย สาลี่ เป็นต้น

ภาพที่ 5 ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวบริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์

8) สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านเสาดแดง เมื่อวันเสาร์ที่ 14 กุมภาพันธ์ 2547 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรสภาพพื้นที่บ้านเสาดแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณคอยขุนห้วยยา เนื่องจากทรงทราบว่า พื้นที่ป่าแถบนั้นในอดีตได้ถูกแผ้วถางไปจำนวนหนึ่งโดยราษฎรบ้านเสาดแดงเพื่อใช้พื้นที่

ปลูกฝืน และทำไร่เลื่อนลอย แต่เมื่อทางราชการได้ทำการปราบปรามยาเสพติดอย่างเข้มงวดราษฎรบ้านเสาดงจึงเลิกปลูกฝืนและทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตรแต่เพียงอย่างเดียวโดยเฉพาะการปลูกพืชแบบไร่เลื่อนลอยหรือไร่หมุนเวียน และผลผลิตที่ได้จำหน่ายเพื่อต่อการบริโภคในชุมชนทำให้เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเพาะปลูกราษฎรบ้านเสาดง โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวจึงละทิ้งถิ่นฐานไปหางานทำในตัวเมืองเป็นจำนวนไม่น้อยเพื่อหารายได้จึงทรงมีพระราชดำริให้สร้างสถานพัฒนาการเกษตรที่สูงขึ้นโดยการปลูกพืชเมืองหนาว เพื่อหาทางเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านเสาดง บริเวณสถานพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านเสาดงนี้สามารถชมวิวกวาททัศน์ได้อย่างสวยงาม จึงเป็นจุดหนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชม

ภาพที่ 6 สถานพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านเสาดง

9) หน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่แจ่ม ตั้งอยู่บริเวณถนนสายสะเมิง – วัดจันทร์ ใกล้บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานสังกัดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่เกี่ยวกับการสำรวจข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการต้นน้ำ

หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ที่กล่าวถึงนี้ล้วนมีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งสิ้นกล่าวคือ มีหน่วยงานบางหน่วยงานที่จะมีรายได้โดยตรงจากการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ โรงพยาบาลวัดจันทร์เฉลิมพระเกียรติ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ (ออป.) ที่มีรายได้จากการเข้ามาพักของนักท่องเที่ยว ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ ยังมี

รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของโครงการหลวงอีกทางหนึ่ง โรงเรียนที่มียุวชนนำเที่ยว ซึ่งหากมีระบบจัดการที่ดีให้นักเรียนได้มาเป็นผู้นำเที่ยวหรือผู้ให้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว นักเรียนก็จะมีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยว หน่วยงานบางหน่วยงานเป็นสถานที่ที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ (ออป.) สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านเสาแดง และหน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่แจ่ม ที่มีบรรยากาศที่สวยงามเหมาะแก่การมาท่องเที่ยวชมธรรมชาติ และหน่วยงานทางด้านการปกครองและการพัฒนาในพื้นที่ก็มีส่วนอำนวยความสะดวก สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยร่วมมือในพัฒนาการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นในอำเภอกัลยาณิวัฒนา

1.1.3 ชุมชน ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวง และตำบลแม่แดด มีหมู่บ้านรวมทั้งหมด 21 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าปกากะญอจำนวน 19 หมู่บ้าน เป็นชนเผ่าม้ง 2 หมู่บ้าน และชนเผ่าลีซุ 1 หมู่บ้าน นอกจากชนเผ่าทั้ง 3 ชนเผ่าแล้วยังมีประชากรอีกส่วนหนึ่งที่เข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ หรือย้ายเข้ามาโดยการแต่งงาน เช่น คนเมือง คนไทยจากภาคอื่นๆ เป็นต้น แต่กลุ่มคนเหล่านี้ยังมีจำนวนน้อยจึงผสมกลมกลืนกับคนในพื้นที่ แต่มีเอกลักษณ์ของตนเองคือการใช้ภาษาไทยกลาง หรือคำเมืองติดตอสื่อสารกับชาวบ้านชนเผ่า โดยมีข้อมูลจำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากร แยกตามตำบลทั้ง 3 ตำบล สามารถแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน ไร่ยะ ของครัวเรือน และประชากรแบ่งตามตำบลต่างๆ

ที่	ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน (ไร่ยะ)	ประชากร(ไร่ยะ)		
				ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านจันทร์	7	1,210 (40.89)	2,123 (19.65)	1,569 (14.52)	3,692 (34.17)
2	แจ่มหลวง	7	813 (27.48)	1,974 (18.27)	1,511 (13.99)	3,485 (32.26)
3	แม่แดด	7	936 (31.63)	1,897 (17.56)	1,730 (16.01)	3,627 (33.57)
รวม		21	2,959 (100.00)	5,994 (55.48)	4,810 (44.52)	10,804 (100.00)

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกัลยาณิวัฒนา, 2554

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร คือ ทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงหมู โคและกระบือ และรับจ้างทั่วไป มีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม พื้นที่การเกษตรจำนวน 48.10 ตารางกิโลเมตร (30,064 ไร่) แบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 19.70 ตารางกิโลเมตร (12,313 ไร่) พื้นที่ทำไร่ 6.75 ตารางกิโลเมตร (4,216 ไร่) พื้นที่สำหรับไม้ผล 2.53 ตารางกิโลเมตร (1,579 ไร่) พื้นที่สำหรับพืชผัก 5.96 ตารางกิโลเมตร (3,728.5 ไร่) คร่าวเรือนเกษตรกร 2,446 คร่าวเรือน รายได้เฉลี่ย 39,991.46 บาทต่อคนต่อปี (ข้อมูล จปฐ. ปี 2554)

โครงสร้างทางสังคมของชุมชนต่างๆ ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา ทั้ง 3 ชนเผ่า มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือมีโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นทางการ และโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการ โครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นทางการ หมายถึง การนับถือผู้นำทางความเชื่อ ซึ่งภายในอำเภอกัลยาณิวัฒนาจะประกอบด้วย 3 กลุ่มความเชื่อด้วยกันได้แก่ กลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ กลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ และกลุ่มที่นับถือเทพเจ้า บรรพบุรุษและผี ผู้นำทางความเชื่อจึงมีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต หรือกิจกรรมต่างๆ ของชนเผ่าในอำเภอกัลยาณิวัฒนา เช่น กลุ่มผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์จะทำการถอนฝัออกคือไม่มีการไหว้บรรพบุรุษตามแบบดั้งเดิมของชนเผ่าปกากะญอ แต่กลุ่มที่นับถือพุทธจะยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมคือยังนับถือผีและไหว้บรรพบุรุษให้เห็นอยู่ ซึ่งก็เป็นการนับถือทั้งศาสนาพุทธและนับถือผีไปพร้อมๆ กัน ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านจะมีอิทธิพลมากในการทำให้ชาวบ้านคล้อยตาม ส่วนโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการ หมายถึง การปกครองในรูปแบบโครงสร้างของทางราชการ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ ในชุมชนแต่ละชุมชนยังมีโครงสร้างคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมไปถึงเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้นำอื่นๆ ที่ชุมชนได้คัดเลือกขึ้นมา เช่น คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มอาชีพต่างๆ และคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนหนุ่มสาว เป็นต้น จากการสังเกตอยู่เป็นประจำและไม่เป็นทางการในช่วงระยะเวลาการดำเนินการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการที่กล่าวมานี้จะได้รับโอกาสจากหน่วยงานราชการต่างๆ ให้ไปประชุม ฝึกอบรมหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกอำเภออยู่บ่อยครั้ง ทำให้มีการพัฒนาตนเองและความมั่นใจเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีเวทีระดับชุมชนจึงกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างมีเหตุผล ชาวบ้านจึงให้ความเชื่อถือและยอมรับกลุ่มบุคคลเหล่านี้

นอกจากกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการแล้ว ยังมีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือและยอมรับได้แก่กลุ่มผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูง แต่คนกลุ่มนี้จะมีอยู่ในชุมชนน้อยมาก ส่วนใหญ่ออกไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ กลุ่มนี้จะมีอิทธิพลทางความคิดน้อยกว่ากลุ่มผู้นำที่กล่าวมาข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามความเป็นไปของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมจะขึ้นอยู่กับคน

กลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อคนกลุ่มผู้มีการศึกษาสูง ซึ่งออกไปเรียนในสถานศึกษานอกพื้นที่ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น จึงเกิดพฤติกรรมตามสมัยนิยมที่อาจทำให้คนในพื้นที่เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่อยากรู้อยากลองและตามกระแสใหม่ได้ง่าย

1.1.4 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อำเภอภักดลยาณี วัฒนาเป็นอำเภอที่มีจุดเด่นทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของผืนป่าสนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ และยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าดั้งเดิมไว้อยู่ก่อนข้างจะสมบูรณ์ ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับอำเภอภักดลยาณีวัฒนาคือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียข้างต้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจ กลุ่มหน่วยงานต่างๆ และตัวชุมชนเอง เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมขึ้นแล้วกลุ่มที่จะเกี่ยวข้องและได้ผลกระทบจากการท่องเที่ยว สามารถแยกกลุ่มและผลกระทบได้ดังนี้

1.1.4.1 ประชาชน กลุ่มที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงคือประชาชนในชุมชนในพื้นที่ เพราะประชาชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนในอำเภอภักดลยาณีวัฒนาจะได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากการท่องเที่ยว ตัวอย่างด้านบวก เช่น รายได้จากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ได้ประชาสัมพันธ์ชุมชนของตนเองให้กับภายนอกได้รับรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้มีความรู้เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ผลกระทบด้านลบ เช่น อาจเกิดความขัดแย้งในชุมชนเรื่องรายได้จากการท่องเที่ยว ปัญหาเรื่องขยะและมลพิษ เกิดพฤติกรรมเลียนแบบทำให้วัฒนธรรมประเพณีเสื่อมถอยและสูญหาย เป็นต้น

1.1.4.2 ผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่ การท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพความมั่นคงทางการประกอบธุรกิจต่างๆ ผลกระทบด้านบวก เช่น มีลูกค้าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น มีโอกาสที่จะขยายธุรกิจ เป็นต้น ผลกระทบด้านลบ เช่น เกิดคู่แข่งจากภายนอกเพิ่มขึ้น คู่แข่งมีศักยภาพสูงกว่า เป็นต้น

1.1.4.3 หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ หน่วยงานต่างๆ ก็อาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ด้วยเนื่องจากมีทั้งหน่วยงานปกครองที่ต้องให้บริการและสนองนโยบายของระดับจังหวัดและประเทศ และให้การสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับราษฎรในพื้นที่ ส่วนหน่วยงานพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ก็มีบทบาทเป็นหน่วยงานพัฒนาและสนับสนุนตามนโยบายที่ถูกกำหนดมาจากหน่วยเหนือ การท่องเที่ยวที่เข้ามาถ้าไม่มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนที่มีความเข้าใจหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างถูกต้องก็จะส่งผลให้วิถีชีวิต วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติได้รับ

ผลกระทบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลด้านบวกและด้านลบกับหน่วยงานต่างๆ ด้วยเช่นกันในการพัฒนาและสนับสนุนให้เป็นไปตามนโยบายของผู้บังคับบัญชาได้หรือไม่ได้

บางหน่วยงานในพื้นที่มีรายได้จากนักท่องเที่ยวเพราะมีที่พัก และหรือบริการอาหารและอื่นๆ ได้แก่ โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ (อป.) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และโรงพยาบาลวัดจันทร์เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ซึ่งถ้าการจัดการการท่องเที่ยวไม่เหมาะสมทำให้สภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย หน่วยงานจะได้รับผลกระทบด้านลบจากนักท่องเที่ยวไม่เข้ามาในพื้นที่ แต่ถ้าชุมชนจัดการการท่องเที่ยวได้เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ธำรงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ได้ หน่วยงานก็ได้รับผลกระทบด้านบวกจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มมากขึ้น

1.2 การค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

การจะพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้นั้น จำเป็นต้องมีแกนนำซึ่งเป็นคนในชุมชนมาร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตนเอง เมื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแล้วพบว่าผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา คือประชาชนหรือชุมชนเอง เนื่องจากชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติ ธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้มีผลกับการดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนของชุมชน และจากการวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคมของ 3 ชุมชนเป้าหมาย ในอำเภอภักดีพัฒนาแล้ว พบว่ากลุ่มที่มีอำนาจทางความคิดและสร้างความเชื่อมั่นกับชาวบ้านนั้นจะเป็นกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนของหน่วยงานต่างๆ จะประสานผ่านผู้นำอย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ สมาชิก อบต. ดังนั้นการจะหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจึงเริ่มต้นจากการประสานงานผ่านกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการในชุมชนในฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่

การค้นหาแกนนำของ 3 ชุมชนเป้าหมายในครั้งนี้คณะผู้วิจัยประสานงานผ่านผู้ใหญ่บ้านช่วยประชาสัมพันธ์ให้ลูกบ้านที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าร่วมในการประชุม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น และหาผู้สนใจที่จะเป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง โดยมีแกนนำที่อยู่ร่วมตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดกระบวนการจากหมู่บ้านเป้าหมายทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ จำนวน 8 คน บ้านดงสาม

หมื่น จำนวน 8 คน และบ้านเสาแดง 5 คน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยว และข้อมูลทั่วไปของแกนนำในหมู่บ้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.2.1 บ้านวัดจันทร์

การค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป้าหมายบ้านวัดจันทร์ หลังจากจัดเวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยว บ้านวัดจันทร์ แล้ว มีผู้สนใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านวัดจันทร์ จำนวน 8 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานสภา อบต.บ้านจันทร์ ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่มทอผ้า และชาวบ้านทั่วไป ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับ รายชื่อแกนนำจัดการท่องเที่ยว พื้นฐานอาชีพ และความสามารถประสบการณ์ ดังแสดงในตารางที่ 5

ภาพที่ 7 การเปิดเวทีชุมชนเพื่อค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านวัดจันทร์

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อ พื้นฐานอาชีพ และประสบการณ์หรือความสามารถ ของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านวัดจันทร์

ชื่อ-นามสกุล	พื้นฐานอาชีพ	ความสามารถหรือประสบการณ์
1. นายบุญสม ปิ่นเพชรกุล	เกษตรกร	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์
2. นายวินัย ศิริชัยพุกญา	เกษตรกร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านวัดจันทร์ และรองประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวัดจันทร์
3. นายนคร ร้อยเรียงทรัพย์	ธุรกิจส่วนตัว/ เกษตรกร	จบการศึกษาปริญญาตรีหลักสูตรภาษาอังกฤษธุรกิจ เป็น หุ้นส่วนของร้านขายของที่ระลึก วัดจันทร์เกสเลอร์ และเป็น อดีตครูสอนภาษาอังกฤษ โรงเรียนศิริมงคลานุสรณ์

ชื่อ-นามสกุล	พื้นฐานอาชีพ	ความสามารถหรือประสบการณ์
4. นางวัชรินทร์ ศิริชัยพฤกษา	เกษตรกร	ประธานกลุ่มแม่บ้านบ้านวัดจันทร์ และอาสาสมัคร สาธารณะสุขมูลฐานบ้านวัดจันทร์
5. นายเฉลิมชัย พิริยะวรคุณ	เกษตรกร	ผู้ใหญ่บ้านบ้านวัดจันทร์ และประธานกองทุนเครดิตชุมชน ตำบลบ้านจันทร์
6. นางเทวี เขตปรการไทย	เกษตรกร	ประธานศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์ อดีตประธานกลุ่ม แม่บ้านบ้านวัดจันทร์ อดีตประธานกลุ่มทอผ้าบ้านวัดจันทร์ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการทอผ้าและลายผ้า
7. นายจำรัส กงมะลิ	เกษตรกร	เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชาวพุทธอำเภอถ้ำกลาหมิงวัฒนา เป็นมัคทายกวัดจันทร์ เป็นประธานกลุ่มฌาปนกิจกิจ สงเคราะห์และสาธารณะประโยชน์บ้านวัดจันทร์ และเป็น ผู้ทำพิธีทางศาสนาต่างๆ ได้แก่ สวดถอน ผูกข้อมือ เลี้ยงผี บ้าน เป็นต้น และเป็นกรรมการวัดจันทร์
8. นายสีเงิน ตะแก	ค้าขาย/ เกษตรกร	เป็นกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านจันทร์ เป็น กรรมการกองทุนหมู่บ้าน เป็นกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ หมู่บ้าน

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปของแกนนำจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านวัดจันทร์ พบว่า แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านวัดจันทร์ ส่วนมากเป็นเพศชาย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 75 และเป็นเพศหญิง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ส่วนมากมีช่วงอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 67.5 รองลงมามีช่วงอายุอยู่ระหว่าง 34 – 40 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25 และอีก 1 คน อายุระหว่าง 20 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยผู้มีอายุสูงสุดคือ 50 ปี และมีอายุน้อยที่สุด 29 ปี ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.6) หรือเทียบเท่า 3 คน ระดับปริญญาตรี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และ ไม่ได้รับการศึกษาแต่สามารถอ่านออกเขียนได้ อีก 1 คน ด้านอาชีพ พบว่า พื้นฐานอาชีพหลักของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวทุกรายจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งประกอบอาชีพทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 75 และอีก 2 คน ทำการเกษตรร่วมกับธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 25 สำหรับข้อมูลด้านการเป็นผู้นำของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านวัดจันทร์ พบว่า ทุกคนอยู่ในชุมชนมากกว่า 10 ปี กำลังเป็นหรือเคยเป็นผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของ
บ้านวัดจันทร์

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	6	75.0
หญิง	2	25.0
รวม	8	100.0
ช่วงอายุ		
20 – 30 ปี	1	12.5
31 – 40 ปี	2	25.0
41 – 50 ปี	5	67.5
รวม	8	100.0
Min = 29 Max = 50 Mean = 40.9 SD = 7.8		
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	1	12.5
ประถมศึกษา	3	37.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเทียบเท่า	3	37.5
ปริญญาตรี	1	12.5
รวม	8	100.0
อาชีพ		
เกษตรกร	6	75.0
ธุรกิจส่วนตัวและเกษตรกร	2	25.0
รวม	8	100.0
การเป็นผู้นำชุมชน		
เคยดำรงตำแหน่ง	7	87.5
ไม่เคยดำรงตำแหน่ง	1	12.5
รวม	8	100.0

1.2.2 บ้านดงสามหมื่น

การค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวของบ้านดงสามหมื่น หลังจากเวทีจัดเวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการค้นหาแกนนำการจัดการท่องเที่ยว บ้านดงสามหมื่นมีผู้สนใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านดงสามหมื่นจำนวน 8 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ โดยกลุ่มผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านไว้วางใจให้คนรุ่นใหม่กลุ่มนี้เป็นแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านดงสามหมื่น และตัวผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ที่สนับสนุนและคอยให้คำปรึกษา แกนนำของบ้านดงสามหมื่นนี้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานกับชุมชนมาส่วนหนึ่งแล้ว ได้แก่ เป็นประธานและคณะกรรมการกลุ่มเยาวชน เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน เป็นประธานและกรรมการกองทุนหมู่บ้านเคยเป็นนักวิจัยชุมชน และยังเป็นผู้ประสานงานสภาชนเผ่าม้งแห่งประเทศไทย ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับ รายชื่อแกนนำจัดการท่องเที่ยว พื้นฐานอาชีพ และความสามารถประสบการณ์ ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงรายชื่อ พื้นฐานอาชีพ และประสบการณ์หรือความสามารถ ของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านดงสามหมื่น

ชื่อ-นามสกุล	พื้นฐานอาชีพ	ความสามารถหรือประสบการณ์
1. นายธงชัย แซ่โซ้ง	เกษตรกร	เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน 10 ปี
2. นายเจริญชัย เอกโอพานสกุล	เกษตรกร	เป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
3. นายเปา อภิศักดิ์พลกุล	เกษตรกร	อดีตประธานกลุ่มเยาวชนบ้านดงสามหมื่น
4. นายมนตรี แสงทรงตระกูล	เกษตรกร	เป็นประธานกองทุนหมู่บ้าน และกองทุน SML เป็นผู้ประสานงานสภาชนเผ่าม้งแห่งประเทศไทย
5. นายทวีวัฒน์ แซ่โซ้ง	เกษตรกรและ รับจ้างทั่วไป	เคยเป็นนักวิจัยชุมชนกรณีความไม่เป็นธรรมทางสังคมระหว่างชาวเขาและคนพื้นราบ เป็นอดีตผู้ประสานงานสภาเยาวชนเผ่าพื้นเมืองม้ง
6. นายบุญช่วย พงศธรกุล	เกษตรกร	กรรมการ ส.ส.ค. หมู่บ้าน
7. นายวัชรพงศ์ เอกโอพารสกุล	เกษตรกร	อดีตรองประธานกลุ่มเยาวชนบ้านดงสามหมื่น
8. นายเฉลิม พรั่งพงศ์สกุล	เกษตรกร	กรรมการกลุ่มเยาวชนบ้านดงสามหมื่น

ภาพที่ 8 การเปิดเวทีชุมชนเพื่อค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านดงสามหมื่น

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปของแกนนำจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านดงสามหมื่น พบว่า แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านวัดจันทร์ ส่วนมากเป็นเพศชาย จำนวน 8 คน ส่วนมากมีช่วงอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมามีช่วงอายุอยู่ระหว่าง 20 – 30 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และอีก 1 คน อายุต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยผู้มีอายุสูงสุดคือ 36 ปี และมีอายุน้อยที่สุด 17 ปี ส่วนระดับการศึกษาพบว่า ทุกคนได้รับการศึกษาทั้งหมดโดยส่วนมากได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาอยู่ในระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับจำนวนผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.6) หรือเทียบเท่า ด้านอาชีพ พบว่า พื้นฐานอาชีพหลักของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวทุกคนจะประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ซึ่งประกอบอาชีพทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 และอีก 1 คน ทำการเกษตรร่วมกับการรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 12.5 สำหรับข้อมูลด้านการเป็นผู้นำของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านดงสามหมื่น พบว่า แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวทุกคนอยู่ในชุมชน มากกว่า 10 ปี กำลังเป็นหรือเคยเป็นผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 75 ซึ่งข้อมูลทั่วไปของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านดงสามหมื่น สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของ
บ้านดงสามหมื่น

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	8	100.0
หญิง	0	0.0
รวม	8	100.0
ช่วงอายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	1	12.5
20 – 30 ปี	3	37.5
31 – 40 ปี	4	50.0
รวม	8	100.0
Min = 17Max = 36Mean = 28.62SD = 6.44		
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	2	25.0
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)	4	50.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6)	2	25.0
รวม	8	100.0
อาชีพ		
เกษตรกร	7	87.5
เกษตรกรและรับจ้างทั่วไป	1	12.5
รวม	8	100.0
การเป็นผู้นำชุมชน		
เลขดำรงตำแหน่ง	6	75.0
ไม่เลขดำรงตำแหน่ง	2	25.0
รวม	8	100.0

1.2.3 บ้านเสาดง

การค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวของบ้านเสาดง หลังจากเวทีจัดเวที สร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการค้นหาแกนนำการจัดการท่องเที่ยว บ้านเสาดงมีผู้สนใจเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเสาดง 5 คน ซึ่งมีทั้งผู้ที่เคยเป็นผู้นำชุมชน และมีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เคยเป็นคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนบ้านเสาดง และประธานกลุ่มเยาวชนบ้านเสาดง คนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีคนรุ่นใหม่ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านรัฐศาสตร์ และเป็นอดีตแกนนำเยาวชน ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับ รายชื่อแกนนำจัดการท่องเที่ยว พื้นฐานอาชีพ และความสามารถ ประสพการณ์ ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงรายชื่อ พื้นฐานอาชีพ และประสพการณ์หรือความสามารถ ของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านเสาดง

ชื่อ-นามสกุล	พื้นฐานอาชีพ	ความสามารถหรือประสพการณ์
1. นายจิรพันธ์ โสภพรณาราย	เกษตรกร	จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขา รัฐศาสตร์ อดีตแกนนำเยาวชน
2. นายชาติรี โสภณภูมิปัญญา	เกษตรกร	
3. นายสัตบรรณ เลาว่าง	เกษตรกร	อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านเสาดง เคยเป็น ทีมงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติด บนพื้นที่สูง เป็นประธานกองทุน หมู่บ้านบ้านเสาดง
4. นายสุพล ลีช้าง	เกษตรกร	ประธานกลุ่มเยาวชนบ้านเสาดง
5. นายปฏิพัฒน์ ลินช้าง	เกษตรกรและรับจ้างทั่วไป	กรรมการกลุ่มเยาวชนบ้านเสาดง

ภาพที่ 9 การเปิดเวทีชุมชนเพื่อค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านเสาดัง

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปของแกนนำจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเสาดัง พบว่า แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านเสาดัง นั้นมีข้อมูลโดยทั่วไปดังต่อไปนี้ แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดเป็นเพศชาย จำนวน 5 คน ส่วนมากมีช่วงอายุอยู่ในช่วง 20-30 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมา มีช่วงอายุอยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และอีก 1 คน อายุต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 20 โดยผู้มีอายุสูงสุดคือ 38 ปี และมีอายุต่ำสุด 15 ปี โดยส่วนมากได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาอยู่ในระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และมีผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา รัฐศาสตร์ อีกจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ด้านอาชีพ พบว่า พื้นฐานอาชีพหลักของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวทุกคนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งประกอบอาชีพการเกษตรเพียงอย่างเดียว จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 80 และอีก 1 คน ทำการเกษตรร่วมกับการรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 20 สำหรับข้อมูลด้านการเป็นผู้นำของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านเสาดัง พบว่า แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวทุกคนอยู่ในชุมชนมากกว่า 10 ปี กำลังเป็นหรือเคยเป็นผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 80 ดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านเสาดัง

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	5	100.0
หญิง	0	0.0
รวม	5	100.0
ช่วงอายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	1	20.0
20 – 30 ปี	3	60.0
31 – 40 ปี	1	20.0
รวม	5	100.0
Min = 15 ,Max = 38 ,Mean = 25.8 ,SD = 7.6		
ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)	2	40.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6)	2	40.0
ปริญญาตรี	1	20.0
รวม	5	100.0
อาชีพ		
เกษตรกร	4	80.0
เกษตรกรและรับจ้างทั่วไป	1	20.0
รวม	5	100.0
การเป็นผู้นำชุมชน		
มีประสบการณ์	4	80.0
ไม่มีประสบการณ์	1	20.0
รวม	5	100

1.3 ปัจจัยเอื้อต่อการมีภาวะผู้นำในการเป็นแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการมีภาวะผู้นำในการเป็นแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยพบว่า มีปัจจัยต่างๆที่เอื้อต่อการมีภาวะผู้นำในการเป็นแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง และ ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชน สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1.3.1 ปัจจัยภายใน หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน รวมไปถึงตัวแกนนำเองที่จะมีผลทำให้เกิดกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยว และเอื้อต่อการเป็นผู้นำในการพัฒนาการท่องเที่ยวของทั้ง 3 หมู่บ้าน จากการศึกษาปัจจัยเอื้อต่อการมีภาวะผู้นำในการเป็นแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในส่วนของปัจจัยภายในนั้นมีอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1) **ลักษณะส่วนบุคคลของแกนนำ** ลักษณะของแกนนำนั้นเปรียบเสมือนศูนย์กลางของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชน มีหน้าที่รับผิดชอบต่างๆ และเป็นต้นแบบในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งการสร้างความรู้สึกต่างๆ ให้กับคนในชุมชน เช่น แรงจูงใจ ความศรัทธา การปรับเปลี่ยนทัศนคติ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชน นอกจากนั้นแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวยังมีบทบาทและภาระต่างๆ อีกมากมายในการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ การค้นหาและจัดการข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน การพัฒนาทักษะและความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการประสานงานกับส่วนราชการ และนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในชุมชน ตัวอย่างเช่น ฐานการเรียนรู้ต่างๆ รวมไปถึงร่วมกันระดมสมองเพื่อการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่มปัจจัยที่เอื้อต่อการมีภาวะผู้นำ ได้แก่ แกนนำมีประสบการณ์ด้านต่างๆ จากการได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนภายนอกชุมชนจึงมีทัศนคติที่มุ่งอยากจะพัฒนาชุมชน แกนนำที่เป็นคนรุ่นใหม่ก็มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ตัวบุคคลนั้นๆ จึงถือได้ว่าประสบการณ์ส่วนบุคคลของตัวแกนนำนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีภาวะผู้นำของแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยว

2) **การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน** การเข้ามาเป็นแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแกนนำทั้ง 3 หมู่บ้านนั้น พบว่า บ้านวัดจันทร์ส่วนมากเป็นผู้นำชุมชน และมีประสบการณ์ในการทำงานเพื่อชุมชน ประธานกลุ่มก็เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชน ส่วนบ้านดงสามหมื่นแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่มีผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชนอยู่ในกลุ่มแกน ประธานกลุ่มจึงไม่ได้เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ ซึ่งเช่นเดียวกับบ้านเสาแดงที่เมื่อมีการคัดเลือกประธานกลุ่มจากแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผู้นำ

อย่างเป็นทางการของชุมชนไว้วางใจและสนับสนุนให้นายจิรพันธ์เดิมเป็นแกนนำเยาวชนของบ้านเสาดัง พอได้มาศึกษาระดับปริญญาตรีและกลับมาประกอบอาชีพการเกษตรในหมู่บ้าน แม้ว่านายจิรพันธ์ยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นผู้นำระดับชุมชน แต่ได้รับความไว้วางใจให้มาเป็นประธานกลุ่มในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้าน ในกรณีของประธานและแกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านดงสามหมื่นและบ้านเสาดังนั้น เมื่อได้รับความไว้วางใจจากผู้นำอย่างเป็นทางการให้มาทำหน้าที่เป็นประธานและแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ส่งผลให้แกนนำเหล่านี้มีความกล้าที่จะเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นและแสดงศักยภาพของตนเอง ซึ่งส่งผลดีต่อกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ที่สำคัญเมื่อผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน นำประเด็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชี้แจงและหารือเกี่ยวกับการขับเคลื่อนงานของแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างต่อเนื่อง ยิ่งทำให้แกนนำรู้สึกมั่นใจ ที่จะแสดงศักยภาพของตนเองในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่

3) **วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า** จะเห็นได้ว่าแกนนำจัดการท่องเที่ยวนั้นมีสัดส่วนของเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเฉพาะบ้านดงสามหมื่นและบ้านเสาดังไม่มีแกนนำที่เป็นผู้หญิงเลย ซึ่งปัจจัยหนึ่งนั้นเกิดจากวัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่า ที่เพศชายจะเป็นผู้นำในด้านต่างๆ แต่เพศหญิงจะยังไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร ส่วนมากจะเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ โดยเฉพาะชนเผ่าที่ยังคงวิถีแบบดั้งเดิมไว้มากพอสมควรเช่นบ้านดงสามหมื่นและบ้านเสาดังส่วนบ้านวัดจันทร์ ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีความเจริญและเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ง่ายกว่าจึงมีการให้การยอมรับผู้หญิงในการเป็นผู้นำมากขึ้นในลักษณะการให้ความเคารพยำเกรงและเชื่อถือผู้นำ ก็เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการมีภาวะผู้นำของแกนนำกลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เมื่อผู้นำทั้งทางศาสนา ทางความเชื่อ และผู้นำแบบเป็นทางการให้การสนับสนุนก็จะมีผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวได้

4) **โอกาสการได้รับการศึกษา** เช่นเดียวกันกับสังคมชนบทของไทย ที่จะยอมรับผู้มีการศึกษาในระดับสูงว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ผู้ที่มีการศึกษาในระดับสูงจึงได้รับการยอมรับและบางครั้งก็จะได้รับคัดเลือกให้เป็นแกนนำในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โอกาสการได้รับการศึกษาทำให้มีการเพิ่มพูนทักษะในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิดวิเคราะห์ที่หลากหลายขึ้น การพูดในที่ชุมชน การเขียนและการอ่าน จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการติดต่อประสานงาน รวมถึงการคิดวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน รวมไปถึงการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย

5) **การมีส่วนร่วมของชุมชน** การที่จะดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้สำเร็จและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้นั้น ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือการมีส่วนร่วมและได้รับการยอมรับจากชุมชนเพราะหากถูกปฏิเสธจากชุมชนแล้วการดำเนินงานการพัฒนาการท่องเที่ยวก็จะดูเหมือนถูกทอดทิ้งจากชุมชนไม่ได้รับความร่วมมือต่างๆตามที่ควรจะเป็นการดำเนินงานช่วงเริ่มต้นจะเป็นไปอย่างช้าๆและในระยะยาวก็จะขาดความต่อเนื่องในทางตรงกันข้ามหากได้รับการสนับสนุนหรือการมีส่วนร่วมที่ดีจากชุมชนการดำเนินงานก็จะราบรื่นมากกว่าเช่นการขอความร่วมมือเกี่ยวกับกิจกรรมการขายเครือข่ายสมาชิก หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนทางด้านการงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้นหากต้องการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนปัจจัยสำคัญคือการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมจากชุมชนเสมือนเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนหรือชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3.2 ปัจจัยภายนอก คือสภาพภายนอกชุมชนที่เอื้อหรือหนุนเสริมให้แก่นำพัฒนาการท่องเที่ยว ได้เพิ่มพูนทักษะการมีภาวะผู้นำในการพัฒนาการท่องเที่ยวของแกนนำทั้ง 3 หมู่บ้าน ซึ่งอาจเกิดจากกิจกรรมต่างๆ หรือการสนับสนุนทางด้านนโยบายของหน่วยงานต่างๆ สามารถจำแนกเป็นปัจจัยต่างๆ 4 ประการดังนี้

1) **ยุทธศาสตร์อำเภอท่องเที่ยวแห่งใหม่** อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการประกาศให้เป็นอำเภอท่องเที่ยวแห่งใหม่ มีการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของอำเภอภักดีชุมพลไปตามสื่อต่างๆ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอภักดีชุมพล โดยการเข้ามาพักในสถานที่พักของเอกชนและหน่วยงานราชการที่มีที่พักรองรับนักท่องเที่ยว เมื่อชาวบ้านเห็นว่านักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาในพื้นที่จึงเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่จะตามมาจากการจัดการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งเห็นได้ชัดในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นอำเภอที่อยู่ใกล้อำเภอภักดีชุมพล ทำให้เป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้แกนนำนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชน หลังจากมีการเปิดเวทีเพื่อทำความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน และค้นหาแกนนำ ยุทธศาสตร์อำเภอท่องเที่ยวแห่งใหม่จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดแกนนำที่มุ่งหวังจะพัฒนาการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนที่มีความยั่งยืน

2) **การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ** สืบเนื่องจากยุทธศาสตร์การเป็นอำเภอท่องเที่ยวแห่งใหม่ รวมถึงการเป็นอำเภอที่ตั้งขึ้นมาใหม่ จึงมีงบประมาณเข้ามาพัฒนาพื้นที่จำนวนมาก ทั้งโครงการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคต่างๆ การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวด้วย บางโครงการได้พาไปศึกษาดูงาน บางโครงการได้จัดฝึกอบรมทั้งในและนอกพื้นที่ จึง

เป็นโอกาสหนึ่งที่จะทำให้แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยน และพัฒนาตนเอง ซึ่งจะมีผลต่อภาวะความเป็นผู้นำของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

3) นักท่องเที่ยวกระแสการท่องเที่ยว กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่เน้นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม รวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยที่กำลังเป็นที่นิยมมากขึ้น ซึ่งพื้นที่ของอำเภอภักดีพัฒนาเป็นแหล่งวัฒนธรรมชนเผ่า เป็นป่าสนผืนใหญ่ที่สุดในประเทศ เป็นพื้นที่สูงมีภูเขาสูงต่ำสลับซับซ้อนกันไป และมีอุณหภูมิที่อยู่ในระดับเย็น ถึงหนาวจัด จึงเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในอำเภอภักดีพัฒนา นักท่องเที่ยวมักต้องการพบปะพูดคุย วิถีชีวิตของชาวบ้าน เหล่านี้จึงเป็นแรงผลักดันให้คนในชุมชนมีความสนใจที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากพิจารณาว่าไม่ได้มีผลกระทบใดต่อวิถีปกติของชุมชนเลย กระแสการท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาและเกิดแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

4) กิจกรรมการดำเนินงานตามโครงการวิจัย การดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยทั้ง 3 โครงการ ภายใต้แผนงานวิจัย การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ภูมิศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ นั้นมีผลต่อภาวะผู้นำของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากกระบวนการวิจัยเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนและแกนนำเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นของการค้นหาของดีและจัดการข้อมูลชุมชน ไปจนถึงขั้นตอนการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชน มีกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ การไปศึกษาดูงาน และกิจกรรมอื่นๆ ตามแผนการวิจัย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เป็นที่ยอมรับว่าสามารถสร้างความเป็นผู้นำของผู้ร่วมกระบวนการได้ ดังนั้นกิจกรรมของโครงการจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เอื้อให้เกิดแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านที่มีภาวะความเป็นผู้นำเพิ่มมากขึ้น

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการพัฒนา การท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

การวิเคราะห์ศักยภาพจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของกลุ่มแกนนำ โดยใช้วิธีการ
สนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วน
ร่วมกับตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ พัฒนาการอำเภอกัลยาณิวัฒนา เกษตรอำเภอกัลยาณิวัฒนา
วัฒนธรรมอำเภอกัลยาณิวัฒนา และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ซึ่งผลการวิเคราะห์ศักยภาพจุด
แข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของกลุ่มแกนนำ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และปรากฏผล ดังนี้

2.1 จุดแข็ง (Strengths)

2.1.1 แกนนำมีความสนใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากกระบวนการค้นหาแกน
นำเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนที่มีความสนใจเรื่องการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีความตระหนักถึงการ
พัฒนาชุมชนด้วยการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน รวมถึงการสร้างอาชีพเสริมให้คนในชุมชนยามว่างจากการประกอบ
อาชีพหลักด้วย จากการสังเกตจะเห็นได้ว่าแกนนำการจัดการท่องเที่ยวมีความกระตือรือร้นที่จะ
พัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้ความร่วมมือในทุกๆ กิจกรรมของโครงการวิจัยมีแกนนำจัดการท่องเที่ยว
หลายคนให้ข้อเสนอแนะว่า “อยากที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมานานแล้ว แต่ไม่ทราบว่าจะเริ่มต้น
อย่างไรดี พอเห็นโอกาสจากโครงการวิจัยนี้เข้ามาจึงอยากเข้าร่วม” จึงเป็นจุดแข็งข้อหนึ่งที่จะส่งผล
ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

2.1.2 แกนนำเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เหตุผลหนึ่ง
ที่แกนนำจากทั้ง 3 ชุมชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือมีความ
ต้องการที่จะอนุรักษ์จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน กล่าวคือ แกนนำมีความตระหนักเรื่อง
วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป จารีตประเพณีบางอย่างเริ่มหายไป เช่น การแต่งกายที่
เริ่มแต่งกายเลียนแบบคนพื้นราบ การถอนฝักเล็การไหว้บรรพบุรุษ การสร้างบ้านเรือนตามแบบ
สมัยใหม่ เป็นต้น โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกายชุดชนเผ่าวันยังเริ่มเลือนหายไป และหาชุดยากขึ้น
แกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านจึงเป็นแกนนำในการอนุรักษ์จารีต ประเพณีและ
วัฒนธรรมของชุมชน ทั้งกลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนก็จะมีภารกิจให้แต่งกายชุดชนเผ่าในวันสำคัญต่างๆ
เช่น ประเพณีบุญสัจจกร การไปทำบุญที่วัด และงานประเพณีทางชนเผ่าของแต่ละหมู่บ้าน เป็นต้น และ

กลุ่มคนรุ่นใหม่ก็ให้ความร่วมมือในกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ไม่ว่าจะเป็นการไปร่วมประเพณี การออกแรงในการทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงให้ความร่วมมือในทุกๆ ด้านเกี่ยวกับงานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี จึงถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่ส่งผลให้แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสนใจเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.3 แกนนำมีความผูกพันและร่วมสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตของชนชุมชนทั้ง 3 ชุมชน นั้นมีความผูกพันกับทรัพยากร มีระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติ ในชนเผ่าปกากะญอบ้านวัดจันทร์ มีการแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นพื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าสำหรับใช้สอย และป่าอนุรักษ์ ชนเผ่าม้งบ้านดงสามหมื่นก็เช่นเดียวกันมีการแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้เพื่อการอนุรักษ์ โดยมีการตั้งศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ที่เรียกว่า “ป่าดงเซ่ง” ซึ่งเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน นอกจากนี้ในฤดูแล้งจะมีการจัดเวรยามเพื่อป้องกันไฟป่าด้วย สำหรับชนเผ่าลีซูบ้านเสาแดง มีการตั้งศาลเจ้าไว้ในป่าที่มีความเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลหมู่บ้าน มีการตั้งศาลเจ้าถึง 3 แห่งตามความเชื่อและบริเวณป่าไม้ที่เป็นที่ตั้งศาลเจ้านั้นก็จะงดเว้นการตัดไม้ทำลายป่า หรือล่าสัตว์ในบริเวณนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ในรูปแบบหนึ่ง ผ่านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่า

2.1.4 แกนนำให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี จากข้อมูลทั่วไปทางด้านพื้นฐานอาชีพและประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนนั้นแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่วนมากเคยดำรงตำแหน่งหรือกำลังดำรงตำแหน่งต่างๆ ที่มีการแต่งตั้งขึ้นโดยชุมชนเอง หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานภายนอก เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. และคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ของชุมชน จึงได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านและหน่วยงานราชการ ให้เป็นผู้ประสานงานในการจัดกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ของหน่วยงานราชการ และยังมีโอกาสที่ได้ออกไปประชุม สัมมนา ร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายนอกชุมชนด้วย และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากแกนนำ ประกอบกับแกนนำมีเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านกิจกรรมการพัฒนา

2.1.5 ชาวบ้านให้การยอมรับแกนนำและพร้อมให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนา จากข้อมูลพื้นฐานทั่วไปนั้นเห็นว่าแกนนำจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นกลุ่มผู้ที่ทำกิจกรรมเพื่อชุมชนทั้งสิ้น และยังมีกลุ่มผู้นำชุมชนที่มาจากมดคนในชุมชน จึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งแม้สมาชิกบางคนมีประสบการณ์น้อยในงานพัฒนาชุมชนแต่เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับสูง ซึ่งกลุ่มผู้ที่จบการศึกษาสูงสามารถอ่านออกเขียนได้และพูดภาษาไทยได้ชัด จึงเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน อีกประเด็นหนึ่งคือ จากกระบวนการค้นหาแกนนำจัดการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านต่างๆ ได้จัดผ่านเวทีการประชุมระดับหมู่บ้าน แกนนำส่วนใหญ่ได้รับการคัดเลือกจากคนในหมู่บ้านให้มาเป็นแกนนำจัดการท่องเที่ยว และบางคนได้รับคัดเลือกโดยกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมต่างให้ความเห็นชอบและยอมรับรวมถึงพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาต่อไป

2.1.6 สังคมเป็นระบบเครือข่าย ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ยังมีความเป็นชนบทอยู่มาก การย้ายถิ่นจากคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ยังน้อย ยกเว้นบ้านวัดจันทร์ที่เริ่มมีการย้ายถิ่นจากคนภายนอกเพื่อมาทำธุรกิจเพิ่มมากขึ้น แต่ในชุมชนเผ่าม้งและเผ่าลีซู ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นชนเผ่าที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน มีการนับถือแซ่กันแซ่ที่เป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชนคงสามหมื่นคือ “แซ่ไซ้” และในชุมชนบ้านเสาดังจะมีตระกูลที่เป็นตระกูลหลักคือ “เลาว่าง” การแต่งงานยังคงแต่งงานอยู่ในเผ่าเดียวกันแต่มีบางส่วน (ส่วนน้อย) แต่งงานกับคนภายนอก ส่วนบ้านวัดจันทร์ซึ่งเป็นชนเผ่าปกากะญอมีประชากรจำนวนมากจึงมีการแต่งงานข้ามหมู่บ้านมากกว่า

2.1.7 แกนนำมีความตระหนักถึงปัญหาของชุมชน และแสวงความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน แกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านมีการเปิดรับความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการฟังข่าวสารต่างๆ การสอบถามจากหน่วยงานราชการต่างๆ เพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือให้ความร่วมมือหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชน รวมถึงมีการพูดคุยกันเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น มีการพูดคุยเรื่องปัญหาขยะที่ถนนในชุมชนและแนวทางแก้ไข มีการเสนอแนวคิดเพื่อจะแก้ปัญหา เช่น การนำไปแปรรูปเป็นน้ำหมัก การคัดแยกขยะ เป็นต้น

2.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

2.2.1 ขาดทักษะในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน ถึงแม้ว่าแกนนำจะมีความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความพยายามที่จะระดมสมองระหว่างคนในชุมชนเพื่อจะแก้ไขปัญหาต่างๆ แกนนำมีโอกาสได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานต่างๆ และชุมชนต่างๆ แต่องค์ความรู้เหล่านั้นยังไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้หรือถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนได้ จึงไม่เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาต่างๆ และจากการพบปะพูดคุยกับแกนนำพบว่า แกนนำยังขาดทักษะวิธีการที่จะสื่อสารให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน

2.2.2 แกนนำมีอาชีพเป็นเกษตรกร ทำให้มีเวลาในการร่วมกิจกรรมได้น้อย การประกอบอาชีพของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ส่วนมากเป็นอาชีพเกษตรกร ซึ่งทั้ง 3 หมู่บ้านจะมีวิถีที่แตกต่างกันไป ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ ส่วนมากจะทำนาเป็นหลัก ในฤดูทํานานจะอยู่ช่วง

เดือน พฤษภาคม ถึง ตุลาคมซึ่งบางช่วงที่จะต้องคานาและช่วงเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจะไปอาศัยนอนอยู่ที่นา จนกว่าจะคานาหรือเก็บเกี่ยวจนแล้วเสร็จ ส่วนบ้านเสาดงส่วนมากจะทำข้าวไร่ ข้าวโพด ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวก็จะไม่มีเวลาว่างมาร่วมกิจกรรมเช่นเดียวกัน บ้านดงสามหมื่นนั้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึง กุมภาพันธ์ จะเป็นช่วงที่เกษตรกรเริ่มเพาะปลูกและเก็บสตอเบอรี่ ซึ่งการเก็บเกี่ยวสตอเบอรี่นั้นจะต้องเก็บวันเว้นวัน หลังจากเก็บเสร็จก็ต้องรีบเดินทางไปส่งที่จตุรัสซื้อในอำเภอสะเมิงอาชีพเกษตรกรนี้จึงเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งที่ทำให้กระบวนการพัฒนาศักยภาพในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้า

2.2.3 แกนนำบางคนมีปัญหาในการสื่อสาร ได้แก่ การพูด การเขียน และการอ่านภาษาไทย เนื่องจากทั้ง 3 ชุมชน เป็นชนเผ่าบนพื้นที่สูง ภาษาที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันเป็นภาษาชนเผ่า จึงไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลัก จึงมีความเข้าใจในภาษาไทยน้อย เมื่อจบการศึกษาตามการศึกษากภาคบังคับแล้ว กลับมาทำงานอยู่ในชุมชนจึงไม่ได้พัฒนาทักษะการพูดและการเขียนภาษาไทย ทำให้ขาดความเข้าใจในภาษาไทย รวมถึงการไม่กล้าที่จะสื่อสารด้วยภาษาไทย เนื่องจากความกลัว คือ เมื่อสื่อสารออกไปแล้วกลัวคนฟังจะฟังไม่รู้เรื่อง และความอายเนื่องจากพูดไม่ชัดด้านภาษานี้จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญจุดหนึ่งที่จะมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.2.4 ขาดองค์ความรู้และแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมต่างๆ ตามแผนการดำเนินงานของโครงการวิจัยนั้นพบว่า แกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความต้องการที่จะจัดการการท่องเที่ยว แต่ไม่ทราบถึงกระบวนการและวิธีการที่จะพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง โดยมีแกนนำเคยให้ความเห็นว่า “มีความคิดอยากจะทำท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ไม่รู้จะเริ่มอย่างไรดี” ความรู้เพื่อจะไปพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงยังเป็นจุดอ่อนของแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพต่อไป

2.2.5 แกนนำบางคนขาดการยอมรับความคิดเห็นภายในกลุ่ม จากข้อมูลพื้นฐานของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่าช่วงอายุของแกนนำมีความหลากหลาย ได้แก่ผู้มีอายุสูงสุดคือ 50 ปี และอายุต่ำสุดเพียง 14 ปี ทำให้กลุ่มที่มีอายุน้อยเสนอความคิดเห็นออกไปแล้วยังไม่ค่อยได้รับผลตอบแทน หรือยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ที่มีอายุมากกว่าเท่าใดนัก มีเพียงกลุ่มผู้นำเท่านั้นที่จะเป็นผู้มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็น และได้รับการยอมรับมากกว่า ดังนั้น เมื่อมีการเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์จึงไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม และไม่ได้ถูกนำไปพัฒนากลุ่ม และอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองจนเกินไป เชื่อมมั่นในข้อคิดเห็นที่ตนนำเสนอขึ้นว่าถูกต้องที่สุดและดีที่สุด จึงไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งบางครั้งแนวทางดีๆ อาจถูกมองข้ามไปเช่นเดียวกัน เหล่านี้จึงเป็น

จุดอ่อนที่สำคัญอีกข้อหนึ่งที่สำคัญจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการทำงานเป็นทีมและการร่วมกันวางแผนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพต่อไป

2.3 โอกาส (Opportunities)

2.3.1 นโยบายรัฐบาล หลังจากตั้งเป็นอำเภอกัลยาณิวัฒนาเมื่อเดือนธันวาคม 2552 สำนักนโยบายและแผนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยได้มีโครงการอำเภอกัลยาณิวัฒนา เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 โดยมีวัตถุประสงค์ให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็น "อำเภอดินแบบ" ในการพัฒนาที่ยั่งยืน และพื้นที่ของอำเภอกัลยาณิวัฒนานั้นมีลักษณะเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีอากาศที่เย็นสบายในฤดูร้อน และฤดูหนาวก็มีอากาศที่หนาวเย็น รวมถึงมีผืนป่าสนที่อุดมสมบูรณ์ จึงถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวอีกพื้นที่หนึ่งของประเทศไทย จึงเป็นโอกาสที่หน่วยงานต่างๆ จะนำโครงการต่างๆ เข้ามาพัฒนาพื้นที่ ทั้งด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และโครงการทั่วไปที่จะช่วยพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

2.3.2 ยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อมีการแยก 3 ตำบลของอำเภอแม่แจ่ม จัดตั้งใหม่เป็นอำเภอลำดับที่ 25 ของจังหวัดเชียงใหม่ มีการกำหนดนโยบายให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอท่องเที่ยวแห่งใหม่ด้วย เนื่องจากมีความทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าที่เป็นเอกลักษณ์ และมีอากาศที่ดีจึงมีการสนับสนุนด้านการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ อย่างมากมาย ดังนั้นจึงเป็นโอกาสหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มแกนนำให้ดีขึ้นได้ รวมถึงจะเป็นการช่วยกระตุ้นให้แกนนำจัดการท่องเที่ยวเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก่อนที่จะมีนายทุนหรือกลุ่มธุรกิจต่างๆ เข้ามาจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเลย

2.3.3 กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นิเวศและวัฒนธรรม จากรายงานของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่พบว่า ตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา มีการเติบโตของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นอื่นและการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้วิถีชีวิต และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และยังมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ จึงเป็นโอกาสหนึ่งที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในอำเภอกัลยาณิวัฒนา การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนในการรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในชุมชนและเป็นการสร้างความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรการ

ท่องเที่ยวที่สำคัญ รวมถึงโอกาสในการสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว จึงเป็นแรงผลักดันให้แก่นำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะการท่องเที่ยวของชุมชนตนเอง

2.3.4 เขตติดต่อกับอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอปายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ จึงเป็นโอกาสหนึ่งที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถผ่านเข้ามาในอำเภอกัลยาณิวัฒนาได้

2.3.5 โครงการพัฒนาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1349 สะเมิง – วัดจันทร์ โดยกรมทางหลวงได้รับการโอนมาจากกรมทางหลวงชนบทเพื่อพัฒนาเส้นทางเป็น ทางลาดยางแบบ Cape Seal มาตรฐานทางชั้นที่ 4 ระยะเวลาก่อสร้าง 4 ปี ปีงบประมาณ 2554-2557 วงเงินงบประมาณ 450 ล้านบาท ซึ่งหากถนนเส้นนี้แล้วเสร็จจะทำให้การคมนาคมสะดวกมากขึ้น ลดระยะเวลาการเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ถึงอำเภอกัลยาณิวัฒนาให้เร็วขึ้นกว่าเดิม และเป็นเส้นทางที่ไม่คดเคี้ยวและลาดชันเมื่อเปรียบเทียบกับเส้นทาง ปาย-วัดจันทร์ ที่เป็นเส้นทางสายหลักในปัจจุบัน จึงถือเป็นโอกาสทางด้านการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วขึ้น และเป็นโอกาสที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเพิ่มขึ้นได้

2.3.6 หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกที่ให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ในอำเภอกัลยาณิวัฒนามีหน่วยงานพัฒนาต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และโครงการพระราชดำริ อยู่หลายแห่ง เช่น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ โครงการหลวงวัดจันทร์(อป.) โรงพยาบาลวัดจันทร์เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ได้มีการจัดสร้างอาคารที่พักรองรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และโครงการหลวงวัดจันทร์(อป.) นั้นในแต่ละปี มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนมาก มีรายได้จากการเข้ามาพักของนักท่องเที่ยวอยู่พอควร แต่จากข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการรับนักท่องเที่ยวของหน่วยงานทั้ง 2 ว่า มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากมายซึ่งเมื่อเดินทางมาถึงแล้วแต่ไม่รู้ว่าจะตนเองจะไปไหนดี จึงเป็นโอกาสหนึ่งเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จัดการโดยคนในชุมชนแล้วก็สามารถประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนผ่านหน่วยงานเหล่านี้ได้

2.4 อุปสรรค (Threats)

2.4.1 การหลั่งไหลของความเจริญและวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชนและการเริ่มเข้ามาประกอบธุรกิจของนายทุนต่างถิ่น เมื่อมีการยกฐานะเป็นอำเภอแห่งใหม่แล้ว มีหน่วยงานราชการต่างๆ เข้ามาตั้งในพื้นที่เพิ่มขึ้น มีกลุ่มคนทำงานย้ายเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องเข้ามาทำงานในพื้นที่ มีธุรกิจการค้าขายเพิ่มมากขึ้นทั้งคนในพื้นที่และคนต่างถิ่น เมื่อ

ชุมชนมีความแออัดมากขึ้นการนำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เข้ามาใช้ทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบขึ้น เช่น การแต่งการที่มีการแต่งกายแบบชนเผ่าน้อยลง การไม่ประกอบอาหารเองแต่ไปซื้อตามร้านอาหารต่างๆ มีร้านจำหน่ายสุราเกิดขึ้น เป็นต้นนอกจากนี้ยังเกิดการขยายตัวของพื้นที่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มทำให้เกิดการบุกรุกผืนป่าเพิ่มขึ้นด้วย และยังเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไป

2.4.2 พื้นที่ทุรกันดาร เป็นภูเขาสูง การเดินทางไปยังหมู่บ้านต่างๆ ของอำเภอภักดีชุมพลนั้นส่วนใหญ่เป็นเส้นทางตามภูเขาสูงการเดินทางมีความยากลำบากและใช้เวลานาน บางพื้นที่ต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อเท่านั้น บางพื้นที่รถไม่สามารถไปถึงได้ต้องเดินเท้าไป จึงทำให้เสียเวลาในการเดินทางเป็นเวลานาน เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพชุมชนและในการเดินทางมาร่วมกิจกรรมของแกนนำ ซึ่งอาจจะมีผลให้แกนนำเกิดความท้อแท้และไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรม

2.4.3 ปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอน ส่งผลต่อรายได้ของคนในชุมชน แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ย่อมได้รับผลกระทบจากราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่แน่นอน ในยามที่ราคาผลผลิตทางการเกษตรมีราคาสูง เกษตรกรก็ได้กำไรมาก แต่บางครั้งที่ราคาสินค้าเกษตรลดลงทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องไปหากิจกรรมเสริม หรือออกไปรับจ้างตามสถานประกอบการต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อหาเงินมาให้พอกับปริมาณค่าใช้จ่าย ทำให้ไม่มีเวลาที่จะมาร่วมกิจกรรมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้เป็นอุปสรรคด้านเวลาแล้วทำให้กลุ่มชาดกำลังคนที่มีคุณภาพไปอีกด้วย การพัฒนากลุ่มอาจหยุดหรือเป็นไปอย่างล่าช้าได้

2.4.4 บางชุมชนไม่มีสถานศึกษาตั้งอยู่ และสถานศึกษาระดับมัธยมปลายมีจำนวนเพียง 2 แห่ง และอยู่ห่างไกลจากบางชุมชน เป็นอุปสรรคที่ทำให้แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนขาดโอกาสในการได้รับการศึกษา จะเห็นว่าส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น ซึ่งคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่จะมีโอกาสได้รับการศึกษาระดับสูง ส่งผลต่อทักษะการสื่อสารด้วยภาษาไทยของแกนนำด้วย

2.4.5 หน่วยงานราชการดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่ไม่ต่อเนื่อง เมื่อมีการประกาศเป็นอำเภอแห่งใหม่แล้ว มีโครงการจากหน่วยงานราชการทั้งฝ่ายปกครอง และฝ่ายบริหาร เข้ามาในพื้นที่เป็นอย่างมาก แต่การสะท้อนความคิดเห็นจากชุมชน พบว่า หน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนซ้ำซ้อน เช่น โครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้ง อบต. และ พช. ก็สนับสนุนแต่ทำงานแยกส่วนกัน เป็นต้น

กิจกรรมต่างๆ ไม่ต่อเนื่องด้วยเหตุปัจจัยเกี่ยวกับงบประมาณ เช่นส่งเสริมให้เกิดกลุ่มทอผ้า แต่ไม่ได้อบรมหรือให้ความรู้เรื่องการจัดการกลุ่ม เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้ไม่เกิดความต่อเนื่องยุบ/เลิกหรือล้มเหลวไปในที่สุด ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน หากหน่วยงานราชการยังไม่มีการทำงานแบบบูรณาการ ทำงานซ้ำซ้อนแยกส่วน ไม่เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ชาวบ้านก็จะเกิดความเหนียวล่าถอยการเข้ามาของหน่วยงานราชการและไม่ให้ความร่วมมือในที่สุด

จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้พบว่า แกนนำมีจุดแข็งในเรื่อง ความสนใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ความผูกพันและร่วมสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดีชาวบ้านให้การยอมรับแกนนำและพร้อมให้ความร่วมมือกิจกรรมการพัฒนา ระบบสังคมเป็นแบบเครือญาติ ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และแกนนำมีความตระหนักถึงปัญหาของชุมชนและแสวงความรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยมีโอกาสภายนอกเข้าหนุนเสริมการพัฒนา ศักยภาพแกนนำด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ นโยบายรัฐบาลให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอต้นแบบในการพัฒนาที่ยั่งยืน ยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ที่มีการกำหนดนโยบายให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอท่องเที่ยวแห่งใหม่กระแสนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม การมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการพัฒนาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1349 สะเมิง – วัดจันทร์ที่กำลังจะแล้วเสร็จและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกที่ให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ทั้งจุดแข็งและโอกาสจึงเป็นสิ่งที่จะช่วยหนุนเสริมให้กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่าแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ยังมีจุดอ่อน ได้แก่ แกนนำยังขาดทักษะในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน และมีอาชีพหลักคือเป็นเกษตรกร ทำให้มีเวลาในการร่วมกิจกรรมได้น้อยแกนนำบางคนมีปัญหาในการสื่อสารภาษาไทย ขาดองค์ความรู้และแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และแกนนำบางคนขาดการยอมรับความคิดเห็นภายในกลุ่มรวมถึงยังมีอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากภายนอกด้วย ได้แก่ การหลงใหลของความเจริญและวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน และการเริ่มเข้ามาประกอบธุรกิจของนายทุนต่างถิ่น พื้นที่ทุรกันดาร เป็นภูเขาสูงปัญหาการคมนาคมผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอน ส่งผลต่อรายได้ของคนในชุมชน บางชุมชนไม่มีสถานศึกษาตั้งอยู่ และสถานศึกษาระดับมัธยมปลายมีจำนวนเพียง 2 แห่ง และอยู่ห่างไกลจากบางชุมชน และหน่วยงานราชการดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่ไม่ต่อเนื่องดังนั้นการออกแบบ

กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องอาศัยการดึงจุดแข็งของแกนนำออกมาให้มากที่สุด และอาศัยโอกาสที่ได้รับจากภายนอกเอาเข้ามาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อจัดจุดอ่อนที่มีอยู่ให้หมดไป หรือให้เหลือน้อยที่สุด รวมถึงการหลีกเลี่ยงอุปสรรคต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อการกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผลการวิเคราะห์ศักยภาพของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั้นทำให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ตรงกับความต้องการและบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 3 กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หลังจากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอกัลยาณิวัฒนา การสร้างความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพของแกนนำที่จะมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบเนื้อหาและกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชน ให้ตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถจัดการได้อย่างยั่งยืนและบรรลุวัตถุประสงค์ต่อไป

3.1 กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1.1 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการฯ ให้กับชุมชนเป้าหมาย

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทำความเข้าใจระหว่างคณะผู้วิจัยและชาวบ้านในชุมชนเป้าหมาย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง ของอำเภอกัลยาณิวัฒนา โดยได้แกนนำในชุมชนต่างๆ ดังรายชื่อที่ได้อภิปรายไปแล้วในตอนที่ 1 และเมื่อได้แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว มีการสร้างความรู้และความเข้าใจเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับแกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน โดยคณะผู้วิจัยได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยเนื้อหาที่ใช้จะใช้ภาพมากกว่าการใช้ตัวอักษรประกอบการบรรยายจากคณะผู้วิจัย สาเหตุที่ต้องฉายภาพมากกว่าเพราะคนในชุมชนที่มาร่วมกิจกรรมบางรายอ่านหนังสือไม่ออก โดยมีตัวอย่างภาพ ประกอบคำบรรยายดังต่อไปนี้

ภาพที่ 10 แสดงตัวอย่างสื่อประกอบการนำเสนอความหมายและกิจกรรมของ CBT

จากภาพที่ 10 เป็นการบรรยายถึงความหมาย ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีลักษณะของการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่อาศัยความแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืนและต้องเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้านพร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีการจัดการที่ดี

ภาพที่ 11 แสดงตัวอย่างสื่อประกอบการนำเสนอการท่องเที่ยวที่ชาดการจัดการที่ดี

จากภาพที่ 11 เป็นการอธิบายถึงการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดี และชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วม จนกลายเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมของชุมชน โดยที่คนในชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์ที่ควรได้รับน้อยมากหรืออาจไม่ได้รับเลย อีกทั้งถ้าขาดการบริหารจัดการที่ดีก็จะทำให้เกิดปัญหาแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมเสื่อมโทรมลง เกิดปัญหาขยะของเสียไม่ได้รับการจัดการ เกิดทัศนคติหรือภาพที่ไม่น่ามองในชุมชน ตลอดจนสัตว์ในท้องถิ่นตายหรือย้ายถิ่นฐานจากมลพิษที่ไม่มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน และมีตัวอย่างที่อาจเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติการรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิดเสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยวและที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ภาพที่ 12 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ให้กับชุมชนเป้าหมาย

3.1.2 การสร้างพลังกลุ่มและการการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์

สำหรับกิจกรรมการเสริมสร้างพลังกลุ่มและการการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์นั้นได้มีการสอดแทรกกิจกรรมลงไปในทุกๆ กิจกรรม ทั้งกิจกรรมการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำและทีมวิจัย กิจกรรมศึกษาดูงาน และกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ โดยกิจกรรมที่นำมาสร้างพลังกลุ่มมี 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่

1) กิจกรรมนันทนาการ โดยการเล่นเกมที่ต่างๆและถอดบทเรียนที่ได้จากการเล่นเกม เช่น เกมหักไม้ จากภาพที่ 13 เป็นตัวอย่างกิจกรรมเกมหักไม้ เป็นกิจกรรมอีกประเภทหนึ่งเพื่อประสบการณ์การเรียนรู้เป็นการเน้นสาระรวบยอด เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทักษะ ความเข้าใจ และก่อให้เกิดทักษะใหม่ๆเพื่อนำไปใช้ในการทำงาน โดยการให้ทำกิจกรรมและถอดบทเรียนสิ่งที่ได้เรียนรู้ ตัวอย่างเช่นเกมหักไม้นั้น ลำดับแรกแจกไม้ลูกชิ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมคนละ 1 อัน แล้วให้ผู้ร่วมกิจกรรมหักไม้เสียบลูกชิ้น ต่อมาแจกไม้ลูกชิ้นคนละ 1 กำ (ประมาณ 20-30 อัน) แล้วให้ผู้ร่วมทำกิจกรรมหักไม้ลูกชิ้นทั้งกำ เปรียบเทียบความยากง่ายของการหักไม้ทั้ง 2 ครั้ง

ภาพที่ 13 การเล่นเกมหักไม้ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญการรวมกลุ่มและการทำงานเป็นทีม

การถอดบทเรียนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม โดยผู้ร่วมกิจกรรมทั้ง 3 ชุมชน ได้ตอบสิ่งที่ได้เรียนรู้คือ ประโยชน์ของการรวมกลุ่มและการทำงานแบบร่วมมือกัน กล่าวคือ การทำงานเป็นทีม ทำให้ได้ระดมสมองและสติปัญญาจากหลายๆ คน ทำให้การทำงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงมีความเข้มแข็งมากกว่าการทำงานโดยคนในคนเดียว การรวมกลุ่มมีส่วนในการลดข้อดีของแต่ละคน การรวมกลุ่มจะช่วยให้การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการจัดการไปอย่าง

มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้คนในกลุ่มสามารถพัฒนาศักยภาพและลดจุดอ่อนของแต่ละบุคคลลงได้ ทำให้แต่ละคนมีรูปแบบของความประพฤติไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการบูรณาการของความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของสมาชิกในกลุ่ม

2) **กิจกรรมที่ไม่เป็นนันทนาการ** เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้แกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ให้ข้อเสนอแนะ เสนอแนวคิด เพื่อให้เกิดการระดมความคิดในเรื่องต่างๆ โดยเริ่มจากการมีโอกาสดูไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มีการถอดบทเรียนและระดมสมองกำหนดแนวทางการพัฒนากลุ่ม ของแต่ละกลุ่ม และกลับไปร่วมคิด ร่วมวางแผน ในกิจกรรมต่างของกลุ่มตนเอง เช่น การจัดโครงสร้างของกลุ่ม การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในกลุ่ม การวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม เป็นต้น มีการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการกลุ่มได้พูดได้เสนอแนะแนวทางต่างๆ ทั้งในเวทีระดับกลุ่ม และเวทีพบปะกันในระดับอำเภอ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่ม เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของแสดงความคิดเห็น ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่ม ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนกลุ่มที่ดีที่สุด

ภาพที่ 14 ตัวอย่างกิจกรรมการระดมความคิดเห็นและนำเสนอในที่ประชุม

ผลจากการจัดกิจกรรมสร้างพลังกลุ่มและการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ นั้นทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมแกนนำของหมู่บ้าน ทำให้เห็นความหลากหลายและความสามารถที่แตกต่างกันของแกนนำแต่ละคน เช่น ความสามารถในการจดบันทึก ความสามารถในการเป็นผู้นำการประชุม ความสามารถในการสร้างสีสันให้การประชุมแต่ละครั้งไม่เครียดจนเกินไป ความสามารถด้านการคิดคำนวณ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นผลดีสำหรับการคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มต่อไปรวมถึงทำให้แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชน มีพัฒนาการด้านการกล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะกล้าที่จะพูดภาษาไทยมากขึ้น มีความผ่อนคลายไม่เกรงเวลาเข้าร่วมเวทีทั้งในระดับชุมชนของตนเอง และเวทีระหว่างชุมชน รวมถึงการร่วมเวทีกับหน่วยงานระดับอำเภอ จึงนับการกิจกรรมการเสริมสร้างพลังกลุ่มและการทำงานอย่างสร้างสรรค์นั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดกับแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในด้านความสามัคคีและการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ ที่ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการดำเนินการของกลุ่มต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง

3.1.3 การเสริมสร้างศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม

การเสริมสร้างศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มนั้น เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ความเข้าใจถึงโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ต่างๆ ในกลุ่ม ภาวะผู้นำ การสื่อสารภายในกลุ่มและภายในชุมชน ด้านการเงิน และกติกาของกลุ่ม ซึ่งการเสริมสร้างเรื่องของการบริหารจัดการกลุ่มนั้น ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การศึกษาดูงานในพื้นที่ การประชุมอบรมเรื่องบทบาทหน้าที่ โครงสร้าง ของกลุ่ม และการศึกษาดูงานกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จ การอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยว การฝึกปฏิบัติทำเอกสารต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานของกลุ่ม การร่วมกันกำหนดกฎกติกาสำหรับสมาชิกกลุ่มและนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมการทดลองเป็นนักท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจของชุมชนเบื้องต้นในเรื่องของลักษณะการจัดการการท่องเที่ยว ผ่านการทดลองเป็นนักท่องเที่ยว กิจกรรมครั้งนี้ได้จัดขึ้นโดยมีตัวแทนแกนนำจากบ้านดงสามหมื่น จำนวน 7 คน บ้านวัดจันทร์ จำนวน 3 คน และบ้านเสาแดง จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นแกนนำหรือตัวแทนที่ได้จากการประชุมกิจกรรมการสร้างแกนนำและเสริมสร้างพลังกลุ่มเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้คัดเลือกพื้นที่ วัดจันทร์ โรงเรียนบ้านจันทร์ และกลุ่มเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา เป็นสถานที่ให้แกนนำได้ทดลองเป็นนักท่องเที่ยว สาเหตุที่เลือกวัดจันทร์และโรงเรียนบ้าน

จันทร์ เพราะคณะวิจัยได้จัดฝึกอบรมสร้างยุวชนนำเที่ยวนักเรียนโรงเรียนบ้านจันทร์ให้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์เมื่อต้นปี 2555 จึงสามารถประสานกับทางโรงเรียนและขอให้ยุวชนนำเที่ยวมานำเที่ยวได้ ส่วนกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหลือขอ เป็นกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนที่คณะวิจัยได้เข้าไปเป็นพี่เลี้ยงให้จัดตั้งกลุ่มและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในตำบลบ้านจันทร์ จึงต้องการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนในอำเภอเดียวกัน

ภาพที่ 15 แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ทดลองเป็นนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวที่บ้านวัดจันทร์ และกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหลือขอ

กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหลือขอ เป็นกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมกะเหรี่ยงปกากะญอ แบ่งเป็น 3 หย่อมบ้าน ได้แก่ หย่อมบ้านห้วยครก หย่อมบ้านห้วยฮ่อม และหย่อมบ้านคอยตุง มีบ้านพักรูปแบบโฮมสเตย์จำนวน 6 หลัง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งทางวัฒนธรรมกะเหรี่ยงและทางธรรมชาติ เช่น เดอะหว่า (บ้านไม้ไผ่) บ้านติมิด บ้านจักสาน เสาดอกไจ้ (จุดชมวิวดอยตุง) เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำ เป็นต้น วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ มุ่งเน้นให้แกนนำการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้ามาเห็นลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชน เห็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเห็นความสำคัญของข้อมูลชุมชน ที่สามารถยกระดับเป็นข้อมูลเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว และเป็นเรื่องเล่าที่น่าสนใจสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

คณะผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การเชื่อมโยงกันระหว่างความสำคัญขององค์ประกอบในด้านต่างๆ ทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ ที่พัก ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก อาหารท้องถิ่น การแสดง สถานที่ท่องเที่ยว ผู้นำเที่ยว ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และข้อมูลชุมชน

นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นความสำคัญของการค้นหาข้อมูลก่อนจัดการท่องเที่ยว การเรียงร้อยข้อมูลให้น่าสนใจ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้นำเที่ยว และความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ บ้านเสาแดง บ้านจันทร์ และบ้านดงสามหมื่น ร่วมกันถอดบทเรียนถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยการเรียนรู้ครั้งนี้ทำให้เห็นและเข้าใจว่าการจัดการท่องเที่ยวจำเป็นต้ององค์ประกอบต่างๆ ทั้ง 8 ด้าน และจะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มต่อไป

ผลจากการจัดกิจกรรมนี้ ทำให้แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลที่จะนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริหารจัดการกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม และองค์ประกอบของกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการถอดบทเรียนหลังกิจกรรม โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้แกนนำของแต่ละหมู่บ้านได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องแนวทางการกลับไปดำเนินการในหมู่บ้านของตนเอง จึงมีการเสนอกลับไปจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละหมู่บ้านขึ้น เพื่อจะได้มีคณะกรรมการที่ชัดเจน และกำหนดบทบาทหน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มต่อไป

2) กิจกรรมการให้ความรู้บทบาทหน้าที่ โครงสร้าง ของกลุ่มการอบรมเรื่องบทบาทหน้าที่และโครงสร้างของกลุ่มนั้นเกิดจากความต้องการของกลุ่มแกนนำหลังจากการระดมความคิดเพื่อถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานในพื้นที่ ทำให้แกนนำกลุ่มมีความต้องการที่จะจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาสำหรับพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างชัดเจน มีโครงสร้างที่เป็นรูปธรรม แต่แกนนำยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่ของตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่ม คณะผู้วิจัยจึงได้จัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ รูปแบบ และโครงสร้างแบบต่างๆ ของกลุ่มรวมถึงสร้างความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่ของตำแหน่งต่างๆ เช่น ประธาน รองประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ และ เภรญญิก เป็นต้น หลังจากนั้นเปิดโอกาสให้แกนนำกลุ่มได้กำหนดโครงสร้างของกลุ่ม และตำแหน่งต่างๆ ที่จะมีในกลุ่มของตนเอง

กลุ่ม หมายถึง การทำงานโดยบุคคลหลายคน โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมีการแบ่งสรรหน้าที่กัน แล้วแต่ละคนมีความพึงพอใจในหน้าที่ของตน มีการประสานงานกัน <u>ร่วมมือกัน</u> <u>สามัคคี</u> มีเป้าหมายร่วมกัน และ<u>เชื่อใจกัน</u> 	ตำแหน่งต่างๆ ในโครงสร้างกลุ่ม 1. ประธานกลุ่ม 2. รองประธานกลุ่ม 3. เลขานุการกลุ่ม 4. เภรียูติกกลุ่ม 5. ประชาสัมพันธ์กลุ่ม 6. อื่นๆ ตามความเหมาะสมของกลุ่ม
ข้อดีของการทำงานเป็นกลุ่ม 1. มีเพื่อนช่วยคิด 2. มีเพื่อนช่วยทำ 3. เกิดการแลกเปลี่ยน 4. ได้มุมมองใหม่ 5. เกิดความรัก สามัคคีกันในกลุ่ม 6. เกิดมนุษยสัมพันธ์ 7. มีการแบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัด	โครงสร้างกลุ่ม โครงสร้างกลุ่มเป็นการแบ่งบ่งกวางานของกลุ่มจัดแบ่งอย่างไร และประสานงานกันอย่างไร ตัวอย่าง “โครงสร้างวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านแก้ว”

ภาพที่ 16 แสดงตัวอย่างสื่อประกอบการอบรมให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ และ โครงสร้างของกลุ่ม

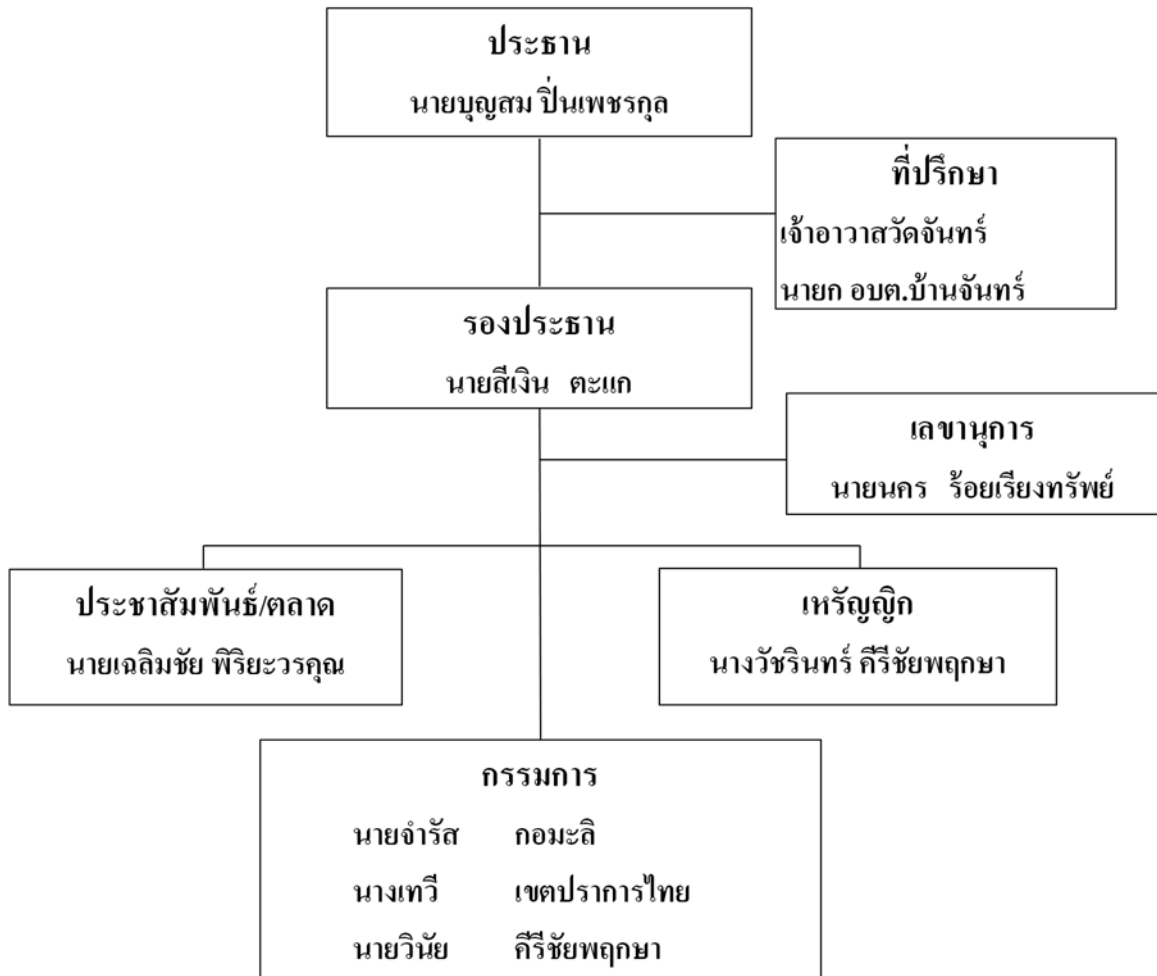

ภาพที่ 17 การอบรมให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ และ โครงสร้างของกลุ่ม

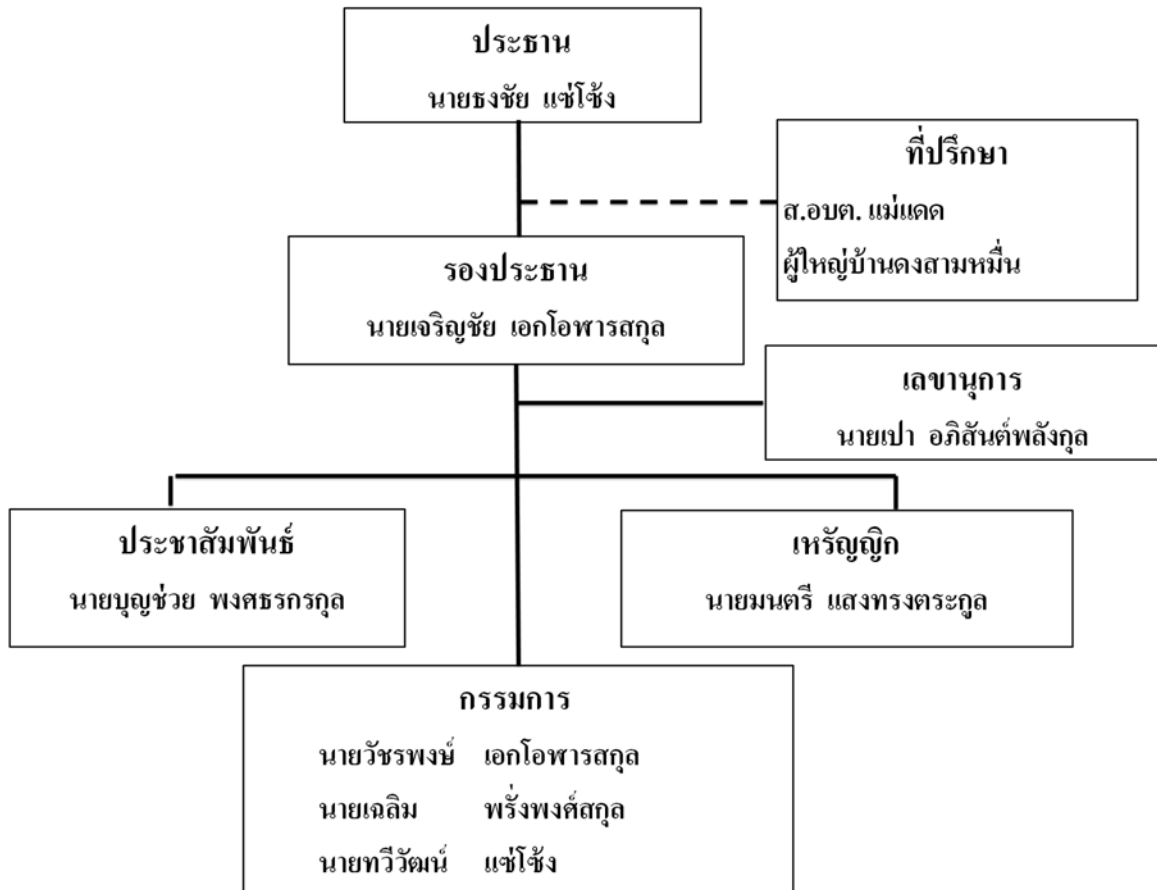
การอบรมเรื่องบทบาทหน้าที่และโครงสร้างของกลุ่มนั้นคณะผู้วิจัยได้เดินทางเข้าพื้นที่เพื่ออบรมตามหมู่บ้านต่างๆ รวม 3 ครั้ง จากนั้นให้แต่ละกลุ่มตั้งชื่อกลุ่มการท่องเที่ยวของหมู่บ้านตนเอง โดยมีผลการกำหนดชื่อของกลุ่มของแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

- (1) บ้านวัดจันทร์ ได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์”
- (2) บ้านดงสามหมื่น ได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น”
- (3) บ้านเสาแดง ได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง”

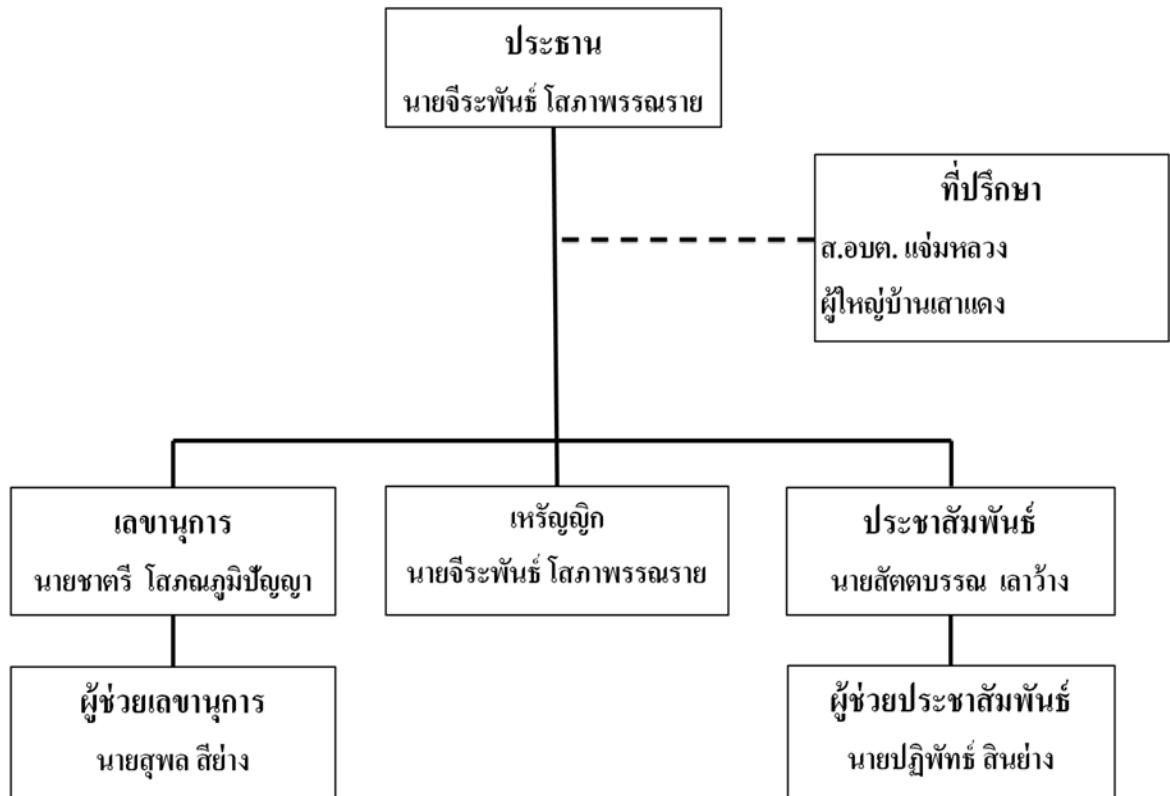
หลังกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านได้ร่วมกันจากกำหนดชื่อกลุ่มแล้ว กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม ยังไม่สามารถกำหนดโครงสร้างของกลุ่มได้สำเร็จ แกนนำให้เหตุผลว่าการจัดทำโครงสร้างของกลุ่ม หลังจากผ่านการอบรมและมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มแล้ว ทางคณะแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงขอเวลาที่จะกลับไปร่วมกันพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ตำแหน่งต่างๆ ในโครงสร้างของกลุ่มก่อน ชักระยะหนึ่งหลังจากกลุ่มแกนนำได้กลับไปหารือ และพิจารณาคัดเลือกบุคคลขึ้นมาทำหน้าที่ต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อ และหารือกันก่อน คณะวิจัยจึงตกลงให้แต่ละกลุ่มดำเนินการกำหนดโครงสร้างและคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมเข้ามาดำรงตำแหน่ง และทำหน้าที่ต่างๆ ในโครงสร้างของกลุ่ม หลังจากนั้นคณะวิจัยก็ได้ประสานกลับไปแต่ละกลุ่มเพื่อขอทราบผลของการกำหนดโครงสร้าง ซึ่งผลจากการกำหนดโครงสร้างของแต่ละกลุ่ม เป็นดังต่อไปนี้

ภาพที่ 18 แผนภาพแสดงโครงสร้างกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์

ภาพที่ 19 แผนภาพแสดงโครงสร้างกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น

ภาพที่ 20 แผนภาพแสดงโครงสร้างกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง

3) กิจกรรมการศึกษาดูงานกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนการศึกษาดูงานกลุ่มการท่องเที่ยวในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้เลือกที่จะพาแกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่มไปดูงานที่กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโป้ และกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่ละนา ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้เวลาในการศึกษาดูงาน 3 วัน 2 คืน วัตถุประสงค์ของกิจกรรมคือเพื่อให้แกนนำการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จแล้ว ลักษณะของกิจกรรมในครั้งนี้ เป็นการจัดโปรแกรมให้ผู้ศึกษาดูงานได้เข้าไปท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้าน พักในบ้านพักโฮมสเตย์ รับประทานอาหารท้องถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน และได้จัดกิจกรรมให้ประชุมแลกเปลี่ยนกับคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวบ้านจำโป้และบ้านแม่ละนา เพื่อให้ได้แนวทางในการไปจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มต่อไป

กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านจำโป๋ นั้นเป็นชุมชนชาวล่าหู่ หรือมูเซอคำ มีลักษณะบุคลิก และการแต่งกายที่น่าเกรงขาม แต่แท้จริงแล้ว เป็นอีกชุมชนที่ร่าเริงสนุกสนาน หมู่บ้านตั้งอยู่บนเขาสูงประมาณ 900 เมตรจากระดับทะเลปานกลาง ชาวบ้านยังคงยึดถือวิถีชีวิตดั้งเดิม ประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ บริเวณโดยรอบของหมู่บ้านเป็นทิวเขาหินปูน หน้าผามีถ้ำผีแมน ให้ผู้มาเยือนขึ้นไปพิสูจน์ความลึกลับ และความมหัศจรรย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่สามารถนำโลงศพไม้ขึ้นมาไว้ในโพรงถ้ำบนหน้าผาแห่งนี้ ที่พักเป็นบ้านพักแบบโฮมสเตย์และอาหารในท้องถิ่น กิจกรรมประกอบด้วย ประเพณีการเดินจะคี การทำแคนและหัตถกรรมเครื่องจักสานเส้นทางเดินป่าเรียนรู้การทำเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ ชมทัศนียภาพทิวเขาหินปูนที่แปลกตา และสัมผัสความลึกลับถ้ำผีแมน เส้นทางเดินป่าไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่ละนา เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ อพยพมาจากฝั่งพม่าตั้งรกรากมานานกว่า 200 ปี บนพื้นที่ราบลุ่มกลางหุบเขา ของอำเภอปางมะผ้า ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกข้าวเป็นหลัก ยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมสืบต่อกันมาอย่างเหนียวแน่น บริเวณโดยรอบของหมู่บ้านรายล้อมไปด้วยทิวเขาหินปูน มีถ้ำต่าง ๆ มากมาย นอกจากนี้บ้านแม่ละนา ยังเป็นสถานที่สำหรับการศึกษาดูงาน ในเรื่องของการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่พักเป็นบ้านพักแบบโฮมสเตย์และอาหารของชาวไทยใหญ่ กิจกรรมประกอบด้วย การเรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวไทยใหญ่ การทำน้ำมันงา การอบสมุนไพร และการแสดงทางวัฒนธรรม เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ถ้ำเพชร ถ้ำปะการัง และถ้ำแม่ละนาเส้นทางเดินป่าไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง

ก่อนการเดินทางไปศึกษาดูงานได้มีการสอบถามความคาดหวังในเรื่องของความรู้ที่จะได้รับของแกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอำเภอกัลยาณิวัฒนาทั้ง 3 กลุ่มโดยการให้แต่ละคนเขียนความคาดหวังของตนเองลงในกระดาษ ว่าสิ่งที่จะได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานครั้งนี้ อยากจะได้อะไรบ้าง โดยผลการสอบถามความคาดหวังพบว่าแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีความคาดหวังในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (1) ความคาดหวังที่จะได้แนวทางการพัฒนากลุ่มของตนเองต่อ
- (2) ความคาดหวังที่จะได้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- (3) ความคาดหวังที่จะได้แนวทางการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- (4) ความคาดหวังที่จะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม

ที่แตกต่าง

ภาพที่ 21 การสอบถามความคาดหวังของแกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อนศึกษาดูงาน

กิจกรรมการศึกษาดูงานครั้งนี้ คณะวิจัยได้ออกแบบกิจกรรมให้แกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 กลุ่ม และให้ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวตามโปรแกรมท่องเที่ยวของทั้งสองชุมชน ได้แก่ การไปชมสถานที่ท่องเที่ยว การชมและทำกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ และการชมการแสดงของทั้ง 2 ชุมชน รวมถึงการได้เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตที่ความเป็นอยู่ของทั้ง 2 ชุมชน ผ่านการเข้าไปพักในที่พักรูปแบบโฮมสเตย์ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างแกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอำเภอกัลยาณิวัฒนาทั้ง 3 กลุ่ม กับคณะกรรมการของกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านจำโบ และกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่ละนา โดยการมอบหมายประเด็นเพื่อสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ ขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยว โครงสร้างการจัดการกลุ่ม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งในกลุ่มการจัดการรายได้ของกลุ่มผู้ที่ส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มท่องเที่ยว โดยมีกำหนดการของกิจกรรมดังต่อไปนี้

วันที่ 12 ตุลาคม 2555

11.30-12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน ร้านสันติชล อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
12.30-14.00 น.	เดินทางจาก อ.ปาย ไปบ้านจำโบ อ.ปางมะผ้า
14.00-14.30 น.	ถึงบ้านจำโบเตรียมสัมภาระเดินทางและทีมงานนำทาง
14.30-18.00 น.	ศึกษาเส้นทางเดินป่าเรียนรู้การทำเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์
ชมทัศนียภาพทิวเขาหินปูนที่แปลกตาและสัมผัสความลึกลับถ้ำผีแมน

- 18.00-19.00 น. ผ่อนคลายอิริยาบถ เข้าที่พัก ทำภารกิจส่วนตัว และรับประทานอาหารเย็น
- 19.00-20.00 น. ชมการแสดง
- 20.00 น. เข้าที่พักพักผ่อน

ภาพที่ 22 กิจกรรมศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านจำโป้

วันที่ 13 ตุลาคม 2555

- 06.30-07.30 น. ตื่นนอน ทำภารกิจส่วนตัว และเดินชมบรรยากาศหมู่บ้านจำโป้
- 07.30-08.30 น. รับประทานอาหารเช้า ที่บ้านพัก
- 08.30-09.00 น. เก็บสัมภาระ อาลาเจ้าของบ้าน
- 09.00-11.30 น. เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่าง คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป้ และแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน อ.กัลยาณิวัฒนา ณ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโป้
- 11.30-12.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 12.30-13.00 น. เดินทางไปบ้านแม่ละนา
- 13.00-17.00 น. เที่ยวชม ถ้ำแม่ละนา สูดยอดแห่งถ้ำของประเทศไทย
- 17.00-17.30 น. เข้าที่พักทำภารกิจส่วนตัว
- 18.00-20.30 น. รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน / เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่าง คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนบ้านแม่ละนา กับแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน อ.กัลยาณิวัฒนา และชมกิจกรรมการแสดง

ภาพที่ 23 กิจกรรมศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่ละนา

4) กิจกรรมถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานและกระบวนการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการศึกษาดูงาน และประเมินผลกระบวนการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่ม โดยประเด็นในการถอดบทเรียนการศึกษาดูงานที่กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ้ และบ้านแม่ละนา ได้แบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ได้แก่ ประเด็นความคาดหวังที่จะได้รับจากการศึกษาดูงาน ประเด็นการบริหารจัดการกลุ่ม คือ ขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยว โครงสร้างการจัดการกลุ่มและบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งในกลุ่ม การจัดการรายได้ของกลุ่ม ประเด็นความประทับใจที่ได้จากการศึกษาดูงาน และประเด็นแนวทางการดำเนินงานต่อไปของกลุ่ม โดยผลจากกิจกรรมถอดบทเรียนของทั้ง 3 กลุ่ม สามารถอธิบายได้ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ผลการถอดบทเรียนจากกิจกรรมการศึกษาดูงาน

ชุมชน	ความคาดหวัง	ความรู้ที่ได้รับ	แนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม
วัด จันทร์	- การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เพื่อกลับไปทำพัฒนาต่อ - ความรู้เรื่องการบริหารจัดการ ทั้งด้านตัวเงิน การจัดการคน ชุมชน ความร่วมมือ ความสามัคคี สร้างความเข้าใจ การจัดการ สถานที่ท่องเที่ยว - แลกเปลี่ยนในเรื่องของวิถีชีวิตอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี	- ทักษะการเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่น - การจัดการบ้านโฮมสเตย์ ที่สะอาด - การจัดการรายได้ ที่ต้อง คำนึงชุมชนด้วย - การปฏิบัติตนเมื่อมี นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน	- การ พัฒนาความสะอาดของชุมชน - การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยการประชุมบ่อยๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในกลุ่มสมาชิก - หาแนวร่วมเพิ่มการฟื้นฟูประเพณีที่ใกล้สูญหาย - การพัฒนาผู้นำเที่ยวท้องถิ่น - การรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติม
ดงสาม หมื่น	- นำความรู้ที่ได้กลับไปพัฒนา บ้านตัวเอง - จะมีกิจกรรมการศึกษาดูงาน อีก - ได้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน วิถี ชนเผ่า ที่แตกต่างกัน - กลุ่มจะมีความชัดเจนใน เป้าหมายมากขึ้น	- โครงสร้างการบริหารงานที่มีหลายส่วน และบทบาทหน้าที่ - เรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่าที่แตกต่าง - ได้เรียนรู้วิธีการทำการ ท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดการเอง - รู้ขั้นตอนในการรับ นักท่องเที่ยว	- ปรับปรุงโครงสร้างกลุ่มใหม่ ปรับปรุง บ้านให้มีความสะอาดมากขึ้น - ปรับปรุงตัวเอง พัฒนาศักยภาพ กลุ่ม - จัดการเรื่องขยะภายในชุมชน - จัดการเรื่องน้ำกิน น้ำใช้ภายใน ชุมชน - การจัดการและการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
เสา แดง	- การได้มาศึกษาวิถีชนเผ่า - ทราบวิธีการของการทำ ท่องเที่ยวโดยชุมชนคาดหวังที่จะ - การนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนา หมู่บ้านตนเอง - การศึกษาเรื่องระบบบริหารจัดการด้านการจัดสรรรายได้	- การจัดการความสะอาด ของชุมชน - การบริหารจัดการกลุ่มใน แต่ละหน้าที่ - เรียนรู้เรื่องระบบการ จัดการต่างๆ เมื่อมี นักท่องเที่ยวเข้ามาใน ชุมชน - การต้อนรับของชุมชน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา	- การกลับไปสร้างความเข้าใจให้กับ คนในชุมชน - การแบ่งหน้าที่แก่นักกลุ่มให้ ชัดเจนและการชี้แจงเรื่องบทบาท หน้าที่ของแต่ละฝ่าย - การศึกษารวบรวมข้อมูลของ ตนเอง - การออกแบบ การกระจายรายได้ และกฎระเบียบกลุ่ม

หลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาดูงานแล้วแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอำเภอกัลยาณิวัฒนาทั้ง 3 กลุ่ม ได้ประเมินผลว่าจากกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นนั้นเป็นไปตามความคาดหวัง ที่ตั้งไว้ โดยได้จากการ สังเกต สัมภาษณ์ การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยว โครงสร้างการจัดการกลุ่มและบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งในกลุ่ม การจัดการรายได้ของกลุ่ม และผู้ที่ส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มท่องเที่ยว

ประเด็นความประทับใจที่ได้จากการศึกษาดูงาน

จากการถอดบทเรียนพบว่าแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์มีความประทับใจในเรื่อง วิทยาการชุมชนมีทักษะการถ่ายทอดที่ดี การพูด การบรรยายชัดเจน วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านจำโบ้ ยังมีวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การแต่งกายชุดชนเผ่า ด้าน อาหาร บ้านพัก และภายในชุมชนมีความสะอาด ด้านสถานที่ และกิจกรรมการท่องเที่ยว สวย แปลก และแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมชุมชน ส่วนแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น มีความประทับใจในเรื่อง คนในชุมชนที่ยิ้มแย้มแจ่มใส อาหารสะอาด อร่อย และที่พักสะอาด ด้านการต้อนรับ การพูดจา ที่เป็นกันเอง และด้านสถานที่ท่องเที่ยว น่าสนใจและแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง มีความประทับใจในเรื่อง การต้อนรับ ผู้นำเที่ยวดี การบริการดี ที่นอนสบาย ห้องน้ำสะอาด สถานที่ท่องเที่ยวสวยงาม น่าสนใจ วัฒนธรรมประเพณี เด่นจะคี พิ๊อนโต พิ๊อนนง อาหารสะอาด อร่อย และมีผู้รักษาความปลอดภัย

ประเด็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม

จากการถอดบทเรียนพบว่าแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์ นั้นหลังจากได้มาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ้และแม่ละนาแล้ว จะนำไปเป็นแนวทางการดำเนินงานต่อไปของกลุ่ม ได้แก่ การ พัฒนาที่พัก ที่นอน หมอนมุ้ง ห้องน้ำ ให้สะอาด เป็นสัดส่วน อาหารให้สะอาดปลอดภัย เน้นอาหารท้องถิ่น การพัฒนาถนน เส้นทางท่องเที่ยวให้มีความสะอาด มีการจัดการขยะและความปลอดภัย การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยการประชุมบ่อยๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในกลุ่มสมาชิก โดยเริ่มจากคนที่สนใจก่อน แล้วค่อยหาแนวร่วม เพิ่มการฟื้นฟูประเพณีที่ใกล้สูญหาย ได้แก่ การเล่นดนตรีเตหน้า แกว เครื่องดนตรีส่อเก และการอนุรักษ์ ได้แก่ ป่าเคปอู่พิธีผูกข้อมือการรำดาบ และการทอผ้า การพัฒนาผู้นำเที่ยวท้องถิ่น โดยต้องรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติม

ในส่วนของแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น นั้นหลังจากได้มาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ้และแม่ละนาแล้ว จะนำไป

แนวทางการดำเนินงานต่อไปของกลุ่ม ได้แก่ ปรับโครงสร้างกลุ่มใหม่ ปรับปรุงบ้านให้มีความสะอาดมากขึ้น ปรับปรุงตัวเอง พัฒนาศักยภาพกลุ่ม จัดการเรื่องขยะภายในชุมชน จัดการเรื่องน้ำกิน น้ำใช้ภายในชุมชน และการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

สำหรับแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาดัง นั้นหลังจากได้มาศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ้และแม่ละนาแล้ว จะนำไปแนวทางการดำเนินงานต่อไปของกลุ่ม ได้แก่ การกลับไปสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน การแบ่งหน้าที่แกนนำกลุ่มให้ชัดเจน โดยการคัดเลือกจากคนที่สมัครใจ การชี้แจงหน้าที่ของแต่ละฝ่าย การศึกษารวบรวมข้อมูลของตนเอง ประชุมเพื่อวางแผนจัดการท่องเที่ยว จุดท่องเที่ยว ผู้นำเที่ยว ที่พัก การกระจายรายได้ และกฎระเบียบกลุ่ม

จากกิจกรรมการศึกษาดูงานและการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานนั้นพบว่า แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เห็นได้จากการตอบคำถามจากการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานว่า ทำท่องเที่ยวเพื่ออะไร ทั้ง 3 กลุ่มตอบเหมือนกันว่า “ทำท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม” โดยรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเพียงผลพลอยได้จากการท่องเที่ยว ทำให้กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการและมีแนวทางที่จะกลับไปพัฒนากลุ่มของตนเอง เช่น การกลับไปปรับโครงสร้างของกลุ่มให้มีความเหมาะสม การกลับไปคิดต่อเรื่องการจัดการกลุ่ม ไม่ว่าเรื่องการออกกฎระเบียบสำหรับกลุ่มการท่องเที่ยว การกำหนดราคาและการจัดสรรรายได้ รวมถึงการศึกษาข้อมูลชุมชนของตนเองให้กระจ่างมากยิ่งขึ้น ซึ่งตรงกับแผนการดำเนินงานที่คณะผู้วิจัยจะพัฒนาต่อในกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั้นหมายความว่าแกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเข้าใจ และความตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม กระบวนการศึกษาดูงานและถอดบทเรียนในครั้งนี้ได้มีการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้วางเป้าหมายของการมาศึกษาดูงาน โดยการใช้เทคนิคการให้ผู้เข้าร่วมเขียนความคาดหวังในการศึกษาดูงาน นอกจากนี้ ยังเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถประเมินกระบวนการศึกษาดูงานได้อีกทางหนึ่ง การออกแบบกระบวนการในการศึกษาดูงานให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การกำหนดประเด็นให้ได้สังเกต จึงเป็นแนวทางให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีแนวทางที่จะศึกษาดูงาน นอกจากนี้ เมื่อศึกษาดูงานเสร็จสิ้นแล้วมีการถอดบทเรียน เพื่อเป็นการทบทวนความรู้และสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานรวมถึงการหาแนวทางที่จะพัฒนากลุ่มต่อไป

5) กิจกรรมการระดมความคิดเพื่อกำหนดราคาและการจัดสรรรายได้ ก่อนการระดมความคิดเพื่อกำหนดราคาและการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวคณะผู้วิจัยได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการคิดราคาและการจัดสรรรายได้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการคิดต้นทุนจากกิจกรรมต่างๆ รวมถึงเห็นถึงความสำคัญของการนำรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจัดตั้งเป็นกองทุนของกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อจะได้มีงบประมาณสำหรับพัฒนากลุ่ม พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว และพัฒนาชุมชน ได้มีการยกตัวอย่างการคิดราคาและการจัดสรรรายได้ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่ กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านจำโบ่ กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยตองก้อ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่สะนา เป็นต้น ผลจากการสร้างความเข้าใจเรื่องการคิดราคาและการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวทำให้แกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่มมีความเข้าใจถึงการคิดต้นทุน มีหลักคิดในการกำหนดราคาบริการต่างๆ โดยใช้วิธีการดูตัวอย่างจากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนใกล้เคียง เช่น กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยตองก้อ เป็นต้น และความคิดจากต้นทุนจริงโดยอ้างอิงจากค่าครองชีพ และราคาสินค้าต่างๆ ในพื้นที่ สำหรับการจัดสรรรายได้นั้นใช้วิธีการดูตัวอย่างและความเหมาะสมของการจัดสรรรายได้เพื่อเป็นกองทุนของกลุ่ม

หลังจากมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการคิดราคาและการจัดสรรรายได้แล้ว จึงมีการระดมความคิดระหว่างคณะกรรมการกลุ่มเพื่อกำหนดราคา มีการกำหนดราคาด้วยกันถึงสองครั้ง ครั้งแรกเป็นการประชุมระดมสมองระหว่างคณะกรรมการกลุ่มภายในกลุ่มของตนเอง มีการกำหนดราคาขึ้นมาอย่างคร่าวๆ แต่เนื่องจากในอำเภอภักดีวัฒนามีแผนการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับอำเภอ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน อาทิ หน่วยงานราชการในพื้นที่ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิ เป็นต้น ให้มีศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวระดับอำเภอขึ้น ซึ่งกลุ่มการท่องเที่ยวทั้ง 3 กลุ่มก็ได้เข้าร่วมในเครือข่ายดังกล่าวด้วย การกำหนดราคาจึงจำเป็นต้องมีมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้นจึงเกิดการประชุมระดมสมองอีกครั้ง โดยเป็นการระดมความคิดของคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ และคณะกรรมการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีวัฒนา จนในที่สุดมีผลการกำหนดราคาของทั้ง 3 กลุ่มโดยใช้ราคาในมาตรฐานเดียวกัน ดังนี้

- ค่าอาหาร	70	บาท/คน/มื้อ
- ค่าผู้นำเที่ยวท้องถิ่น		
กรณีนักท่องเที่ยว น้อยกว่า 6 คน เหม่าจาย	300	บาท/วัน
กรณีนักท่องเที่ยว 6 คนขึ้นไป	50	บาท/คน/วัน

ในส่วนของบางกิจกรรมซึ่งไม่ได้มีเหมือนกันในทุกชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการแสดง กิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ค่าบริการรถรับส่ง ในแต่ละกลุ่มมีต้นทุนที่แตกต่างกันจึงมีการกำหนดราคาที่แตกต่างกันไปดังนี้

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์

- ค่าบำรุงกลุ่มอาชีพ	100 บาท/คน
- ค่าบริการรถนำเที่ยวภายในตำบลบ้านจันทร์	1,000 บาท/คัน/วัน

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น

- ค่าบำรุงกลุ่มอาชีพ	100 บาท/คน
- ค่าบริการผู้นำเที่ยวท้องถิ่นเดินป่าดอยดงสามหมื่น	100 บาท/คน/วัน
- ค่าชมการแสดง	500 บาท
- ค่าบริการรถนำเที่ยว วัดจันทร์-บ้านดงสามหมื่น	2,000 บาท/คัน/วัน

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง

- ค่าชมการแสดง	1,000 บาท
- ค่าบริการรถนำเที่ยว วัดจันทร์-บ้านเสาแดง	2,000 บาท/คัน/วัน

สำหรับการจัดสรรรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มนั้นคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่ละกลุ่มมีการจัดสรรรายได้ในอัตราที่แตกต่างกันไปของแต่ละกลุ่ม ตามมติในที่ประชุมของแต่ละกลุ่มโดยการจัดสรรรายได้ของแต่ละกลุ่มนั้นเป็นดังต่อไปนี้

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์และบ้านดงสามหมื่น มีการจัดสรรรายได้คือหักรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละครั้งเข้ากองทุนท่องเที่ยวของกลุ่มร้อยละ 20 ยกเว้นค่าอาหารไม่หักเข้ากองทุนกลุ่ม

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดงหักรายได้ทุกส่วนจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เข้าเป็นกองทุนกลุ่มร้อยละ 10

ภาพที่ 24 การให้ความรู้เรื่องการคิดราคาและการจัดสรรรายได้
และการระดมความคิดเพื่อคิดราคาและการจัดสรรรายได้

6) กิจกรรมการเสริมสร้างทักษะเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดๆ ก็ตามที่ต้องมีการทำธุรกรรม คณะกรรมการของกลุ่มจำเป็นต้องมีทักษะในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม สามารถมีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อมีการตรวจสอบ มีประโยชน์สำหรับการนำไปติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ไปขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ไปขอเปิดบัญชีธนาคารในนามของกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งการเสริมสร้างทักษะในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ที่จำเป็นในครั้งนี้ได้แก่ การบันทึกการประชุม การออกใบเสร็จรับเงิน การบันทึกทะเบียนทรัพย์สินของกลุ่ม การบันทึกบัญชีรายรับรายจ่าย การบันทึกทะเบียนสมาชิกกลุ่ม และการบันทึกคิวนำเที่ยว ซึ่งการเสริมสร้างทักษะการบริหารจัดการกลุ่มนี้ ได้มีการเสริมสร้างให้กับรายบุคคล ตามตำแหน่งในโครงสร้างกลุ่ม ได้แก่ ให้ความรู้เรื่องการบริหารการประชุม ทะเบียนสมาชิก ทะเบียนทรัพย์สิน และคิวนำเที่ยวให้กับเลขานุการของกลุ่ม ให้ความรู้เรื่องการออกใบเสร็จรับเงิน การบันทึกรายรับรายจ่ายให้กับเหรัญญิกของกลุ่ม ส่วนสมาชิกกลุ่มในตำแหน่งอื่นๆ ก็สามารถร่วมรับทราบด้วย ผลจากการเสริมสร้างทักษะเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ทำให้แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีทักษะที่ดีขึ้น และสนใจที่จะบันทึกเอกสาร จากการสังเกตในการประชุมทุกครั้ง ผู้ที่มีหน้าที่บันทึกการประชุม

จะนำสมุดบันทึกมาบันทึกด้วยทุกครั้ง เมื่อมีการจ่ายเงินให้กลุ่มจากกิจกรรมต่างๆ เช่นการทำอาหารรับนักท่องเที่ยว ผู้ที่ทำหน้าที่ทางด้านการเงินจะออกไปเสร็จ และบันทึกไว้ในบัญชีรายรับรายจ่ายทุกครั้ง

ภาพที่ 25 แสดงกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะเรื่องการบันทึกเอกสารสำคัญต่างๆ

7) กิจกรรมระดมสมองเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว และสร้างกติกาของกลุ่ม เมื่อเกิดความชัดเจนของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นแล้ว และได้รับความรู้ และสร้างเสริมทักษะด้านต่างๆ จึงมีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างวัตถุประสงค์ของการทำท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละกลุ่ม รวมถึงการระดมความคิดในเรื่องของการสร้างระเบียบของกลุ่ม เพื่อนำไปพัฒนาเป็นคู่มือการดำเนินงานของกลุ่ม และประกาศให้ชุมชนและบุคคลทั่วไปทราบถึงการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เมื่อมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานของกลุ่ม และระเบียบของกลุ่มแล้ว จะช่วยในเรื่องการเป็นแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม ทำให้คนภายนอกทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มอย่างชัดเจน รวมถึงเป็นกรอบในการดำเนินงานไม่ให้ผิดวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นระเบียบที่จะแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ผลจากการระดมความคิดกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของแต่ละกลุ่มมีดังต่อไปนี้

กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์

มีวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

- (1) เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ของชนเผ่า
- (2) เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (3) เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน

กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น

มีวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

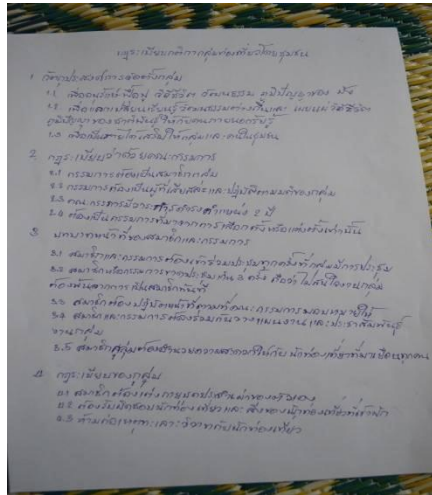
- (1) เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน
- (2) เพื่อพัฒนาอาชีพเสริม
- (3) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของม้ง
- (4) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง

มีวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

- (1) เพื่อเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน
- (2) เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิต ของชนเผ่า
- (3) เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (4) เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน

หลังจากมีการระดมความคิดเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มแล้วมีการระดมความคิดเพื่อจัดทำกฎระเบียบสำหรับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้นำกฎระเบียบของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยตองก่อ และกฎระเบียบของกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อขอมมาปรับให้เหมาะสมกับกลุ่ม โดยกฎระเบียบของกลุ่มประกอบด้วยหมวดต่างๆ ได้แก่ หมวดระเบียบสำหรับคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม หมวดระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว โดยพบว่ากฎระเบียบของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่มนั้น กำหนดไปในทิศทางเดียวกัน เนื้อหาส่วนใหญ่มีความคล้ายกัน ยกเว้นข้อห้ามบางอย่างถูกกำหนดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและข้อห้ามของชุมชน เช่น บ้านวัดจันทร์จะงดรับท่องเที่ยวในฤดูทำการเกษตร คือช่วงเดือน มิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม เป็นต้น หลังจากได้กำหนดวัตถุประสงค์ ระเบียบของกลุ่ม รวมถึงราคาและการจัดสรรรายได้เรียบร้อยแล้ว ได้มีการจัดพิมพ์เป็นคู่มือของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ และแจ้งให้ทราบสำหรับสมาชิกกลุ่ม คนในชุมชน และนักท่องเที่ยว เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกันและปฏิบัติตามอย่างถูกต้องเมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยว

ภาพที่ 26 การระดมความคิดเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว และสร้างกติกาของกลุ่ม

8) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสัมพันธภาพระหว่างแกนนำกับคนในชุมชน โดยการฝึกทักษะการฟังและการจับประเด็นจากการฟัง วิชิต และ การปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภายใต้เสียงสะท้อนของชุมชนโดยรวมทำให้แกนนำมีความตระหนักถึงส่วนรวมมากกว่าคนเฉพาะกลุ่ม โดยการจะตัดสินใจดำเนินการของกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีการชี้แจงให้ชุมชนทราบและยอมรับ มีหลักการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นได้ดำเนินการในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการชี้แจงผ่านทางผู้นำชุมชน การชี้แจงการดำเนินงานของกลุ่มในที่ประชุมประจำเดือนของชุมชน และกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนชี้แจงการดำเนินงานให้ชุมชนทราบทุกครั้ง เป็นผลให้มีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของกลุ่ม เช่น กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่นมีกลุ่มแม่บ้านที่มีความสามารถด้านหัตถกรรมการปักผ้ามาร่วมในกิจกรรม กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาดังมีแม่บ้านมาร่วมกิจกรรมการแสดงและกิจกรรมการประกอบอาหาร ส่วนบ้านวัดจันทร์มีกลุ่มแม่บ้านที่จะพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ที่มีความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม

หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วคณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมสรุปบทเรียนที่ได้รับจากกระบวนการดังกล่าว โดยการจัดเวทีให้คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน มาประชุมและเสวนาร่วมกัน คณะผู้วิจัยเป็นผู้ตั้งคำถามตามประเด็นต่างๆ โดยเน้นถึงถึงความรู้สึก สิ่งที่ได้รับ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลัง

ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดระยะเวลาของการทำวิจัย และให้แกนนำตอบคำถามแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะรายบุคคล ซึ่งประเด็นคำถามมีดังต่อไปนี้

(1) ประเด็นสิ่งที่ได้เรียนรู้เรื่องกลุ่มในเรื่องของโครงสร้างบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม

พบว่า คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้เรียนรู้เรื่องการแบ่งหน้าที่ในการทำงานและสามารถคัดเลือกคนทำงานให้เหมาะสมกับหน้าที่ การได้เรียนรู้เรื่องการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของกลุ่มการนำหลักการของประชาธิปไตยเข้ามาใช้ในการคัดเลือกตำแหน่งหน้าที่ต่างๆในกลุ่มเกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกของกลุ่มทำให้เห็นความสามารถของสมาชิกบางรายที่ได้เรียนรู้เรื่องการประชุมและการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยและวิเคราะห์ปัญหาต่างๆของชุมชนทั้งด้านท่องเที่ยวและด้านอื่นๆ มีการสรุปบทเรียนจากปัญหาและเกิดการปรับปรุงจากบทเรียนที่เกิดขึ้น และเกิดการเรียนรู้จากการพูดคุยในเรื่องประวัติศาสตร์ของตัวเอง จนนำไปสู่จุดเริ่มต้นเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตของตนเอง

(2) ประเด็นสิ่งที่ได้เรียนรู้เรื่องกลุ่มในเรื่องการมีภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม

พบว่า แต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย มีการให้เหตุผลในแต่ละข้อเสนอความคิดเห็น และทำให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นแกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น กล่าวพูดกล้าแสดงออกทั้งในเวทีระดับกลุ่มและเวทีระดับหมู่บ้าน ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นและยอมรับในการทำงานของแกนนำมากขึ้นเกิดการเรียนรู้เรื่องความสำคัญของการประชุม การปรึกษาหารือ เพื่อการพัฒนาแนวทางการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและการปรึกษาหารือในเรื่องทั่วไป เกิดเรียนรู้เรื่องการทำงานกลุ่มที่ควรจำเป็นต้องพูดคุย และประชุมก่อนทำงานทุกครั้ง ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเกิดการเรียนรู้ว่าการเป็นผู้นำต้องรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย ต้องกล้าคิด และกล้าตัดสินใจ

(3) ประเด็นสิ่งที่ได้เรียนรู้เรื่องกระบวนการบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

พบว่าทำให้เกิดเข้าใจเรื่องการจัดสรรรายได้และบันทึกรายรับรายจ่ายมากขึ้น เมื่อได้ทำบ่อยขึ้นทำให้มีความชำนาญมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการรื้อฟื้นความรู้เดิมที่ได้จากการฝึกอบรมในที่ต่างๆ และเป็นการสร้างความโปร่งใสในกลุ่ม เพราะการบันทึกรายรับรายจ่ายถือว่าเป็นหลักฐานที่สามารถตรวจสอบได้ ผู้ทำหน้าที่บันทึกการประชุมเกิดทักษะการเขียน และจับประเด็นได้ดีขึ้น แนวคิดเรื่องการการจัดสรรผลประโยชน์สู่ชุมชนเป็นแนวคิดที่มีความสมเหตุสมผลได้ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่ายได้แก่ชุมชนและตัวเอง

อีกทั้งยังสามารถนำเงินกองทุนไปสนับสนุนกิจกรรมต่างๆของชุมชน โดยผ่านมติของกรรมการ และการจัดสรรผลประโยชน์เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

(4) ประเด็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพ

ชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ผู้เข้าร่วมเวทีสรุปทบทวนแสดงความคิดเห็นว่า ก่อนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นอย่างไรและ หลังจากมาเป็นแกนนำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและได้ผ่านกระบวนการพัฒนาแล้วมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งแยกเป็นประเด็น ก่อน-หลัง ดังต่อไปนี้

- แกนนำยังไม่สนใจเรื่องการท่องเที่ยว คิดว่าการท่องเที่ยวคือมีนักท่องเที่ยวเข้ามาและออกไป มองไม่เห็นว่ามีพื้นที่หมู่บ้านของตนเองสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ หลังจากได้ร่วมเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพทำให้มีความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น เรียนรู้ว่าการท่องเที่ยวทั้งด้านทางธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเองสามารถเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ยังเห็นถึงความสำคัญของการจัดการชุมชนในด้านความสะอาด และความปลอดภัย จึงเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้มีประโยชน์และเปิดใจรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น

- ไม่ทราบถึงวิธีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เห็นนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในสถานที่ต่างๆ เช่น ออป. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงฯ และสถานที่พักของเอกชนต่างๆ มีรายได้ไปหลายล้านบาท แต่ชุมชนยังไม่ได้รายได้อะไรจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น แต่หลังจากได้เรียนรู้ในกระบวนการการพัฒนาแล้ว ทำให้ทราบถึงวิธีการหารายได้จากการท่องเที่ยว

- ไม่เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น หลังจากได้เรียนรู้ในกระบวนการการพัฒนาแล้วทำให้เห็นว่า วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าเป็นที่น่าสนใจของคนภายนอกสามารถเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ทำให้เกิดจิตสำนึกเกี่ยวกับคุณค่าของตนเอง ให้ความสำคัญในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และเกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีที่กำลังจะสูญหาย

- แกนนำบางคนมีความตระหนักและความคิดที่จะแก้ปัญหาของชุมชน เช่น การเลียนแบบวัฒนธรรมจากภายนอก ปัญหาการทำลายป่า ปัญหาการไม่สืบทอดประเพณีที่ดีงาม รวมถึงการไม่มีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นต้น แต่ยังมองไม่เห็นวิธีการแก้ไขปัญหา หลังจากได้เรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วทำให้เห็นแนวทางที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้

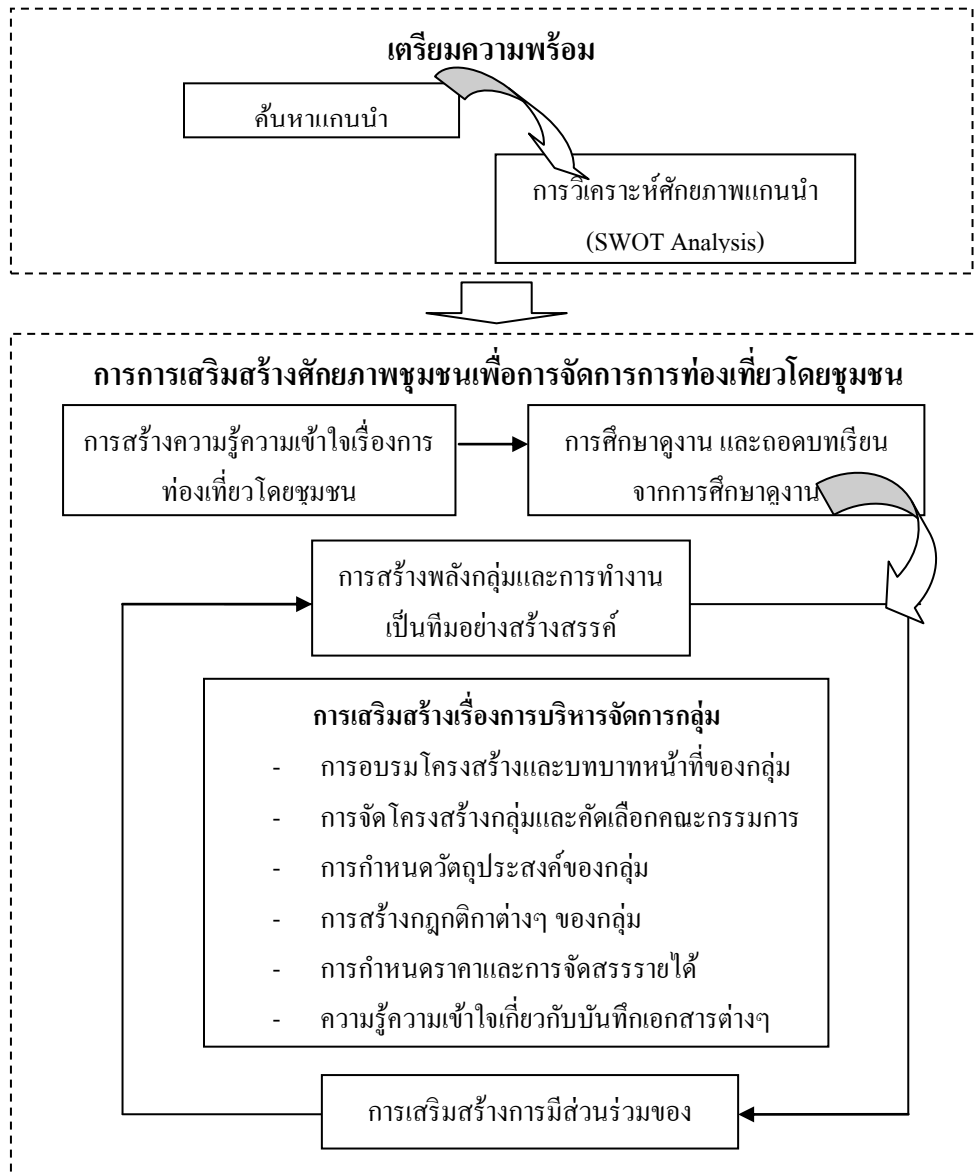
- ก่อนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาแกนนำยังไม่มีความตระหนักถึงการรักษาความสะอาดของบ้านเรือนและชุมชน แต่เมื่อมีโอกาสได้ผ่านกระบวนการศึกษาดูงานแล้วเกิดความตระหนักเรื่องการรักษาความสะอาดมากขึ้นมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มีความสะอาดน่าอยู่มากขึ้น

- ก่อนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนานั้นคิดว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา ก็จะเป็นผลดีต่อชุมชนคือ ร้านค้าต่างๆ ได้ขายของมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น แต่เมื่อมีโอกาสได้ผ่านกระบวนการพัฒนาแล้วทำให้ทราบว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาแล้วจะมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่จะตามมา จึงทำให้เกิดความตระหนักที่จะหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด

จากกระบวนการการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเตรียมความพร้อมเพื่อนำไปสู่การออกแบบเนื้อหาและกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยว และการวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่จากผลการวิเคราะห์จึงนำไปสู่การกำหนดกระบวนการและกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

- (1) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- (2) การสร้างพลังกลุ่มและการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์
- (3) การเสริมสร้างศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม และ
- (4) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลจากกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มทำให้กลุ่มแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น มีการจัดโครงสร้างกลุ่มและคัดเลือกคณะกรรมการตามโครงสร้างที่ตรงกับความสามารถของแต่ละบุคคล มีการสร้างกฎกติกาต่างๆ ของกลุ่ม ได้แก่ กฎของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม กฎสำหรับนักท่องเที่ยว กติกาเกี่ยวกับอัตราค่าบริการ และกติกากิจการจตุรรายได้ผู้ชุมชน รวมถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็น เช่น บันทึกการประชุม บันทึกรายรับ-รายจ่าย บันทึกทะเบียนสมาชิก บันทึกคิวผู้นำเที่ยว เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ทำให้แกนนำมีความตระหนักถึงส่วนรวมมากกว่าคนเฉพาะกลุ่ม โดยการตัดสินใจของกลุ่มจำเป็นต้องมีการชี้แจงให้ชุมชนทราบและยอมรับ มีหลักการที่ชัดเจนในการกระจายผลประโยชน์ที่กลุ่มได้รับจากกิจกรรมท่องเที่ยวไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชนโดยกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั้นสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังแสดงในภาพที่ 27

ภาพที่ 27 แผนภูมิสรุปกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพแกนนำกลุ่มจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.2 ผลการประเมินความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การประเมินความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อทำการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มทดลอง (Treatment Group) คือ แกนนำจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการพัฒนาตามประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็นของคณะผู้วิจัย จำนวน 21 คน โดยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินในส่วนนี้ได้อภิปรายไว้ใน บทที่ 4 ตอนที่ 1

2) กลุ่มควบคุม (Control Group) คือ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของ 3 ตำบล ที่มีข้อมูลปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง ในจำนวน 26 คน

จากนั้นทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 โดยผลการประเมินความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

3.2.1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบประเมิน

1) กลุ่มทดลอง ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มทดลองซึ่งเป็นแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 4 ตอนที่ 1 ในส่วนนี้จึงขอนำเสนอข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างควบคุมเพียงอย่างเดียว

2) กลุ่มควบคุม จากการเก็บข้อมูลกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของ 3 ตำบล ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เลือกเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน โดยเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งมีตำแหน่งในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ สมาชิก อบต. ได้จำนวน 26 คน ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับจำนวนของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านรวมกัน โดยข้อมูลทั่วไปของกลุ่มควบคุมพบว่า ส่วนมากเป็นเพศชาย จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 96.2 และเป็นเพศหญิง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8 ส่วนมากมีช่วงอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 46.2 รองลงมาคืออายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 38.5 โดยมีผู้ที่มีอายุสูงสุด 57 ปี และอายุ 27 ปี มีอายุเฉลี่ย 43.9 ปี (SD = 11.8) ส่วนมากมีระดับการศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 รองลงมาคือระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 กลุ่มควบคุมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 80.8 รองลงมาประกอบ

อาชีพทำธุรกิจส่วนตัว หรือค้าขาย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 19.2 โดยพบว่าทั้ง 26 คน มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 10 ปี และทั้งหมดกำลังดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชน และทุกคนเคยทำงานอาสาสมัครในชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เป็นต้น

จากข้อมูลทั่วไปของกลุ่มควบคุมนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มทดลองแล้วพบว่า มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน จึงสามารถนำผลการประเมินความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มาเปรียบเทียบกับได้ ซึ่งข้อมูลทั่วไปของกลุ่มควบคุมโดยละเอียดได้แสดงไว้ในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงจำนวน และร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างควบคุม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	25	96.2
หญิง	1	3.8
รวม	26	100.0
ช่วงอายุ		
20 – 30 ปี	4	15.4
31 – 40 ปี	10	38.5
41 – 50 ปี	12	46.2
รวม	26	100.0
Min = 27Max = 57Mean = 43.9 SD = 11.8		
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	6	23.1
มัธยมศึกษาตอนต้น	14	53.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเทียบเท่า	4	15.4
อนุปริญญา ปวส. ปวท. หรือเทียบเท่า	2	7.7
รวม	26	100.0

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
เกษตรกร	21	80.8
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	5	19.2
รวม	26	100.0
จำนวนปีที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
มากกว่า 10 ปี	26	100.0
รวม	26	100.0
การเป็นผู้นำชุมชน		
ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชน	26	100.0
เคยเป็นอาสาสมัครต่างๆ ในชุมชน	26	100.0

3.2.2 ผลการประเมินความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การประเมินความรู้เรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้แบบประเมินความรู้เรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยทดสอบความรู้ 2 ประเด็นหลักจำนวน 30 ข้อ โดยแบ่งเป็นประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มจำนวน 20 ข้อ และประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจำนวน 10 ข้อ โดยผลการประเมิน พบว่า

ประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาดังมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ 18.26 รองลงมากรู่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์ได้คะแนนเฉลี่ย 17.84 และกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น มีคะแนนเฉลี่ย 16.52 ซึ่งกลุ่มทดลองทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้คะแนนเฉลี่ย 17.54 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งกลุ่มควบคุมที่ได้คะแนนเฉลี่ย 14.12 คะแนน ดังแสดงในตารางที่ 13

ประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ 8.10 รองลงมากรู่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาดังได้คะแนนเฉลี่ย 7.96 และกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น มีคะแนนเฉลี่ย 7.32 ซึ่งกลุ่มทดลองทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้คะแนนเฉลี่ย 7.93 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มควบคุม ที่ได้คะแนนเฉลี่ย 5.30 คะแนน ดังแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนสูงสุด ต่ำสุด และค่าเฉลี่ย ของผลการประเมินความรู้เรื่องการ
บริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มแกนนำทั้ง 3ชุมชน

กลุ่ม	การบริหารจัดการกลุ่ม			การมีส่วนร่วม			ภาพรวม		
	เต็ม 20 คะแนน			เต็ม 10 คะแนน			เต็ม 30 คะแนน		
	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย
ควบคุม	16	9	14.12	7	4	5.30	22	14	19.56
กลุ่มบ้านวัดจันทร์	18	16	17.84	9	7	8.10	27	24	24.62
กลุ่มบ้านดงสามหมื่น	19	15	16.52	10	6	7.32	29	21	22.44
กลุ่มบ้านเสาแดง	20	18	18.26	9	7	7.96	29	27	27.24

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรวมระหว่างกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง ซึ่งพบว่า กลุ่มทดลองได้คะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 26.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 4.01 ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 18.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 8.12 และได้ใช้สถิติทดสอบค่าเฉลี่ยสำหรับสองกลุ่มประชากรที่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Independent Samples) พบว่าค่า $t = 17.066$ (Sig. = 0.000) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ดังแสดงในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนของกลุ่มควบคุมและกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่ม	N	$\bar{x}$	S.D	t	Sig.
ควบคุม	26	18.22	8.12	17.066 **	0.000
กลุ่มแกนนำ	21	26.24	4.01		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินโครงการวิจัย “การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษา อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยว วิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่ และเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ควบคู่กันไป ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยนำเสนอเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

1.1 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอภักดีชุมพล

ผลจากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า ประกอบไปด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มหน่วยงานต่างๆ และชุมชน

1) ผู้ประกอบการในพื้นที่ พบว่าในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล มีศูนย์กลางทางธุรกิจอยู่ที่ตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของธุรกิจประเภทต่างๆ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร สถานบริการน้ำมัน เป็นต้น รวมถึงธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) ซึ่งเป็นธนาคารแห่งเดียวในอำเภอภักดีชุมพล และบริษัท นิมชีแสงติสซึ่งจำกัด

2) หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล ประกอบด้วย ศูนย์ราชการอำเภอภักดีชุมพล สถานีตำรวจภูธรภักดีชุมพล หน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานทางสาธารณสุข

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการหลวงวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านเสาแดง และหน่วยจัดการต้นน้ำขุนแม่แจ่ม

3) **ชุมชน** ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวง และตำบลแม่แดด มีหมู่บ้านรวมทั้งหมด 21 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ จำนวน 19 หมู่บ้าน เป็นชนเผ่าม้ง 2 หมู่บ้าน และชนเผ่าลีซู 1 หมู่บ้าน นอกจากชนเผ่าทั้ง 3 ชนเผ่าแล้ว ยังมีประชากรอีกส่วนหนึ่งที่เข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ หรือย้ายเข้ามาโดยการแต่งงาน เช่น คนเมือง คนไทยจากภาคอื่นๆ เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้จะผสมกลมกลืนกับคนในพื้นที่

จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมขึ้น กลุ่มที่เกี่ยวข้องและได้ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยตรง คือ ตัวชุมชน เนื่องจากชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนจึงได้รับผลกระทบทั้งด้านบวก และด้านลบจากการท่องเที่ยว เช่น ส่งผลต่อความมั่นคงทางการประกอบธุรกิจต่างๆ เช่น ธุรกิจร้านค้า ร้านอาหาร เป็นต้น

สำหรับหน่วยงานต่างๆ ก็จะได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ ถ้าชุมชนและพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวก็จะสร้างปัญหาในการพัฒนาด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามหากหน่วยงานมีการวางแผนงานเพื่อให้มีการบูรณาการงานในหน่วยงานให้เอื้อกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น โดยให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม ชุมชนเองเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการทำหน้าที่ธำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมถึงผลกระทบจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้สามารถบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติรวมถึง วิถีชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนได้

1.2 การค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

จากเวทีประชุมในพื้นที่เพื่อค้นหาผู้ที่สนใจเป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนของตนเอง ได้แกนนำจากหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ จำนวน 8 ราย บ้านดงสามหมื่น จำนวน 8 ราย และบ้านเสาแดง 5 ราย โดยพบว่ามีปัจจัยเอื้อต่อการมีภาวะผู้นำในการ

เป็นแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเองและปัจจัยเสริมจากภายนอกชุมชน ซึ่งอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1) **ปัจจัยภายในชุมชน** คือสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน ที่มีผลทำให้เกิดกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว และเอื้อต่อการเป็นผู้นำในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ ลักษณะ บุคลิกภาพของแกนนำ การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า โอกาสการได้รับการศึกษา และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) **ปัจจัยภายนอกชุมชน** คือสภาพภายนอกชุมชนที่เอื้อ หรือหนุนเสริมให้แกนนำพัฒนาการท่องเที่ยว ได้เพิ่มพูนทักษะการมีภาวะผู้นำในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ ยุทธศาสตร์อำเภอที่มุ่งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ นักท่องเที่ยว และกระแสนิยมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนกิจกรรมการดำเนินงานตามโครงการวิจัยที่มุ่งการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. การวิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

จุดแข็ง (Strengths) พบว่าแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน มีจุดแข็งในเรื่องความสนใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเป็นผู้ดำเนินการอนุรักษ์จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน มีความผูกพันและร่วมสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี และชาวบ้านให้การยอมรับแกนนำและพร้อมให้ความร่วมมือกิจกรรมการพัฒนา อีกทั้งระบบสังคมเป็นแบบเครือญาติทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และที่สำคัญคือ แกนนำมีความตระหนักถึงปัญหาของชุมชน และมีความต้องการแสวงความรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน

จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ แกนนำยังขาดทักษะในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน อีกทั้งมีอาชีพเป็นเกษตรกรทำให้มีเวลาในการร่วมกิจกรรมได้น้อย แกนนำบางรายมีปัญหาในการสื่อสารด้วยภาษาไทย ขาดองค์ความรู้และแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงแกนนำบางคน

ไม่ได้รับการยอมรับภายในกลุ่มเมื่อแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้เนื่องจากแกนนำเป็นเยาวชนแต่มีลักษณะเป็นผู้นำ ซึ่งได้แก่แกนนำในชุมชนบ้านเสาแดง และดงสามหมื่น

โอกาส (Opportunities) โอกาสภายนอกที่เข้าหนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพแกนนำด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ นโยบายรัฐบาลที่ให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอด้านแบบในการพัฒนาที่ยั่งยืน และยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ที่มีการกำหนดนโยบายให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอำเภอท่องเที่ยวแห่งใหม่ รวมทั้งกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้อำเภอกัลยาณิวัฒนายังมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้นักท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยวในอำเภอปายจะผ่านเข้ามาในพื้นที่ การพัฒนาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1349 สะเมิงถึงวัดจันทร์ที่กำลังดำเนินการ โดยเมื่อแล้วเสร็จจะทำให้สะดวกในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น ตลอดจนหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกที่ให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยหนุนเสริมให้กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้ และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

อุปสรรค (Threats) จากการหลั่งไหลของความเจริญและวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน และการเริ่มเข้ามาประกอบธุรกิจของนายทุนต่างถิ่น พื้นที่ที่ถูกรังการเป็นภูเขาสูงการเดินทางยากลำบาก ปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอนส่งผลต่อรายได้ของคนในชุมชน สถานศึกษาระดับมัธยมปลายมีจำนวนเพียง 2 แห่งซึ่งอยู่ห่างไกลจากชุมชน หน่วยงานราชการดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่ไม่ต่อเนื่องทำงานแยกส่วนกันทำให้งิจกรรมที่เข้าสนับสนุนไม่ต่อเนื่อง ตลอดจนบางโครงการเข้าไปในเวลาเดียวกันแต่เป้าหมายต่างกันส่งผลให้ชุมชนเกิดความสับสน

3. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการจัดกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการทำความเข้าใจกับชุมชนเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้แกนนำจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทราบหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นเนื้อหาหลักสำหรับการใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจเบื้องต้น

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อนจะพัฒนาทักษะการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.2 พลังกลุ่มและการการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ จากการจัดกิจกรรมเสริมสร้างพลังกลุ่มและการการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ โดยการสอดแทรกกิจกรรมลงไปในทุกๆ กิจกรรม ทั้งกิจกรรมการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำและทีมวิจัย กิจกรรมศึกษาดูงาน และกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ โดยกิจกรรมที่นำมาสร้างพลังกลุ่มมี 2 ลักษณะ ด้วยกันคือ กิจกรรมนันทนาการ โดยการเล่นเกมส์ต่างๆ ที่ช่วยกระตุ้นความคิดไปสู่บทเรียนได้ ส่วนกิจกรรมที่ไม่เป็นนันทนาการ คือ การเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติจริงและเปิดโอกาสให้แกนนำได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ให้ข้อเสนอแนะ เสนอแนวคิด เพื่อให้เกิดการระดมความคิดในด้านต่างๆ ผลจากการจัดกิจกรรมสร้างพลังกลุ่มทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมแกนนำของหมู่บ้าน เห็นความสามารถที่หลากหลายและแตกต่างกันของแกนนำแต่ละราย เช่น ความสามารถในการจดบันทึก ความสามารถในการเป็นผู้นำการประชุม ความสามารถในการสร้างสีสันให้การประชุมแต่ละครั้งที่ช่วยลดความตึงเครียดในบรรยากาศการประชุมได้ และความสามารถด้านการคิดคำนวณ เป็นต้น

3.3 ศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม จากกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ คือ กิจกรรมการทดลองเป็นนักท่องเที่ยว กิจกรรมการให้ความรู้บทบาทหน้าที่ โครงสร้างของกลุ่ม กิจกรรมการศึกษาดูงานกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จกิจกรรมการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงาน กิจกรรมการระดมสมองเพื่อกำหนดราคาและการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวของกลุ่ม กิจกรรมการเสริมสร้างทักษะเรื่องการบริหารเอกสารสำคัญต่างๆ และกิจกรรมระดมสมองเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว และสร้างกติกาของกลุ่ม ทำให้แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าใจถึงโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ต่างๆ ในกลุ่ม มีภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารภายในกลุ่มและภายในชุมชน ด้านการเงิน และกติกาของกลุ่ม ผลจากกิจกรรมทำให้กลุ่มแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดการรวมตัวเพื่อการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมา สามารถจัดโครงสร้างกลุ่มและคัดเลือกคณะกรรมการตามโครงสร้างที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน สามารถสร้างกฎกติกาต่างๆ ของกลุ่ม ได้แก่ กติกาการเป็นคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม กติกาสำหรับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน กติกาเกี่ยวกับอัตราค่าบริการและการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็น ได้แก่ การบันทึกการประชุม การบันทึกรายรับ-รายจ่าย การออกใบเสร็จรับเงิน การบันทึกทะเบียนสมาชิก การบันทึกคิวผู้นำเที่ยว และการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของกลุ่ม

3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างสัมพันธภาพระหว่างแกนนำกับคนในชุมชน โดยการเสริมสร้างทักษะการฟังและการจับประเด็นจากการฟัง วิธีคิด และการปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มภายใต้เสียงสะท้อนของชุมชนโดยรวม ทำให้แกนนำมีความตระหนักถึงส่วนรวมมากกว่าคนเฉพาะกลุ่ม โดย การจะตัดสินใจดำเนินการของกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีการชี้แจงให้ชุมชนทราบ และยอมรับ มีหลักการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

3.5 ความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการทำการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง (Treatment Group) คือ แกนนำจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านกระบวนการพัฒนา และกลุ่มควบคุม (Control Group) คือ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่ใช่ทางการ ของ 3 ตำบล ที่มีข้อมูลปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง ในจำนวนใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง โดยมีกลุ่มทดลองจำนวน 21 ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 85.7 และกลุ่มควบคุมจำนวน 26 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 96.2 กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ทุกรายอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 10 ปี และส่วนมากคิดเป็นร้อยละ 80.8 เคยเป็นผู้นำชุมชนและมีประสบการณ์ในงานพัฒนาชุมชนมาก่อน เมื่อพิจารณาจากคุณสมบัติส่วนบุคคลพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันกล่าวคือ เคยอยู่ในชุมชนมาแล้วมากกว่า 10 ปี เคยหรือกำลังเป็นผู้นำชุมชนเคยทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และอาสาสมัครต่างๆ และส่วนมากได้รับการศึกษาและอ่านออกเขียนได้ จึงเป็นกลุ่มที่สามารถนำมาเปรียบเทียบความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ โดยผลการวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็น การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม จากคะแนนเต็ม 30 คะแนนพบว่า กลุ่มทดลอง (Treatment Group) มีคะแนนเฉลี่ย 26.24 คะแนน ซึ่งสูงกว่ากลุ่มควบคุม (Control Group) ที่มีคะแนนเฉลี่ย 19.56 คะแนน ค่า t เท่ากับ 17.066 นั่นคือ กลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

การอภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิจัย “การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการสร้างเสริมพลังให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพชุมชน ดังนั้นในกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดทักษะการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น

ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนครั้งนี้ ได้ประยุกต์เอาระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม ว่าด้วยทฤษฎีการมีส่วนร่วมทั้ง 5 มิติ นั้น

มิติแรก ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา

มิติที่สอง ร่วมวางแผน

มิติที่สาม ร่วมดำเนินการ ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ได้เปิดโอกาสให้มีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียระดับอำเภอจนถึงระดับชุมชน ได้ร่วมศึกษาวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงาน แสดงความคิดเห็น และความต้องการ และร่วมปฏิบัติการ กำหนดวัตถุประสงค์ กฎระเบียบของกลุ่ม และการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน จนได้แนวทางปฏิบัติของนักท่องเที่ยวและคณะกรรมการรวมถึงสมาชิกของกลุ่ม

มิติที่สี่ ร่วมรับผลประโยชน์ ได้มีการกำหนดให้ทุกภาคส่วนทั้งคณะกรรมการกลุ่ม ปราชญ์ชาวบ้าน และชุมชนเจ้าของทรัพยากร ได้ร่วมรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันทุกฝ่าย

มิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล แนวทางการดำเนินงานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม ได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชน นั้นเข้ามามีส่วนร่วม ได้ผลประโยชน์ทั้งเป็นค่าตอบแทนและองค์ความรู้ที่ได้รับ สร้างความตระหนักในการเป็นกลุ่มของทุกคนในชุมชน มิใช่เป็นของคณะกรรมการแต่เพียงผู้เดียว โดยการกระจายผลประโยชน์ที่ได้ไปพัฒนาชุมชน โดยจุดเน้นของกระบวนการพัฒนาแกนนำไปสู่ความเข้มแข็ง

ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หลักการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม โดย 1) ตัวชุมชนเองต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กร 2) ต้องร่วมกันพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวสอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในน้อย

ที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ 3) ต้องดูความพร้อมและความสนใจของชุมชนมาร่วมกิจกรรม และการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยการพาแกนนำไปศึกษาดูงาน และลองฝึกลองถูก จนเกิดบทเรียนในการบริหารจัดการกลุ่ม จนก้าวไปสู่ความเป็นแกนนำที่เข้มแข็งได้ ซึ่งองค์ความรู้และผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยสามารถอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. แกนนำที่เข้มแข็งสามารถนำพาชุมชนไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แกนนำที่เข้มแข็งสามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีระบบ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาและเตรียมความพร้อมของชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้แกนนำที่เข้มแข็งสามารถให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของแกนนำเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนรุ่นต่อไป ซึ่งกระบวนการนี้ ถือว่าเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันทุกฝ่าย ทั้งคณะกรรมการ ผู้ปฏิบัติ ตลอดจนชุมชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรเพื่อได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ซึ่งตรงกับความต้องการของชาวบ้านในชุมชน

2. ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างศักยภาพของชุมชน จากกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้วิธีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และรับการอบรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านการบันทึกเอกสารสำคัญต่างๆ การร่วมกันออกกฎระเบียบของกลุ่มเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดจากการท่องเที่ยว การคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมมาเป็นคณะกรรมการตำแหน่งต่างๆ ของกลุ่มเมื่อชุมชนมีความรู้ในสิ่งเหล่านี้อย่างแท้จริงแล้วจะสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปพร้อมๆ กันและยังเป็นการสร้างจิตสำนึกอันจะเป็นผลให้กับประชาชนในอำเภอกัลยาณิวัฒนามีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน รักใคร่ปรองดอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน สอดคล้องกับสำนักงานมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง กระทรวงศึกษาธิการและสำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย (2545) ได้ให้ความเห็นว่ากระบวนการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้ร่วมโครงการสามารถพัฒนาตนเองและพลังอำนาจในตนเองได้ ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) กับโครงการได้ร่วมกันศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และ

ตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการโครงการของตน ตั้งแต่เริ่มทำโครงการ กระบวนการดำเนินงาน การสรุปผลโครงการ และแนวโน้มทิศทางความเป็นไปได้ในอนาคตของโครงการ

3. ประชาชนในชุมชนได้รับรู้และเข้าใจถึงขอบเขตของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในทุกกระบวนการได้มีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับขอบเขตของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือ เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี และสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของตน รวมถึงการค้นหาคมนในชุมชนที่มีความเข้าใจจริง และสนใจที่จะมาเป็นแกนนำในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำมาสร้างความเข้าใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นและมีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม มีการกำหนดกฎระเบียบสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การก่อเกิดองค์กรชุมชนที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการสอดส่องดูแล รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สาริกิ สีลา (2545) ซึ่งได้กล่าวอ้างว่า กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถป้องกันการเสื่อมโทรมด้านวัฒนธรรมได้จำเป็นต้องให้โอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการที่นำไปสู่ความร่วมมือ การเตรียมชุมชน การเตรียมบุคลากร การเตรียมงานและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งในส่วนของกิจกรรม บริการ ตลอดจนการจัดเสวนาเวทีชาวบ้านเพื่อขอความคิดเห็นในชุมชน การดำเนินงาน การประเมินผลการดำเนินงาน เมื่อชุมชนมีความเข้าใจขอบเขตของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว ชุมชนจะสามารถใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชนได้

4. การสร้างกำลังคนที่จะต่อยอดงาน

จากกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้ได้คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวน 21 ราย โดยแบ่งเป็น บ้านวัดจันทร์ 8 ราย บ้านดงสามหมื่น 8 ราย และบ้านเสาแดง 5 ราย ซึ่งได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่มซึ่งสามารถเป็นกลุ่มคนที่จะมีทักษะในการบริหารงานในกลุ่มอื่นๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาระบบการตลาดท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนต่อไปในอนาคต อีกทั้งยังเป็นกลุ่มคนที่จะช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญเห็นถึงประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดย

ชุมชน ที่มีการจัดการโดยไม่ได้เอาประโยชน์เข้ากลุ่มเพียงอย่างเดียวแต่มีการกระจายผลประโยชน์ไปพัฒนาสิ่งสาธารณะประโยชน์ของชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังชี้ให้เห็นถึงการนำวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ มายกระดับและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ และมีผลตอบแทนคือรายได้ เป็นแรงจูงใจให้ผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความรัก ภาคภูมิใจและความตระหนักที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้ง ธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี ให้ยั่งยืนสืบไป

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งแต่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การค้นหาแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และศักยภาพของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ทำให้ทราบถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผลไปยังการออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ตรงกับความต้องการของชุมชนและบริบทของชุมชนมากที่สุด ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึก เกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ วีระพล ทองมา (2547) ที่กล่าวว่า แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนจะเป็นศูนย์กลาง กำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1.1 ชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีกิจกรรมทบทวน และประเมินศักยภาพของกรรมการอย่างสม่ำเสมอ มีการทบทวนวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ไม่ได้มุ่งกำไรจากการจัดการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

1.2 ชุมชนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีโอกาสได้ไปพัฒนาความรู้ความสามารถจากหน่วยงานต่างๆ ที่ส่งเสริมและสนับสนุน เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน ควรกลับมาถ่ายทอดให้ความรู้ให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้รับโอกาส เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ และการขยายผลความรู้ให้สมาชิกของกลุ่ม ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และสมาชิกของกลุ่มด้วย

1.3 ควรมีเวทีเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับรู้ผลการดำเนินงานของกลุ่ม รวมถึงรับฟังข้อเสนอแนะจากสมาชิกของชุมชน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนมากยิ่งขึ้น

1.4 ควรให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับไปสู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน เพื่อลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ หน่วยงานด้านการปกครอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มแกนนำการท่องเที่ยว โดยชุมชน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะด้านการบริหารจัดการกลุ่ม รวมถึงส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์ และการตลาดของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสร้างกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีการศึกษาถึงความพร้อมของศักยภาพของชุมชน ก่อนการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว หรือส่งนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ซึ่งจะส่งผลเสีย ต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนก็ ดังนั้นเมื่อก่อนการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยว ควรมีการเตรียมความพร้อมชุมชนให้มีศักยภาพที่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับอุดมการณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ มุ่งเน้นที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

2.3 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์และโครงการหลวงวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จัก ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักใน หน่วยงานทั้งสองจำนวนมาก ควรให้การสนับสนุนโดยการประชาสัมพันธ์ และการส่งต่อ นักท่องเที่ยวให้กับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริม และสนับสนุนให้ชุมชนมีกิจกรรมท่องเที่ยว

2.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัย รักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ เช่น สถานีตำรวจภูธรกัลยาณิวัฒนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ควรมีความร่วมมือกับกลุ่มการท่องเที่ยว

โดยชุมชนในการสร้างระบบการประสานงานเพื่อรักษาความปลอดภัย หรือเมื่อมีเหตุฉุกเฉินจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบการขยายผลความรู้ไปยังพื้นที่อื่น เนื่องจากความรู้และความเข้าใจของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงกรณีศึกษาในบางชุมชนเท่านั้น ที่พบว่าการท่องเที่ยวสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน สามารถสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเกิดการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ จนสามารถปรับพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม จึงควรมีการขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียงเพื่อเพิ่มพลังในการอนุรักษ์และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ขยายวงกว้างออกไป

3.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จในการพึ่งพาตนเองของกลุ่มการท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยคนในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังจะเป็นแนวทางที่ใช้วิเคราะห์ความสำเร็จของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการเชื่อมโยงความร่วมมือของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ จะช่วยให้การขับเคลื่อนการพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. 2543. การวิจัยและพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย. กรุงเทพฯ: กองวิจัยทางการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. 2544. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพฯ: สมาคมทอติคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- คณะกรรมการการอุดมศึกษาการท่องเที่ยว. 2552. สรุปผลการเดินทางไปศึกษาดูงาน ณ จังหวัด
เชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.senate.go.th>
- จุมพล เชื้อสาย (ผู้แปล). 2550. หลัก 5 ประการสู่การเป็นผู้นำ. กรุงเทพฯ: ดีเอ็มจี
- จินตนา แยกแก้ว. 2545. การพัฒนาศักยภาพของผู้ปกครองด้านการสนับสนุนการศึกษาโดย
กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจลิยว บุรีภักดีและ นิสารัตน์ศิลป์เดช. 2545. ชุดการศึกษาค้นคว้ารายวิชาทรัพยากรมนุษย์กับการ
พัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี. (เอกสารอัดสำเนา).
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. 2553. ชุมชนและการพัฒนาชุมชน. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา
<http://www.human.cmu.ac.th>
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2531. “ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต”. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ 28, 4
(ตุลาคม): 542-563.
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. 2552. ความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอกัลยาณิ
วัฒนา จังหวัดเชียงใหม่.
- ดวงพร อ่อนหวาน, พิศาลพิมพ์ จันทร์พรหม และศิริชัย ทองแก้ว. (2553). รายงานผลการปฏิบัติงานตาม
แผนงานการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ อำเภอ
กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ. รายงานการวิจัย.
เชียงใหม่: ศูนย์ความร่วมมือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาและมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีเพื่อมูลนิธิโครงการหลวงและกิจกรรมวิชาการ.

- ดวงใจ หล่อธนวนณิชย์. 2550. รัฐ ทุน ชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: กรณีศึกษา
เปรียบเทียบระหว่างไทยกับญี่ปุ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2551. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม: จุดเปลี่ยนอันدامันสู่ความยั่งยืน.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- _____. 2552. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง
ยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา,
กรุงเทพฯ.
- ทองศักดิ์ คุ่มไ่่น้ำ. 2534. การพัฒนาเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บพิศการพิมพ์.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธีรศักดิ์ ชนะบางแก้ว. 2552. ธรรมชาติของภาวะผู้นำ. วิทยาลัยภูมิปัญญา มหาวิทยาลัยทักษิณ. (ระบบ
ออนไลน์) แหล่งที่มา www.tsu.ac.th
- นริศว์ ปารมภ์. 2548. การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียน
การสอนระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: คุุณินิพนธ์, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. 2541. กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมเพื่อการพัฒนา: การมีส่วนร่วมของชุมชน.
กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. 2541. กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- บัณฑิต อ่อนคำ. 2529. การระดมความคิดเห็นและข้อเสนอต่อปัญหาแนวทางวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี
ส่วนร่วม: การวิจัยเพื่องานพัฒนาประสิทธิภาพจากภาคสนาม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึงใน วันเพ็ญ วอกกลาง. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการ
พัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. ศูนย์วิจัยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
กรุงเทพฯ.

- บุญยศกฤษฎ์ อเนกสุข. 2549. กระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม, วิทยานิพนธ์ปริญญาคุยฎี
บัณฑิต สาขาไทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประดิษฐ์ ศิริสอน. 2551. แผนการประยุกต์ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) ในการ
บริหารจัดการระบบข้อมูลรายงานเอดส์ให้มีประสิทธิภาพ จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์
สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. 2535. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ แนวทางพลิกฟื้นปัญหาสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
หมอชาวบ้าน.
- พจนา สวนศรี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ
ธรรมชาติ.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2531. “การมีส่วนร่วมของประชาชน”. วารสารพัฒนาชุมชน 27 (กุมภาพันธ์):
24. อ้างถึงใน กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก
เยาวชนผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ. ม.ป.ป. “ผลงานการศึกษาวิจัย Best practices
เครือข่ายเข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม”. [ระบบออนไลน์].
แหล่งที่มา <http://oppn.opp.go.th/research05.php> (8 มกราคม 2550).
- ภูมิธรรม เวชยชัย. 2527. บทบาทขององค์การอาสาสมัครเอกชนในการสร้างสถาบันเกษตรกรเพื่อการ
พัฒนา: ศึกษากรณีการสร้างกลุ่มธนาคารขององค์การอนุเคราะห์เด็กเปรียบเทียบกับอั้งการ
สร้างกลุ่มธนาคารของกรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง. (2547). ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อ
ประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. รายงานผลการวิจัย. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. 2547. ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. 2552. การท่องเที่ยวโดยชุมชน. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา
สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. 2545. ความหมายของผู้เฒ่า. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา
<http://www.rin.ac.th>

- สมนึก ปัญญาสิงห์. 2536. “การพัฒนาชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงชุมชน”. วารสารพัฒนาชุมชน 11,2 (พ.ย.36-เม.ย.37).
- สายรุ้ง ดิน โคกสูง. 2549. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาหาดขบา ตำบลขบา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สารทิ ศิลา. 2545. วัฒนธรรมชุมชนกับการแก้ไขปัญหาการค้าประเวณีของหญิงชาวเขาเผ่ามูเซอ : กรณีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้เกิดการค้าประเวณีกับวัฒนธรรมชุมชนและการแก้ไขปัญหา. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกัลยาณิวัฒนา. 2554. ผลการดำเนินงาน อำเภอกัลยาณิวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ. เชียงใหม่ : รายงาน
- สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร. 2546. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดและประสบการณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- สินธุ์ สโรบล และคณะ. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่: วนิตาเพรส.
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. 2549. เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อุดม กสิบุตร. 2545. โครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมของบุคลากรกลุ่มงานการพยาบาลโรงพยาบาลสีชมพูในการดำเนินกิจกรรม 5 ส. โดยใช้เทคนิค AIC. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุมพร มณีแนม และคณะ. 2552. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนและแผนการตลาดในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีโหนด-นา-เล อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา. ในรวม บทความวารสารการท่องเที่ยวนานาชาติ ปี พ.ศ.2552 ฉบับที่ 2 , เทิดชาย ช่วยบำรุง (บรรณาธิการ), สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย, กรุงเทพฯ, หน้า 1- 15.

- Bagnall R.G. 1989. Participation by Adults: Some traps for Development Educators. Adult Education and Development German Adult Education Association. 32 (March): 23-28. อ้างอิงใน กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ. ม.ป.ป. “ผลงานการศึกษาวิจัย Best practices เครือข่ายเข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://oppn.opp.go.th/research05.php> (8 สิงหาคม 2555).
- Erick T. Byrd, (2006), Stakeholders in sustainable tourism development and their roles: Apply stakeholder theory to sustainable tourism development. Tourism review, vol. 62:6-13.
- Erwin C. H. 1975. The Missing Link : the Study of Implementation of Social Policy. Washington D.C.: The Urban Institute. อ้างอิงใน กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชนผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ. ม.ป.ป. “ผลงานการศึกษาวิจัย Best practices เครือข่ายเข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://oppn.opp.go.th/research05.php> (8 สิงหาคม 2555).
- Franklyn L. 1985. Popular Participation in Planning for Basic Weed: Concepts Methods and Practices. Alder Shot: Gower Publishing Co., Ltd. อ้างอิงใน กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชนผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ. ม.ป.ป. “ผลงานการศึกษาวิจัย Best practices เครือข่ายเข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://oppn.opp.go.th/research05.php> (8 สิงหาคม 2555).
- Hirsch, P. 1990. Development dilemmas in rural Thailand. Singapore: Oxford University Press.อ้างอิงใน ศิริกาญจน์โกสมภ. 2542. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Peter Richards. 2009. 10 Step towards successful community-based tourism supply chain Partnerships. The Asia Pacific Ecotourism Regional Conference (APREC), 7-9 May 2009, Sri Lanka.
- Russell, R., and Rus, V. (Eds.). 1991. International handbook of participation in organization: Vol. 2. Ownership and participation. Oxford: Oxford University Press.

The American Heritage New Dictionary of Cultural Literacy, Third Edition. 2005. Houghton Mifflin Company. www.cbt-i.org

Turton A. 1987. Production, Power and Participation in Rural Thailand: Experiences of Poor Farmers' Groups. Prologue by Mary Hollnsteiner Racelis. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development (UNSRISD). อ้างอิงใน กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชนผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ. ม.ป.ป. “ผลงานการศึกษาวิจัย Best practices เครือข่ายเข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในงานพัฒนาสังคม”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://oppn.opp.go.th/research05.php> (8 สิงหาคม 2555).

Yamane Taro. 1973. Statistics: An Introductory Analysis. Third Edition. New York: Harper&Row.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เนื้อหาในการอบรมให้ความรู้

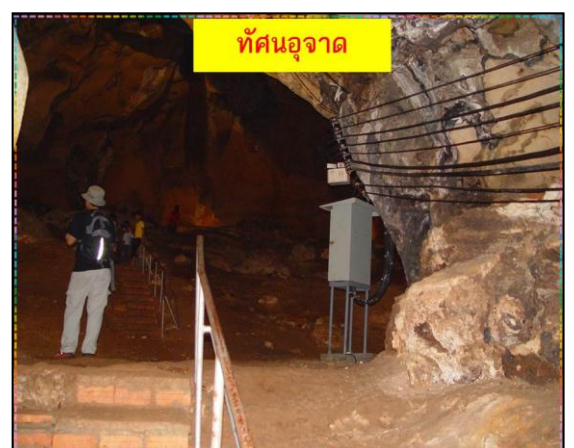
1. สื่อประกอบกิจกรรมการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

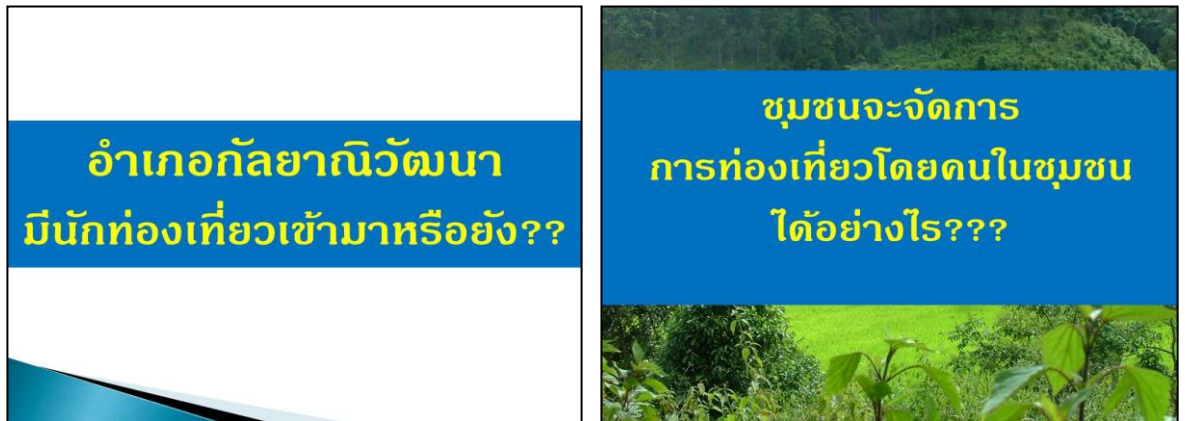
การสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ได้แก่ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การให้ชุมชนเห็นภาพ การพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ

กระบวนการในการฝึกอบรมโดยฉายสื่อประกอบกิจกรรม(Power Point Presentation) ประกอบการบรรยาย การอภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และกิจกรรม นันทนาการนำการบรรยายและสร้างความผ่อนคลาย มีดังต่อไปนี้

1.1 การนำเสนอประเภทของการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดี

ซึ่งเป็นการบรรยายประกอบการฉาย Power Point Presentation โดยการสื่อด้วยภาพและ บรรยายถึงการขาดการจัดการการท่องเที่ยวที่ดีและตั้งคำถามเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังต่อไปนี้

1.2 การทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชุมชนต้องมีการวางแผนการจัดการที่ดีโดยอาศัยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการและด้านการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการทำท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 ข้อคือ ได้แก่ 1) การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 2) ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว 3) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการบรรยายประกอบการฉาย Power Point Presentation โดยการใช้รูปภาพ ข้อความ ดังต่อไปนี้

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน
หลักการการวางแผนการจัดการที่ดี

- ให้ความสำคัญกับการดูแล และรักษาความสมดุลของฐานทรัพยากรและธรรมชาติ
- เพิ่มคุณค่าของแหล่ง/ทรัพยากรทางธรรมชาติ
- ยึดทางสายกลางเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
- พัฒนาศักยภาพคนให้บริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง
- มีผลพลอยได้คือรายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

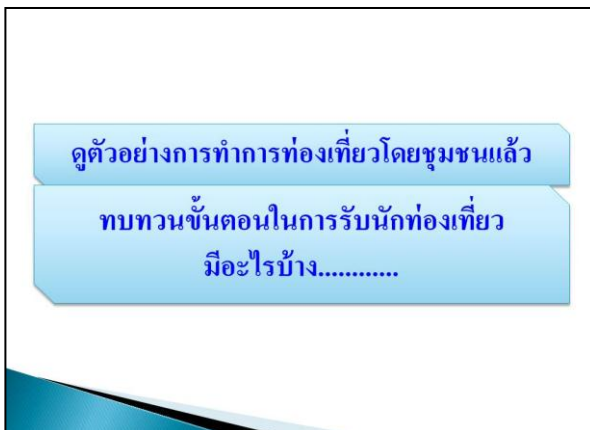
เป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.3 กระบวนการ ขั้นตอนในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป็นการนำเสนอโดยยกตัวอย่างหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เข้าใจและมองภาพของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้าใจ โดยการอธิบายขั้นตอนทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนและยกตัวอย่างกลุ่มชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วประสบความสำเร็จซึ่งเป็นการบรรยายประกอบการฉาย Power Point Presentation โดยการสื่อด้วยภาพ ข้อความ ดังต่อไปนี้

1.4 กำหนดเป้าหมายในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป็นการนำเสนอวัตถุประสงค์ของการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนต่างๆ และอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไม่ได้มุ่งเน้นรายได้ แต่เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ หลังจากนั้นจึงมีประเด็นชวนคิดว่าถ้าชุมชนของเราจัดการท่องเที่ยวโดยมีคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง จะจัดการท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร และมีการหาแกนนำในชุมชนที่สนใจจะร่วมกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนเป้าหมาย ซึ่งเป็นการบรรยาย ตัวอย่างวัตถุประสงค์ของการทำท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างๆ ประกอบการฉาย Power Point Presentation โดยนำเสนอด้วย ภาพและข้อความ ดังต่อไปนี้

...ประเด็นชวนคิด...

เขาทำท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร?
(วัตถุประสงค์ในการทำท่องเที่ยวโดยชุมชน)

บ้านจำป๋อ

เพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของ
ชาวบ้านลาหู่ ให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจใน
วิถีชีวิตชุมชน ทั้งด้านการใช้ชีวิต ความเป็นอยู่
ประเพณี วัฒนธรรม และการอยู่กับป่าที่ถูกต้อง

บ้านหัวทุ่ง

1. เพื่อดูแลจัดการฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างยั่งยืน
2. เพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณี
3. เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน

“ป่าสายน้ำใส สมุนไพรขึ้นชื่อ เรื่องลือข่าวเศรษฐกิจ
วิถีชีวิตจักสาน สมานสามัคคี มีน้ำในพัฒนา”

บ้านแม่ละนา

1. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
2. สร้างชุมชนให้เข้มแข็งสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. สามารถสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน

เมื่อเข้าใจหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว
กิจกรรมจะขับเคลื่อนได้ต้องมีคนทำงาน

ใครหนอ? จะเป็นแกนนำจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนบ้าน

2. สื่อประกอบกิจกรรม การอบรมให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ โครงสร้างของกลุ่ม

การอบรมให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ โครงสร้างของกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ได้แก่ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของการทำงานเป็นกลุ่ม และสร้างความเข้าใจเรื่องโครงสร้างกลุ่ม และบทบาท เพื่อนำไปสู่กระบวนการกำหนดโครงสร้างของกลุ่มและการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมดำรงตำแหน่งต่างๆ ตามโครงสร้างของกลุ่ม

กระบวนการในการฝึกอบรมโดยฉายสื่อประกอบกิจกรรม(Power Point Presentation) ประกอบการบรรยาย การอภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และกิจกรรมนันทนาการนำการบรรยายและสร้างความผ่อนคลาย มีดังต่อไปนี้

2.1 กิจกรรมการนำผู้อบรมเรื่องข้อดีของการทำงานเป็นทีม

โดยการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเล่นเกม แม่น้ำพิษ เพื่อให้เห็นความสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่ม หลังจากนั้นมีการถอดบทเรียนของกิจกรรมถึงข้อดีของการทำงานเป็นกลุ่ม ดังต่อไปนี้

ข้อดีของการทำงานเป็นกลุ่ม

1. มีเพื่อนช่วยคิด
2. มีเพื่อนช่วยทำ
3. เกิดการแลกเปลี่ยน
4. ได้มุมมองใหม่
5. เกิดความรัก สามัคคีกันในกลุ่ม
6. เกิดมนุษยสัมพันธ์
7. มีการแบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัด

2.2 เนื้อหาการฝึกอบรมบทบาทหน้าที่ โครงสร้างของกลุ่ม

เป็นการบรรยายเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย และองค์ประกอบของกลุ่ม ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่ม และบทบาทหน้าที่ และคุณสมบัติของตำแหน่งต่างๆในกลุ่ม กระบวนการในการบรรยายโดยฉายสื่อประกอบกิจกรรม(Power Point Presentation) ประกอบการบรรยาย การอภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และกิจกรรมนันทนาการนำการบรรยายและสร้างความผ่อนคลาย มีดังต่อไปนี้

กลุ่ม หมายถึง

การทำงานโดยบุคคลหลายคน โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมีการแบ่งสรรหน้าที่กัน แล้วแต่ละคนมีความพึงพอใจในหน้าที่ของตน มีการประสานงานกัน ร่วมมือกัน สามัคคี มีเป้าหมายร่วมกัน และเชื่อใจกัน

องค์ประกอบของกลุ่ม

1. วัตถุประสงค์ (objective)
2. ระบบทีม (team organization)
3. สมาชิก (member)
4. ผู้นำ (leader)
5. ความรับผิดชอบ (authorization)

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่ม

1. ความขัดแย้ง
2. ความจริงใจ
3. ผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วม
5. การนำเสนอ

โครงสร้างกลุ่ม

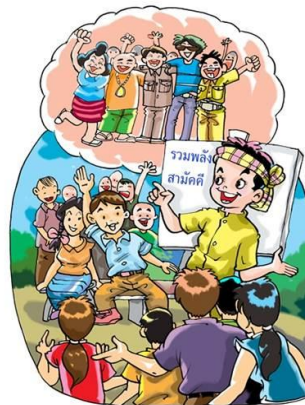
โครงสร้างกลุ่มเป็นการบ่งบอกว่างานของกลุ่มจัดแบ่งอย่างไร และประสานงานกันอย่างไร

ตัวอย่าง “โครงสร้างวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรบ้านแคว”

ตำแหน่งต่างๆ ในโครงสร้างกลุ่ม

1. ประธานกลุ่ม
2. รองประธานกลุ่ม
3. เลขานุการกลุ่ม
4. เภรัญญิกกลุ่ม
5. ประชาสัมพันธ์กลุ่ม
6. อื่นๆ ตามความเหมาะสมของกลุ่ม

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่ม

6. การเสียสละ
7. ความแตกต่าง
8. เรื่องส่วนตัว
9. ประสบการณ์
10. การใช้คำพูด

ตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่ม

1. ประธานกลุ่ม

บทบาทหน้าที่

ทำหน้าที่ เป็นประธานที่ประชุม ลงนามเอกสารการเงินร่วมกับเหรียญหรือเลขานุการและเป็นตัวแทนกลุ่มในการเข้าร่วมประชุมและลงนามในเอกสารต่างๆ เป็นสื่อกลางในการประสานงานระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

คุณสมบัติของประธานกลุ่ม

มีวิสัยทัศน์ ความคิดกว้างไกล ใฝ่รู้ มีความรู้ ความสามารถ มีเหตุผล กล้าตัดสินใจ มีการสื่อสารที่ดี มีหลายช่องทาง ไวต่อการเปลี่ยนแปลง เสียสละ ใจดี ใจกว้าง อดทน ชยัน ควบคุมอารมณ์ได้ ไม่น้อยใจ ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่ม

ตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่ม

2. รองประธานกลุ่ม

บทบาทหน้าที่

ทำหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างแทนประธานเมื่อประธานติดภารกิจ สนับสนุนการทำหน้าที่ของประธานให้มีประสิทธิภาพ หรือทำหน้าที่อื่นๆ ตามประธานมอบหมาย

คุณสมบัติของรองประธานกลุ่ม

มีคุณสมบัติเหมือนประธานทุกประการ และได้รับความไว้วางใจจากประธาน

ตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่ม

3. เลขานุการกลุ่ม

บทบาทหน้าที่

มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานกลุ่ม และรองประธานกลุ่ม โดยเฉพาะเรื่องการจัดเก็บเอกสารต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่ มีหน้าที่ในการออกเอกสารในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และเป็นผู้บันทึกการประชุมเมื่อมีการประชุมกลุ่ม

คุณสมบัติของเลขานุการ

เลขานุการต้องอ่านออกเขียนได้ มีทักษะการจับใจความสำคัญจากการประชุม มีความละเอียดรอบคอบในการจัดเก็บเอกสาร

ตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่ม

4. เทรย์นิกกลุ่ม

บทบาทหน้าที่

มีหน้าที่จัดทำหลักฐานทางการเงินของกลุ่ม ได้แก่ บัญชีรายรับรายจ่าย บัญชีรายการทรัพย์สินของกลุ่ม สมุดบัญชีธนาคารของกลุ่ม และเอกสารหลักฐานการเงินต่างๆ ของกลุ่ม รวมถึงการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินและทรัพย์สินต่างๆ ของกลุ่ม

คุณสมบัติเทรย์นิกกลุ่ม

ต้องมีความรู้เรื่องการบันทึกรายรับรายจ่าย มีความละเอียดรอบคอบ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความสามารถในการคิดเลขได้แม่นยำถูกต้องและรวดเร็ว จำเป็นต้องอ่านออกเขียนได้

ตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่ม

5. ประชาสัมพันธ์กลุ่ม

บทบาทหน้าที่

ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มให้กับสมาชิกและหน่วยงานภายนอกที่ทราบ รวมถึงการนำข่าวสารกิจกรรมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มมาแจ้งให้กลุ่มทราบ และการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานกลุ่ม องค์กร ต่างๆ

คุณสมบัติของประชาสัมพันธ์

มีทักษะในการติดต่อสื่อสาร และทักษะการถ่ายทอดที่ดี มีความสะดวกในช่องทางการสื่อสาร และสามารถติดต่อได้ตลอดเวลา มีความสามารถในการโน้มน้าวใจ มีความรับผิดชอบและตรงต่อเวลา

3. สื่อประกอบกิจกรรม การอบรมให้ความรู้เรื่องการคิดราคาและการจัดสรรรายได้

การอบรมให้ความรู้เรื่องการคิดราคาและการจัดสรรรายได้ มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ได้แก่ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการคิดต้นทุนและการกำหนดราคาของกิจกรรมต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การคิดต้นทุนการประกอบอาหาร การคิดต้นทุนของกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น และสร้างความเข้าใจเรื่องการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน เพื่อนำไปสู่กระบวนการกำหนดราคาและการจัดสรรรายได้ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

กระบวนการในการฝึกอบรมโดยฉายสื่อประกอบกิจกรรม(Power Point Presentation) ประกอบการบรรยาย การอภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และกิจกรรมนันทนาการนำการบรรยายและสร้างความผ่อนคลาย มีดังต่อไปนี้

3.1 การคิดต้นทุนและการกำหนดราคาของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป็นการบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการตั้งราคาสินค้า โดยมีกิจกรรมชวนคิดราคาสินค้าที่กำหนดให้ เพื่อเข้าสู่บทเรียนเกี่ยวกับหลักการคิดราคาสินค้า การตั้งราคาขาย และวิธีพื้นฐานในการตั้งราคาสินค้า โดยการบรรยายประกอบการฉาย Power Point Presentation โดยนำเสนอด้วย ภาพและข้อความ ดังต่อไปนี้

กระเช้านี้จะขายราคาเท่าไร ?

ถ้าราคา

ซูปไก่สกัดแบรนด์ โหลละ 850 บาท

ใช้เวลา 5 นาที ตั้งราคาขายกระเช้านี้
โดยแสดงรายละเอียดของราคาขายว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง

ของในกระเช้า

ราคา

1. ซูปไก่สกัดแบรนด์ โหลละ	850 บาท
2. กระเช้าผ้าลูกไม้	อันละ 80 บาท
3. ริปบี้	ชุดละ 15 บาท
4. ตุ๊กตานก	คู่ละ 20 บาท

© Flowers2Thailand

กำไร = ราคาขาย - ต้นทุนรวม

ต้นทุน

ต้นทุน หมายถึง ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จ่ายไปในกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการผลิต เพื่อก่อให้เกิดสินค้าหรือบริการ

องค์ประกอบของต้นทุน

วัตถุดิบ: ส่วนประกอบหลักในกระบวนการผลิตสินค้า เช่น ไม้ที่นำมาทำตู้เสื้อผ้า เป็นต้น

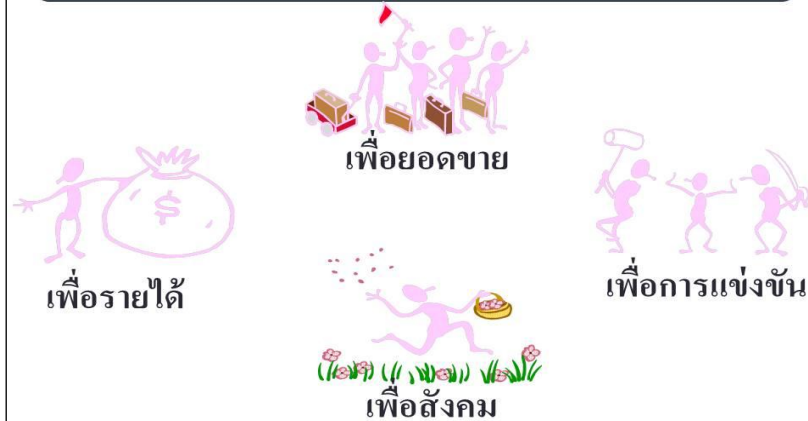
ค่าแรงงาน: จำนวนเงินค่าตอบแทนที่จ่ายให้พนักงาน คนงาน หรือผู้ปฏิบัติงาน เช่น ค่าจ้างรายวัน เป็นต้น

ค่าใช้จ่ายในการผลิต: ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการผลิต นอกเหนือจากวัตถุดิบและค่าแรงงาน เช่น ค่าน้ำมันรถ เป็นต้น

ราคาขาย

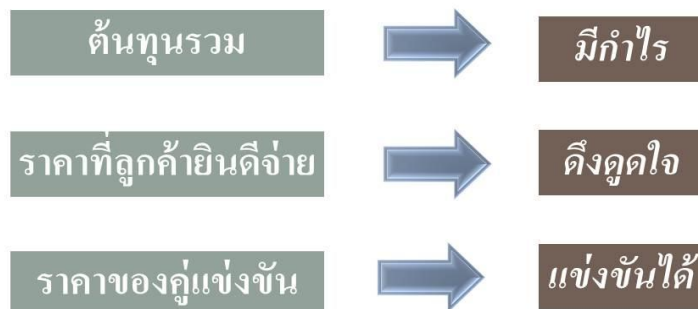
ราคาขาย หมายถึง จำนวนเงินที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ

วัตถุประสงค์ในการกำหนดราคา

ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดราคา

ต้องรู้ 3 เรื่อง ให้กระจ่าง

วิธีการขั้นพื้นฐานในการกำหนดราคา

1. ยึดต้นทุนเป็นเกณฑ์
2. ยึดความต้องการของตลาดเป็นเกณฑ์
3. ยึดการแข่งขันเป็นเกณฑ์

วิธีการกำหนดราคาโดยยึดต้นทุนเป็นเกณฑ์

➤ ตั้งราคาโดยคิดต้นทุนบวกกำไร

ราคาต่อหน่วย = ต้นทุนรวม + กำไรที่ต้องการ

กิจกรรมกลุ่มต้นทุนและการคิดราคา

ผลิตภัณฑ์

ต้นทุน

1. (.....บาท)
2. (.....บาท)
3. (.....บาท)
4. (.....บาท)
5. (.....บาท)

รวมต้นทุน.....บาท

กำไรที่ต้องการ

.....บาท

ราคาที่จะขาย

.....บาท

3.2 สร้างความเข้าใจเรื่องการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน

เป็นการบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้นผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องมีส่วนหนึ่งที่จะนำไปพัฒนาชุมชน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และมีการเล่นเกมต่อกฎอมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และมีการนำเสนอตัวอย่างการจัดสรรรายได้ของชุมชนตัวอย่าง เพื่อนำไปสู่การสร้างระบบการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการบรรยายประกอบการฉาย Power Point Presentation โดยนำเสนอด้วยภาพและข้อความ ดังต่อไปนี้

การทอ้งเที่ยวมีผลกระทบอะไรต่อพวกเรบ้าง.....

ด้านบวก

มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้น

ด้านลบ

มีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้น

ประเด็นชวนคิด.....

ผลกระทบจากการทอ้งเที่ยวด้านบวกมีอะไรบ้าง (สีเหลือง)

ผลกระทบจากการทอ้งเที่ยวด้านลบมีอะไรบ้าง (สีชมพู)

ผลประโยชน์ หมายถึง สิ่งดี ๆ ที่ได้รับ

ผลประโยชน์ที่ได้จากการทอ้งเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ...

- ที่เป็นตัวเงิน
- ที่ไม่เป็นตัวเงิน

ผลประโยชน์จากการทอ้งเที่ยวมาจากไหนและใครเกี่ยวข้องบ้าง

กิจกรรมการทอ้งเที่ยว

- โฮมสเตย์
- อาหาร
- การพาแขกเที่ยวชม
- ขายของที่ระลึก
- อื่น ๆ

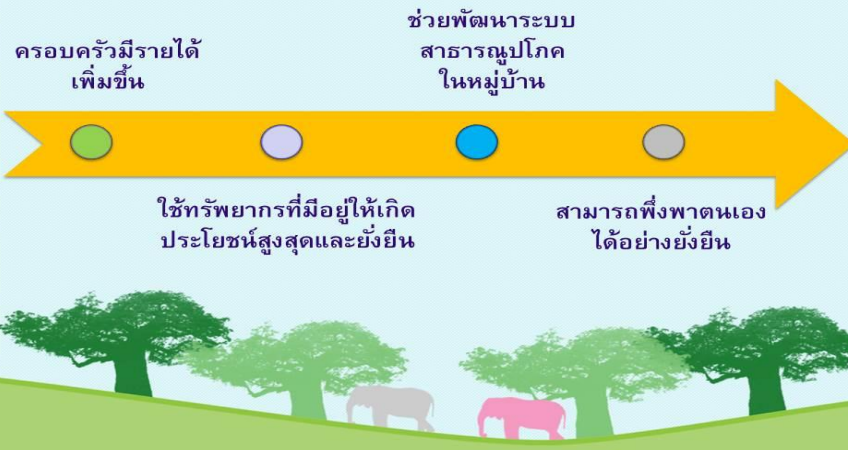
ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง

- คนในหมู่บ้าน
- เจ้าของบ้าน
- เจ้าของร้านอาหาร
- คนพาแขกเที่ยวชม
- คนขายของที่ระลึก
- ใครอีก...

ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยอ้อม

- เพื่อนบ้าน
- วัด
- โรงเรียน
- สถานีอนามัย
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความสำคัญของผลประโยชน์ที่มีต่อตัวเราและชุมชน

การจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- รู้หลักการ
- ศึกษาแนวทาง
- ได้แนวทางการจัดสรรผลประโยชน์ของพวกเราเอง

หลักการ : เป็นธรรม มีส่วนร่วม และ เกื้อกูลกันและกัน

เป็นธรรม

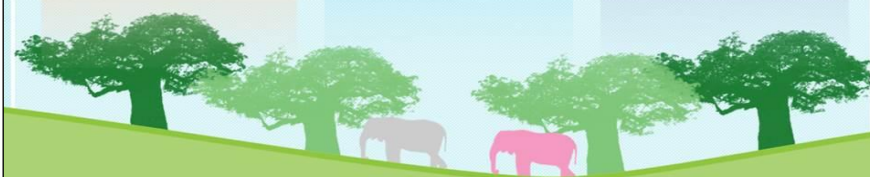
จัดสรร แบ่งปัน
ตามสัดส่วน
อย่างเหมาะสม
และทั่วถึง

มีส่วนร่วม

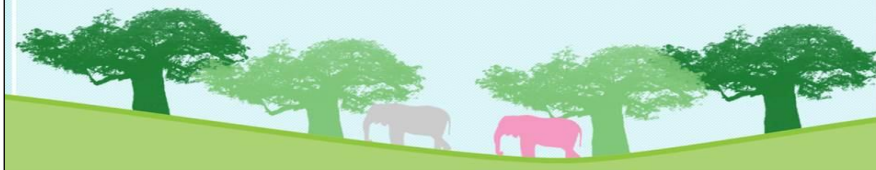
ทุกคนในหมู่บ้าน
ร่วมใจ ร่วมคิด
และร่วมทำ

เกื้อกูลกันและกัน

คน ป่าไม้ แหล่ง
น้ำ และสัตว์ อยู่
ร่วมกันได้อย่างมี
ความสุข

เขาจัดสรรผลประโยชน์กันอย่างไรบ้าง???

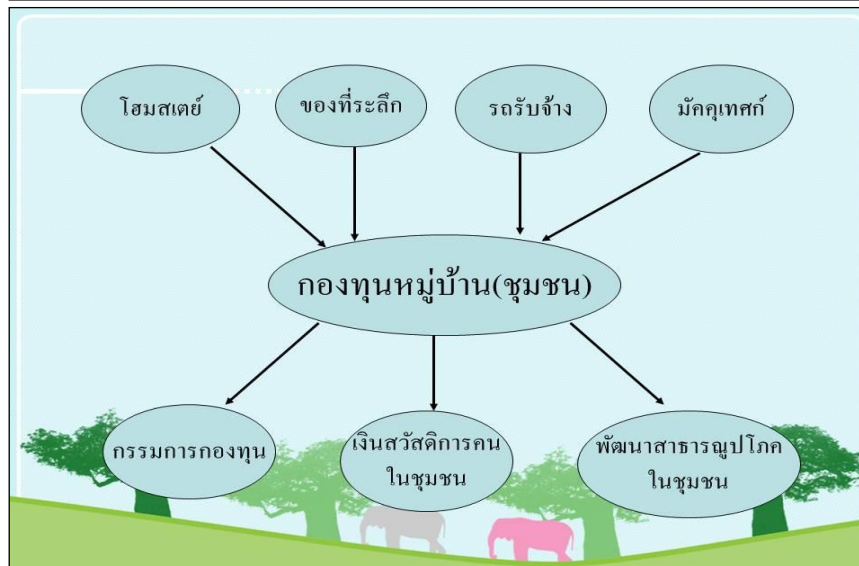
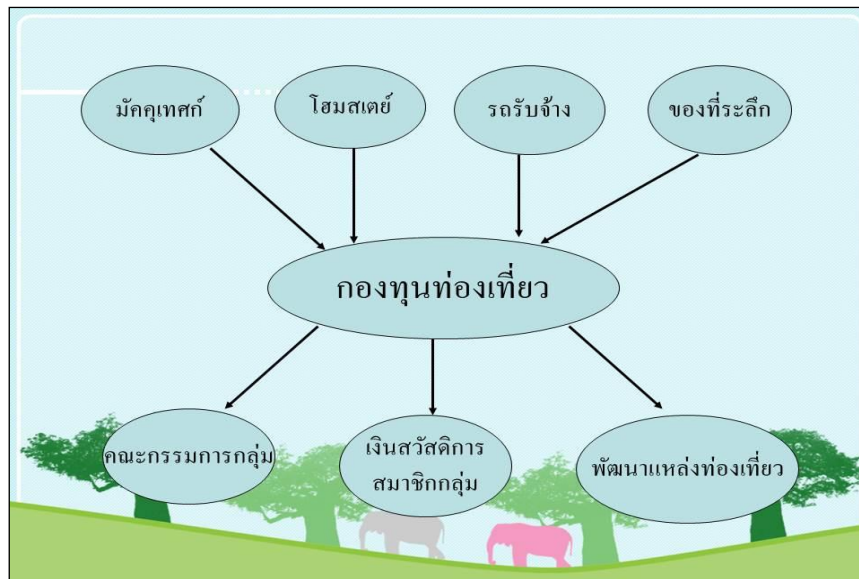

กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านจำโป้

รายการ	ราคา
1. ค่าที่พักแบบโฮมสเตย์	150 บาท/คน/คืน
2. ค่าอาหาร	70 บาท/มื้อ/คน
3. ค่าผู้นำเที่ยวท้องถิ่น	100 บาท/คน
4. ค่าชมกิจกรรม (จักสาน ทอผ้า และดนตรีพื้นบ้าน)	100 บาท/คน
5. ค่าชมการแสดง	1,000 บาท/คณะ
6. ค่าบำรุงหมู่บ้าน	1,000 บาท/คณะ
หมายเหตุ รายได้ทุกส่วนยกเว้นค่าอาหาร และค่าบำรุงหมู่บ้าน หักเข้ากองทุนสวัสดิการของกลุ่ม 20%	

กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยตองก่อ

รายการ	ราคา
1. ค่าที่พักแบบโฮมสเตย์	150 บาท/คน/คืน
2. ค่าอาหาร	70 บาท/คน/มื้อ
3. ค่าผู้นำเที่ยวท้องถิ่น	400 บาท/วัน/คณะ
4. ค่าชมการแสดงรำดาบ	500 บาท/คณะ
หมายเหตุ รายได้ทุกส่วนยกเว้นค่าบำรุงสถานที่ หักเข้ากองทุนสวัสดิการของกลุ่ม 20%	

แล้วบ้านเรา

จะจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินอย่างไรดี?

• ส่วนตัว

• ส่วนรวม

ภาคผนวก ข

วัตถุประสงค์ ระเบียบ และการจัดสรรรายได้
ที่กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 กลุ่มกำหนดขึ้น

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์

1. วัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งกลุ่ม(เดิมให้หน่อย)

- 1) เพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) เพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม
- 3) เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว

2. ระเบียบของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์

2.1 กฎระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการ

- 1) กรรมการต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 2) กรรมการต้องเป็นผู้ที่เสียสละและปฏิบัติตามมติของกลุ่ม
- 3) ต้องเป็นกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งเท่านั้น

2.2 บทบาทหน้าที่ของสมาชิกและกรรมการ

- 1) สมาชิกและกรรมการต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่กลุ่มมีการประชุม
- 2) สมาชิกหรือกรรมการขาดการประชุมติดต่อกันเกิน 3 ครั้ง ถือว่าไม่สนใจงานกลุ่ม ต้องพ้นจากการเป็นสมาชิกทันที
- 3) สมาชิกต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมายให้
- 4) สมาชิกและกรรมการต้องร่วมกันวางแผนงานและประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม
- 5) สมาชิกกลุ่มต้องอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนทุกคน

2.3 กฎระเบียบของกลุ่ม

- 1) สมาชิกกลุ่มต้องแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตัวเอง
- 2) ต้องรับผิดชอบนักท่องเที่ยวและสิ่งของนักท่องเที่ยว
- 3) ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาทกับนักท่องเที่ยว
- 4) ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของชุมชน
- 5) ห้ามนำสินค้าหรือของที่ระลึกมาขายให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง
- 6) ต้องดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว
- 7) ต้องมีการประชุมรายงานผลการดำเนินงานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 8) ต้องรู้จักกฎระเบียบต่างๆที่กำหนดไว้
- 9) ห้ามผู้นำทางหรือไกด์กลับก่อนนักท่องเที่ยว
- 10) ต้องเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตและชอบธรรม
- 11) ห้ามขายของเกินราคาให้กับนักท่องเที่ยว

- 12) การทำอาหารให้กับนักท่องเที่ยวรายการอาหารต้อง 3 อย่างขึ้นไปและต้องมีอาหารไทย 1 อย่าง

2.4 กฎระเบียบบุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม

- 1) สมาชิกต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านเท่านั้น
- 2) ต้องเป็นบุคคลที่สนใจและเข้าการเสียดสละในชุมชน
- 3) ต้องรู้จักและเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 4) ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ดังนี้
 - มีธรรมาศยดี
 - มีความตั้งใจในการทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 5) ต้องเข้าและออกจากสมาชิกในที่ประชุมเท่านั้น
- 6) ต้องเป็นสมาชิกที่มีความประพฤติเป็นที่พึงประสงค์ของกลุ่มชนและสังคม

2.5 กรณีสิ้นสุดการเป็นสมาชิก

- 1) ลาออก
- 2) เสียชีวิต
- 3) เชิญออกหรือปลดออก

2.6 กฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว

- 1) การมาเที่ยวทุกครั้งต้องผ่านคณะกรรมการกลุ่มเท่านั้นเพื่อความสะดวกในพื้นที่
- 2) ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน
- 3) ห้ามเอาหรือมีวัตถุอันตรายและยาเสพติดเข้ามาในชุมชน
- 4) ห้ามมีเรื่องชู้สาวในชุมชน
- 5) ห้ามเก็บหรือเอาทรัพยากรออกจากป่าและในชุมชน
- 6) ห้ามทิ้งขยะในชุมชนหรือตามแหล่งท่องเที่ยว
- 7) ต้องเชื่อฟังผู้นำทางทุกครั้งในเวลาท่องเที่ยว
- 8) ต้องร่วมมือรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- 9) ต้องเสียค่าบริการตามกลุ่มที่กำหนดไว้
- 10) ของใช้ของนักท่องเที่ยวให้เก็บไว้ในที่จัดไว้ให้

3. อัตราค่าบริการ และการจัดสรรรายได้ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์

- ค่าอาหาร 70 บาท/คน/มื้อ
 - ค่าผู้นำเที่ยวท้องถิ่น
 - กรณีนักท่องเที่ยว น้อยกว่า 6 คน เหม่าจ้าย 300 บาท/วัน
 - กรณีนักท่องเที่ยว 6 คน ขึ้นไป 50 บาท/คน/วัน
 - ค่าบำรุงกลุ่มอาชีพ 100 บาท/คน
 - ค่าบริการรถนำเที่ยวภายในตำบลบ้านจันทร์ 1,000 บาท/คัน/วัน
- รายได้ทุกส่วน ยกเว้นค่าอาหาร หักเข้ากองทุนกลุ่มท่องเที่ยว 20%

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น

1. วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม

- 1) เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน
- 2) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม
- 3) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 4) เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว

2. ระเบียบของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น

2.1 กฎระเบียบสำหรับคณะกรรมการและสมาชิก

- 1) กรรมการต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 2) กรรมการต้องเป็นผู้ที่เสียสละและปฏิบัติตามมติของกลุ่ม
- 3) ต้องเป็นกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งเท่านั้น
- 4) สมาชิกและกรรมการต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่กลุ่มมีการประชุม
- 5) สมาชิกหรือกรรมการขาดการประชุมเกิน 3 ครั้งติดต่อกัน ต้องพ้นจากการเป็นคณะกรรมการทันทีเว้นแต่มีเหตุจำเป็น
- 6) สมาชิกต้องปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมายให้
- 7) สมาชิกและกรรมการต้องร่วมกันวางแผนงานและประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม
- 8) สมาชิกกลุ่มต้องอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนทุกคน
- 9) กรณีสิ้นสุดการเป็นสมาชิก ลาออก เสียชีวิต และถูกเชิญออกหรือปลดออก

2.2 กฎระเบียบบุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม

- 1) สมาชิกต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านเท่านั้น
- 2) ต้องเป็นบุคคลที่สนใจและเข้าการเสียสละในชุมชน
- 3) ต้องรู้จักและเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 4) ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ดังนี้
 - มีธรรมาศัยดี
 - มีความตั้งใจในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - มีความตั้งใจนำเที่ยวและดูแลนักท่องเที่ยว
- 5) ต้องเข้าและออกจากสมาชิกในที่ประชุมเท่านั้น
- 6) ต้องเป็นสมาชิกที่มีความประพฤติเป็นที่พึงประสงค์ของกลุ่มชนและสังคม
 - ไม่เป็นโรคติดต่อ
 - ไม่ติดยาเสพติดและของมึนเมา

-ไม่มีนิสัยลักเล็กขโมยน้อย

2.3 กฎระเบียบของกลุ่ม

- 1) สมาชิกกลุ่มต้องแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน
- 2) ต้องรับผิดชอบนักท่องเที่ยวและสิ่งของนักท่องเที่ยว
- 3) ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาทกับนักท่องเที่ยว
- 4) ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของชุมชน
- 5) ห้ามนำสินค้าหรือของที่ระลึกมาขายให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง
- 6) ต้องดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว
- 7) ต้องมีการประชุมรายงานผลการดำเนินงานเป็นประจำ
- 8) ต้องรู้จักกฎระเบียบต่างๆที่กำหนดไว้
- 9) ห้ามผู้นำทางหรือไกด์กลับก่อนนักท่องเที่ยว
- 10) ต้องเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตและชอบธรรม
- 11) ห้ามขายของเกินราคาให้กับนักท่องเที่ยว
- 12) การทำอาหารให้กับนักท่องเที่ยวรายการอาหารต้อง 3 อย่างขึ้นไปและต้องมีอาหารไทย 1 อย่าง

2.4 กฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว

- 1) การมาเที่ยวทุกครั้งต้องผ่านคณะกรรมการกลุ่มเท่านั้นเพื่อความสะดวกในพื้นที่
- 2) ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน
- 3) ห้ามเอาหรือมีวัตถุอันตรายและยาเสพติดเข้ามาในชุมชน
- 4) ห้ามมีเรื่องวิวาทในชุมชน
- 5) หากอาบน้ำในลำธารต้องแต่งกายให้สุภาพและเหมาะสม
- 6) ห้ามเก็บหรือเอาทรัพยากรออกจากป่าและในชุมชน
- 7) ห้ามทิ้งขยะในชุมชนหรือตามแหล่งท่องเที่ยว
- 8) ต้องเชื่อฟังผู้นำทางทุกครั้งในเวลาท่องเที่ยว
- 9) ต้องร่วมมือรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- 10) ต้องเสียค่าบริการตามกลุ่มที่กำหนดไว้
- 11) ของใช้ของนักท่องเที่ยวให้เก็บไว้ในที่จัดไว้ให้

3. อัตราค่าบริการ และการจัดสรรรายได้

- ค่าอาหาร	70 บาท/คน/มื้อ
- ค่าผู้นำเที่ยวท้องถิ่นภายในชุมชน	
กรณีนักท่องเที่ยว น้อยกว่า 6 คน เหม่าจ้าย	300 บาท/วัน
กรณีนักท่องเที่ยว 6 คนขึ้นไป	50 บาท/คน/วัน
- ค่าบริการผู้นำเที่ยวท้องถิ่นเดินป่าดอยดงสามหมื่น	100 บาท/คน/วัน
- ค่าบำรุงกลุ่มอาชีพ	100 บาท/คน
- ค่าชมการแสดง	500 บาท
- ค่าบริการรถนำเที่ยว วัดจันทร์-บ้านดงสามหมื่น	2,000 บาท/คัน/วัน

รายได้ทุกส่วน ยกเว้นค่าอาหาร หักเข้ากองทุนกลุ่มท่องเที่ยว 20% ค่าอาหารหัก 5%

กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาดัง

1. วัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งกลุ่ม

- 1) เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน
- 2) เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว
- 3) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม
- 4) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. ระเบียบของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนดังสามหมื่น

2.1 กฎระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการและสมาชิก

- 1) กรรมการต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 2) กรรมการต้องเป็นผู้ที่เสียสละและปฏิบัติตามมติของกลุ่ม
- 3) ต้องเป็นกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งเท่านั้น
- 4) สมาชิกและกรรมการต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่กลุ่มมีการประชุม
- 5) สมาชิกหรือกรรมการขาดการประชุมเกินติดต่อกัน 3 ครั้ง ถือว่าพ้นจากการเป็นสมาชิกทันทีเว้นแต่มีเหตุจำเป็น
- 6) สมาชิกต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมายให้
- 7) สมาชิกและกรรมการต้องร่วมกันวางแผนงานและประชาสัมพันธ์งานของกลุ่ม
- 8) สมาชิกกลุ่มต้องอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนทุกคน
- 9) กรณีสิ้นสุดการเป็นสมาชิก โดยการ ลาออก เสียชีวิต และเชิญออกหรือปลดออก
- 10) การเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม
 - สมาชิกต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านเท่านั้น
 - ต้องเป็นบุคคลที่สนใจและเข้าการเสียสละในชุมชน
 - ต้องรู้จักและเข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - ต้องมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของกลุ่มชนและสังคม
 - ต้องเข้าและออกจากสมาชิกในที่ประชุมเท่านั้น

2.2 กฎระเบียบของกลุ่ม

- 1) สมาชิกกลุ่มต้องแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตัวเอง
- 2) ต้องรับผิดชอบนักท่องเที่ยวและสิ่งของนักท่องเที่ยว
- 3) ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาทกับนักท่องเที่ยว
- 4) ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของชุมชน
- 5) ห้ามนำสินค้าหรือของที่ระลึกมาขายให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง

- 6) ต้องดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว
- 7) ต้องมีการประชุมรายงานผลการดำเนินงานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 8) ถ้าลาออกต้องเขียนใบลาออกในที่ประชุมเท่านั้น
- 9) ห้ามผู้นำทางกลับก่อนนักท่องเที่ยว
- 10) ต้องเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตและชอบธรรม
- 11) ห้ามขายของเกินราคาให้กับนักท่องเที่ยว
- 12) การทำอาหารให้กับนักท่องเที่ยวรายการอาหารต้อง 3 อย่างขึ้นไปและต้องมีอาหารไทย 1 อย่าง

2.3 กฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว

- 1) การมาเที่ยวทุกครั้งต้องผ่านคณะกรรมการกลุ่มเท่านั้นเพื่อความสะดวกในพื้นที่
- 2) ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน
- 3) ห้ามเอาหรือมีวัตถุอันตรายและยาเสพติดเข้ามาในชุมชน
- 4) ห้ามมีเรื่องชู้สาวในชุมชน
- 5) ห้ามเก็บหรือเอาทรัพยากรออกจากป่าและในชุมชน
- 6) ห้ามทิ้งขยะในชุมชนหรือตามแหล่งท่องเที่ยว
- 7) ต้องเชื้อเพลิงผู้นำทางทุกครั้งในเวลาท่องเที่ยว
- 8) ต้องร่วมมือรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติ
- 9) ต้องเสียค่าบริการตามกลุ่มที่กำหนดไว้
- 10) ของใช้ของนักท่องเที่ยวให้เก็บไว้ในที่จัดไว้ให้

3. อัตราค่าบริการ และการจัดสรรรายได้

- ค่าอาหาร	70 บาท/คน/มื้อ
- ค่าผู้นำเที่ยวท้องถิ่นภายในชุมชน	
กรณีนักท่องเที่ยว น้อยกว่า 6 คน เหม่าจาย	300 บาท/วัน
กรณีนักท่องเที่ยว 6 คนขึ้นไป	50 บาท/คน/วัน
- ค่าชมการแสดง	1,000 บาท
- ค่าบริการรถนำเที่ยว วัดจันทร์-บ้านเสาแดง	2,000 บาท/คัน/วัน

รายได้ทุกส่วน ยกเว้นค่าอาหาร หัก ๑๐% - - - - กลุ่มท่องเที่ยว 10% ค่าอาหารหัก 5%

ภาคผนวก ค
แบบประเมินความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบประเมินความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
โครงการวิจัย การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ภายใต้แผนงานวิจัย การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง
โดยการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษา อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

แบบประเมินความรู้นี้มีทั้งหมด 2 ตอนขอให้ท่านกรุณาตอบให้ครบทุกตอนและโปรดตอบให้ครบทุกข้อ ความสมบูรณ์ของคำตอบที่ได้รับจากท่านจะมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมืออำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ

☐ ต่ำกว่า 20 ปี	☐ 20 – 25 ปี	☐ 26 – 30 ปี
☐ 31 – 35 ปี	☐ 36 – 40 ปี	☐ 41 – 45 ปี
☐ 46 – 50 ปี	☐ 51 – 60 ปี	☐ มากกว่า 60 ปี
3. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเทียบเท่า
☐ อนุปริญญา ปวส. ปวท. หรือเทียบเท่า	☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี	
4. อาชีพ

☐ เกษตรกร	☐ รับจ้างทั่วไป
☐ ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
☐ แม่บ้าน/พ่อบ้าน	☐ อื่นๆ

(ระบุ).....

5. จำนวนปีที่อาศัยอยู่ในชุมชน

☐ ต่ำกว่า 1 ปี

☐ 1-5 ปี

☐ 6-10 ปี

☐ มากกว่า 10 ปี

6. ท่านดำรงตำแหน่ง หรือเคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่นหรือไม่

☐ เคย ในตำแหน่ง

☐ กำนัน จำนวน.....ปี

☐ สารวัตรกำนัน จำนวนปี

☐ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน.....ปี

☐ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน.....ปี

☐ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน.....ปี

☐ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน.....ปี

☐ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน.....ปี

☐ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน.....ปี

☐ อื่นๆ (ระบุ) จำนวน.....ปี

☐ ไม่เคย

7. ท่านเป็นอาสาสมัคร หรือเคยเป็นอาสาสมัครทำงานในชุมชนหรือไม่

☐ เคย ในตำแหน่ง

☐ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จำนวน.....ปี

☐ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน.....ปี

☐ อื่นๆ (ระบุ) จำนวน.....ปี

☐ ไม่เคย

8. ท่านเป็นสมาชิก หรือเคยเป็นแกนนำกลุ่มต่างๆในชุมชนหรือไม่ (เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น)

☐ เคย ในตำแหน่ง

☐ ชื่อกลุ่ม.....ตำแหน่ง..... จำนวน.....ปี

☐ ชื่อกลุ่ม.....ตำแหน่ง..... จำนวน.....ปี

☐ ชื่อกลุ่ม.....ตำแหน่ง.....จำนวน.....ปี

☐ ไม่เคย

ตอนที่ 2 แบบประเมินความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “ถูก” สำหรับข้อความที่กล่าวถูกต้อง และลงในช่อง “ผิด” สำหรับข้อความที่กล่าวผิด

ประเด็น	ถูก	ผิด
การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
1. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีระบบจัดการเพื่อให้สามารถรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่		
2. สิ่งสำคัญข้อหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือแก่นนำหรือสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวต้องสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของคนในชุมชนเองและนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน		
3. ในโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการกำหนดให้มีตำแหน่งต่างๆ เช่น ประธานกลุ่ม เภรัญญิก เป็นต้น		
4. การบันทึกการประชุมนั้นควรบันทึกไว้เพื่อเป็นหลักฐาน เมื่อมีการประชุมใหญ่ และประชุมประจำปี เท่านั้น		
5. การเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนความจำเป็นอย่างหนึ่งคือการศึกษาดูงานจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จทางด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตนเอง		
6. คุณสมบัติที่สำคัญของประธานกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องสามารถประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายนอกพื้นที่ได้		
7. เมื่อมีนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นจำนวนมากเกินกว่าศักยภาพของชุมชนจะรับได้ ชุมชนควรเลือกรับนักท่องเที่ยวที่มีกำลังทรัพย์สูง		
8. เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ควรเริ่มจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างอาชีพใหม่ให้เป็นรายได้หลักของคนในชุมชน		
9. บ้านโฮมสเตย์ และผู้นำเที่ยวท้องถิ่น เป็นอาชีพที่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้ โดยคนที่พร้อมสามารถทำได้เลยโดยไม่ต้องมีการจัดการโดยกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
10. ต้องมีกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน		

ประเด็น	ถูก	ผิด
11. เมื่อผู้นำเที่ยวท้องถิ่นที่ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้นำเที่ยวท้องถิ่นไปแล้วมีจำนวนไม่พอกับจำนวนนักท่องเที่ยว คณะกรรมการกลุ่มหรือแกนนำสามารถนำญาติของตนมาเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่นได้เลย		
12. การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน		
13. ควรมีการประชุมเพื่อประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของกลุ่มอยู่เป็นประจำ เพื่อวางแผนการตลาดให้รับนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นทุกปี		
14. ถ้าต้องการให้การท่องเที่ยวในพื้นที่มีชื่อเสียง และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ควรให้นายทุนจากภายนอกเข้ามาเป็นผู้จัดการท่องเที่ยว		
15. ก่อนเริ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้นั้นจำเป็นต้องมีการสำรวจข้อมูลศักยภาพของชุมชนเพื่อให้รู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร		
16. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมดั้งเดิม ประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น		
17. เมื่อมีรายได้จากการท่องเที่ยว <u>เหรียญ</u> ของกลุ่มมีหน้าที่บันทึกข้อมูลรายได้ลงในสมุดบันทึกการประชุมของกลุ่มทุกครั้ง		
18. กรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีการสร้างกฎ กติกา ในการเป็นคณะกรรมการกลุ่มด้วย		
19. เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและสามารถรับนักท่องเที่ยวได้อย่างชำนาญแล้ว สามารถยึดการรับนักท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักแทนอาชีพเดิมได้เลย		
20. เมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินกว่าจำนวนบ้านโฮมสเตย์ที่กลุ่มรองรับได้ บ้านโฮมสเตย์แต่ละหลังควรเพิ่มจำนวนรับนักท่องเที่ยวจนเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว		
การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
21. ความสำคัญของการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นอาชีพใหม่ที่จะเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน		
22. เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาให้กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องแจ้งให้คนในชุมชน		

ประเด็น	ถูก	ผิด
23. การจัดการเกี่ยวกับรายได้ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจัดสรรให้กับกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนด้วย		
24. เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนแล้ว วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติ ย่อมได้รับผลกระทบด้านบวกและด้านลบจากการท่องเที่ยว		
25. เมื่อมีการจัดทำ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว จำเป็นต้องมีการประกาศให้คนในชุมชนทราบ และมีความเข้าใจตรงกัน		
26. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่องให้กับคนในชุมชนที่ไม่ใช่สมาชิกของกลุ่มด้วย		
27. การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของแกนนำกลุ่มเท่านั้นที่จะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่างๆ สำหรับการจัดการท่องเที่ยว ไม่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน		
28. กลุ่มแกนนำการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำเป็นต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกับคนในชุมชนเพื่อหาแนวทางในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน		
29. เมื่อมีการตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนแล้ว คนในชุมชนประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเก็บค่าธรรมเนียมในการเป็นสมาชิกใหม่		
30. กลุ่มจำเป็นต้องส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและอนุรักษ์ประเพณีที่มีอยู่สืบต่อไป		

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบประเมินความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเด็น	Item- Total Correlation
1. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีระบบจัดการเพื่อให้สามารถรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่	.2008
2. สิ่งสำคัญข้อหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือแกนนำหรือสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวต้องสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของคนในชุมชนเองและนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน	.3686
3. ในโครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการกำหนดให้มีตำแหน่งต่างๆ เช่น ประธานกลุ่ม เหนรัญญิก เป็นต้น	.3134
4. การบันทึกการประชุมนั้นควรบันทึกไว้เพื่อเป็นหลักฐาน เมื่อมีการประชุมใหญ่ และประชุมประจำปี เท่านั้น	.5325
5. การเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนความจำเป็นอย่างหนึ่งคือการศึกษาดูงานจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จทางด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตนเอง	.3686
6. คุณสมบัติที่สำคัญของประธานกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องสามารถประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายนอกพื้นที่ได้	.4438
7. เมื่อมีนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นจำนวนมากเกินกว่าศักยภาพของชุมชนจะรับได้ ชุมชนควรเลือกรับนักท่องเที่ยวที่มีกำลังทรัพย์สูง	.6713
8. เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ควรเริ่มจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างอาชีพใหม่ให้เป็นรายได้หลักของคนในชุมชน	.3835
9. บ้านโฮมสเตย์ และผู้นำเที่ยวท้องถิ่น เป็นอาชีพที่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้ โดยคนที่พร้อมสามารถทำได้เลยโดยไม่ต้องมีการจัดการโดยกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน	.4763

10. ต้องมีกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	.5273
ประเด็น	Item- Total Correlation
11. เมื่อผู้นำเที่ยวท้องถิ่นที่ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้นำเที่ยวท้องถิ่นไปแล้วมีจำนวนไม่พอกับจำนวนนักท่องเที่ยว คณะกรรมการกลุ่มหรือแกนนำสามารถนำญาติของตนมาเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่นได้เลย	.4197
12. การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	.3025
13. ควรมีการประชุมเพื่อประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของกลุ่มอยู่เป็นประจำ เพื่อวางแผนการตลาดให้รับนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นทุกปี	.2530
14. ถ้าต้องการให้การท่องเที่ยวในพื้นที่มีชื่อเสียง และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ควรให้นายทุนจากภายนอกเข้ามาเป็นผู้จัดการท่องเที่ยว	.4189
15. ก่อนเริ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้นั้นจำเป็นต้องมีการสำรวจข้อมูลศักยภาพของชุมชนเพื่อให้รู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร	.4150
16. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม ดั้งเดิม ประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น	.5618
17. เมื่อมีรายได้จากการท่องเที่ยว <u>เหรียญ</u> ของกลุ่มมีหน้าที่บันทึกข้อมูลรายได้ลงในสมุดบันทึกการประชุมของกลุ่มทุกครั้ง	.8081
18. กรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีการสร้างกฎ กติกา ในการเป็นคณะกรรมการกลุ่มด้วย	.2933
19. เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและสามารถรับนักท่องเที่ยวได้อย่างชำนาญแล้ว สามารถยึดการรับนักท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักแทนอาชีพเดิมได้เลย	.5786
20. เมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินกว่าจำนวนบ้านโฮมสเตย์ที่กลุ่มรองรับได้ บ้านโฮมสเตย์แต่ละหลังควรเพิ่มจำนวนรับนักท่องเที่ยวจนเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว	.3001
จำนวน 20 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.8216	

2. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเด็น	Item- Total Correlation
21. ความสำคัญของการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นอาชีพใหม่ที่จะเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน	.3667
22. เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาให้กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องแจ้งให้คนในชุมชนทราบ	.5061
23. การจัดการเกี่ยวกับรายได้ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจัดสรรให้กับกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนด้วย	.6880
24. เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนแล้ว วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติ ย่อมได้รับผลกระทบด้านบวกและด้านลบจากการท่องเที่ยว	.2336
25. เมื่อมีการจัดทำ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว จำเป็นต้องมีการประกาศให้คนในชุมชนทราบ และมีความเข้าใจตรงกัน	.3356
26. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่องให้กับคนในชุมชนที่ไม่ใช่สมาชิกของกลุ่มด้วย	.3846
27. การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของแกนนำกลุ่มเท่านั้นที่จะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่างๆ สำหรับการจัดการท่องเที่ยว ไม่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน	.3219
28. กลุ่มแกนนำการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำเป็นต้องมีการปรึกษาร่วมกับคนในชุมชนเพื่อหาแนวทางในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	.5905
29. เมื่อมีการตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนแล้ว คนในชุมชนประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน <u>จำเป็นอย่างยิ่ง</u> ที่จะต้องเก็บค่าธรรมเนียมในการเป็นสมาชิกใหม่	.3607
30. กลุ่มจำเป็นต้องส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและอนุรักษ์ประเพณีที่มีอยู่สืบต่อไป	.4617

จำนวน 10 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.8014

ภาคผนวก ง

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม
ที่ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม
ที่ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ**

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับ
1. เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่	สำรวจข้อมูลพื้นฐานของประชากรในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลัก ปัจจัยเสริมภายในชุมชน และปัจจัยเสริมภายนอกชุมชน	ได้ข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนาพบว่าประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่ หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ และตัวชุมชนเอง
	ค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่	ได้แกนนำร่วมตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยมีแกนนำจากหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวัดจันทร์ จำนวน 8 คน บ้านดงสามหมื่น จำนวน 8 คน และบ้านเสาแดง 5 คน
2. วิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่	การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA: Participatory Rural Appraisal)	ชุมชนทราบถึงศักยภาพจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของกลุ่มแกนนำ และตระหนักถึงปัญหาของชุมชน และมุ่งแสวงความรู้เพื่อนำไปปรับปรุง พัฒนาศักยภาพตนเองเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเองต่อไป
3. เสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง	กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพเกิดโครงสร้างการบริหารจัดการกฎระเบียบกลุ่ม และเกิดการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลที่ได้รับ
	■ การวัดและตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในประเด็นเป้าหมายหลัก 2 ประเด็นที่ได้จัดกระบวนการกับกลุ่มแกนนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 กลุ่มชุมชน	■ กลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน ที่ผ่านกระบวนการวิจัย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้น

ภาคผนวก จ
ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-สกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน

Asst. Prof. Duangporn Onwan

หน่วยงานที่สังกัด :

สาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300

โทรศัพท์ 0-5392-1444 ต่อ 2846 โทรสาร 0-5322-6895

โทรศัพท์มือถือ 089-700-4396, 08-1700-4396

E-mail: m_pompam@yahoo.com

วุฒิการศึกษา :

วท.บ. (ระบบสารสนเทศ) วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา

บธ.ม. (บริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ร่วมงานวิจัยคนที่ 1

1) ชื่อ-สกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น

Asst. Prof. Jukkaphong Pongngamchuen (Ph.D.)

หน่วยงานที่สังกัด :

ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

โทรศัพท์ 0-5387-3294 โทรศัพท์มือถือ 08-7716-7971

โทรสาร 0-53-87-3294

E-mail: bobby_brown1977@hotmail.com

วุฒิการศึกษา :

Ph.D. (Rural Development) Central Luzon State University

ผู้ร่วมงานวิจัยคนที่ 2

2) ชื่อ-สกุล

ดร.อุดมลักษณ์ ดวงลกตก

Mrs. Udomluck Duanglokdok(Ph.D.)

หน่วยงานที่สังกัด : โรงเรียนสารภีพิทยาคม

ตำบลยางเนิ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ 50140

โทรศัพท์ 053 – 321254 โทรศัพท์มือถือ 08-1671-8321

โทรสาร 053 – 422782

E-mail: ugeskul@yahoo.com

วุฒิการศึกษา :

ศษ.บ. (ชีววิทยา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิชญ์โลก

ศศ.บ.(ภาษาอังกฤษ) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

วท.ม.(สาขาการสอนชีววิทยา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปร.ด. (การศึกษาเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้